

Faxdocs 19/2006
Documents de treball
Faximil Edicions Digitals

Les Valències
L'urbs polièdrica
Josep Sorribes i Monrabal

faximil

edicions

digitals

<http://faximil.com>

LES VALÈNCIES: L'URBS POLIÈDRICA

Josep Sorribes i Monrabal

Ciutat de València, desembre 2005

Avda. Primado Reig 183- esc. 1^a- pta.18

46020 València

Tf. 669842965

LIMINAR

I.- LA VALÈNCIA HISTÒRICO-PATRIMONIAL

II.- LA VALÈNCIA AMNÈSICA

III.- LA VALÈNCIA DEL RIU, DE L'HORTA I DEL MAR

IV.- LA VALÈNCIA LABORIOSA

V.- LA VALÈNCIA OCIOSA

VI.- LA VALÈNCIA DEL PODER

VII.- LA VALÈNCIA DELS PROMOTORS

VIII.- LA VALÈNCIA TEMÀTICA

IX.-LA VALÈNCIA DEL MALESTAR I LA VALÈNCIA MULTIÈTNICA

X.- LA VALÈNCIA DEL DÈFICIT

XI.-LA VALÈNCIA "CHIUSA" I LA VALÈNCIA DELS FILÒLEGS

XII.- LA VALÈNCIA METROPOLITANA

XIII.- LA VALÈNCIA SUBJECTIVA

CLOENDA

BIBLIOGRAFIA

ANNEXES

Annex nº 1 : La València Estadística

Annex nº 2: La València Patrimonial

Annex nº 3 : "Intereses Municipales. Las construcciones. Carestía de
alquileres". *El Mercantil Valenciano*. 29 – febrero – 1884

Annex nº 4 . El Capital Immobiliari 1983-2004

Annex nº 5 Aprovació de l'emprèstit "Obligaciones Municipales por Resultas"

Annex nº 6 Les Valències Desitjades

LIMINAR

Com que ser agraït és de ben nascuts, caldrà que comence aquest petit assaig reconeguent alguns del deutes que té l'autor. Com que són una pila i aquest no és el capítol dels agraïments em limitaré a subratllar una obvietat: si Manolo Vázquez Montalbán no hagués escrit el 1999 el seu llibre "Las Barcelonas" (diferents espais urbans i personatges en diferents moments històrics de la ciutat), aquest paper no hagués nascut, si més no en la seua forma actual. De sols una mica més lluny (en el meu ordre de lectura) vé el segon deute: "La Barcelona Lletja" de Lluís Permanyer on s'ofereix una visió ben curiosa de les desfetes estètiques del centre històric i l'eixampla de Barcelona, un "altra" manera de "llegir" la ciutat.

Aquestes dos lectures – força interessants les dues – no hagueren, però, arribat a l'extrem de fer-me l'ànim d'escriure si el terreny no hagués estat en saó. I ho era. Quan vaig llegir aquests dos textos anava jo ja feia dos anys capficat en escriure alguna cosa divertida sobre allò de "el límit i la ciutat" i llegint que si al Mumford, que si al Eugenio Trias, que si alguns papers sobre els mites de la fundació de la ciutat antiga....I a l'index d'aquest inacabat projecte - momentàniament ajornat - hi havia un capítol que es deia: "la ciutat vista des de.....". Aquest "des de..." obedía al que ja començava a ser per mi una certa obsseió: "diversificar-me", obrir l'angular, veure el que altres disciplines havien tret de suc d'aquest *artifact* màgic que es diu ciutat. No es que em sapigués ni de lluny el que havien fet al respecte els meues col·legues economistes, geògrafs, sociòlegs, autoanomenats urbanistes etc... però la música em resultava familiar. En canvi, el simple fet de constatar la meua absoluta ignorància sobre quin paper havia jugat la ciutat- com a excusa, com a teló de fons o com a objecte de reflexió o creació – en la novel·la, la poesia, el cinema, les arts plàstiques, la fotografia, la filosofia i l'escatologia, la medicina etc... m'esperonava de forma agradablement novedosa.

Las Barcelonas, la Barcelona Lletja, La Ciutat i el Límit, La Ciudad Hojaldre (un altre interessant llibre amb un suggeridor títol...) .Tal vegada l'inici d'aquesta dèria fou un petit llibret de butxaca que vaig escriure el 1992 sota el títol "Un País de ciutats o les ciutats d'un País". Un mena de llibre de viatges una tant heterodoxe on vaig passejar-me per més d'una trentena de ciutats del País Valencià "a la recerca de la seua ànima". Pur neoplatonisme que, tanmateix, m'obligava a mirar la realitat pels quatre costats , a descobrir els contrastos ...I fou llavors quan la "polimòrfica burgesia valenciana"(Ximo Azagra *dixit*) deixà pas en el meu cap a a un altre "poli": el poliedrisme .Així , Xàtiva es convertí en l'esmentat llibre en "la ciutat polièdrica" i en moltes altres ciutats presents a aquest llibret el , podriem dir , mètode , hi era present .Per exemple , en parlar de la ciutat de València una part del text reflexa prou bé aquesta "filosofia" :

"Ciutat sorollosa, sorneguera, un punt bròfega: ciutat bilingüe i seu per excel·lència dels secesionisme lingüístic. Ciutat creativa, tòpica, moderna, conservadora, passejable i passejadora, barreja inimitable de formes, colors i olors.Ciutat amant de la marxa nocturna, regne de la convivència forçada de la lletuga i el ciment, però també de la casa modesta de planta baixa i pis amb la insípida finca.Ciutat inacabada, plena d'incrustacions, d'alineacions no alineades.Ciutat dels intolerants, dels sobrats i sabuts, del "chiringuitos" culturals i dels especialistas en la veritat absoluta. Ciutat cruel amb els millors fills, on es perillós alçar el cap per damunt la mediocritat. Ciutat que dubta entre el Miquet i Calatrava. Ciutat paranoica, plena de de complexos d'inferioritat, que s' inventa molins de vent.

Ciutat amb dos rius sense aigua. Ciutat de la llum, de la mar blava, del Tram- via a la Malva-rosa i de Gràcies per la Propina .Ciutat vella, plena de sabiesa, però escenari de la darrera bestiesa de de la Inquisició (el Mestre Ripoll). Ciutat de les joies (antigues i modernes) i de la coentor arquitectònica. Ciutat refugi d'Azaña i dels intel·lectuals antifeixistes. Ciutat de Milans del Bosch i de l'estàtua enderrocada. Ciutat de les plataformes salvífiques itinerants i de la voracitat immobiliària .Ciutat de

Peset Aleixandre, de Renau, de Vicent Ventura i de Sanchis Guarner. Ciutat del foc purificador, de l'ofrena i del trasllat de la Verge. Ciutat de la nit, de la platja i dels sopars al carrer. Ciutat del caos circulatori i del aparque- on -vulga. Ciutat dels contenidors culturals i del buit mental del regidors culturals. Ciutat dels impressors, de la cultura i del laïcisme. Ciutat del consens impossible, dels conflictes espuris, de l'esperpent i del vol gallinaci. . Ciutat gran que no és gran ciutat. Ciutat de futur imprevisible. Ciutat que renuncià allò que no devia. Ciutat bulliciosa i botiguera. Ciutat que duu la taronja al subconscient. Ciutat que no vol conèixer la seua història, una història que explica la ciutat .Ciutat dels projectes que no s'acaben mai. Ciutat dels pobles annexionats que, més d'un segle després, encara "van a València". Ciutat de les sèquies, de l' espardenyà, de l'escultura del pare Túria i el Tribunal de les Aigües .Ciutat d'un centre històric molt gran, de tanta extensió com minsa població.Ciutat abraçada i inundada per l'ondulant riu que sempre serà "el jardí que no pogué ser". Ciutat barroca i mediterrània que fa mal als propis i meravella als visitants. Tot cap a la ciutat de València. Fins i tot el futur d'un País que se la juga en la ja llarga batalla de València. Perquè València serà capital del País o el País no serà País."

La meua formació geomètrica és minsa però el poliedre en captivà sense gaire esforç com a analogia útil per entendre la ciutat. Si cada costat del poliedre (és a dir, cada una de les possibles "lectures" de la ciutat) envia un raig al centre geomètric, llavors la conjunció de tots aquests raigs conforma el que, al remat podriem dir la ciutat (amb majúscules i sense adjectius). I, ara que ho escric, caic en el compte de que – sense saber- ho jo - ja tenia tenia innocul.lat aquest virus del poliedrisme que em torna trenta anys després. Cap al 1975 vaig llegir – preparant la tesi – el magnífic llibre en dos volums de "Victorian Cities", un fantàstic *reading* dirigit per H.J. Dyos que mostrava les ciutats del període recorrent a uns capítols temàticament força diversos. Al final de la lectura, refeies el *puzzle* i et quedaves amb la copla de que la gràcia estava en la complexitat, en el poliedrisme.

Bé , fins on arriba el meu enteniment, aquests són els “precedents” i les “influències” més concretes. Hi haurà, de segur, moltes altres però tan se val. La cosa és que amb “Les Valències: l’urbs polièdrica” vull fer la meu petita i humil lloança a la complexitat. Aquest assaig és una foto fixa que pretén copsar una ciutat- la meua – plena de contrastos físics, socials i mentals. No és, aquest un assaig on domine l’altra perspectiva possible: la de “la ciutat de València vista des de...” Tot arribarà. O tal vegada no. En quasevol cas, l’assaig que ara comença preten ser, com desitjava Fuster al seu “El País Valenciano” de Destino *“una invitación al viaje. O mejor aún que invitación, aperitivo: algo que abra la gana y la perspectiva de conocer el País valenciano, que induzca a recorrerlo...”*. No cal dir que les diferències, a favor de Fuster, són abismals però a mi m’agradaria contribuïr també amb aquestes ratlles a aquell desig seu : *“I no voldria morir- me sense haver deixat en funcionament i “en forma” al País Valencià” uns quants equips d’intel.lectuals i de no intel.lectuals capaços de remoure- o , al menys, d’intentar- ho- aquesta societat en perpètua somnolencia digestiva”*(Josep Pla. Obres Completes. Homenots, pgs 373-374.1975).

Abans de posar-nos en farina, una darrera qüestió: havia pensat començar aquest assaig agafant el bou per les banyes i proposar al lector una viatge un tant dificultós per la “València Estadística”o, el que es el mateix, per un comentari el més agradós possible pel món de les cifres. Pensava – i pense- que no podem parlar de la nostra polièdrica urbs sense conèixer les dades bàsiques que demanaria qualsevol investigador per a fer boca: quans i com som, on i de qué vivim, quan paguem i que rebem i alguna que altra curiositat més .Al capdavall no hem renunciat als números però hem optat per fer més llegívol el text i proposar-li(inclús recomanar-li) al lector interessat que consulte l’Annex nº I si vol tenir una visió quantitativa global d’aquesta encisadora ciutat.

I, ara sí, és arribada l'hora de veure si som capaços de fer passar al lector una bona estona i reixim en el nostre intent de mirar "d'un altra forma" la ciutat de València, aquesta vella matrona que tant volem i tant ens dol als seus fills. Com sempre, vostés, estimats lectors, tenen la darrera paraula i el veredicté .

I.- LA VALÈNCIA HISTÒRICO- PATRIMONIAL

En una lectura polièdrica, l'ordre d'aparició en l'escena del crim és un tant irrelevant però, tot i així, em vé de gust començar per allò més bonic que hom pot trobar passejant tranquilament per aquesta ciutat. L'adjectiu bonic no és, ni de bon tros, molt afortunat però ja es sap que això de la bellesa és un concepte força subjectiu. Hom té la tendència natural a mirar al passat a la recerca d'allò més valuós, plaenter i meritori d'una ciutat. Pot ser siga aquesta una fixació un tant "retro" però caldrà reconèixer com a circumstància atenuant que, malauradament, les darreres dècades no ens han deixat massa testimonis vius de bellesa, fetes obviament les necessàries i degudes excepcions. És per això que, en parlar de la València històrico- patrimonial, siga obligat començar per escabussar- nos al seu centre històric i a la seua eixampla que és on podem trobar més coses d'interés. Després, si de cas, ja ampliarem el cercle de les nostres amistats.

Parlar amb un cert detall del patrimoni del centre històric (edificis i entorns) ens duria moltes pàgines. Però, sobretot, roman una qüestió de mètode. Hi ha dues formes d'abordar el tema. La primera és recórrer a les guies a l'ús i descriure de forma molt condensada allò més valuós. Qualsevol passejant (turista o aborígen) no hauria de perdre's la contemplació d'una pila de fites arquitectòniques. Utilitzant el recurs de la màxima síntesi possible i deixant de costat les troballes arqueològiques -que es poden comprendre millor visitant el Museu d'Història de València- podríem consensuar amb facilitat una mena de "llistat mínim", amb el "petit" problema que aquest llistat se'ns va a prou de les dues centes referències. L'arquitectura religiosa, civil i corporativa ens ha farcit la ciutat d'edificis d'una gran bellesa. Hi ha -de debó- molt que veure a la ciutat i dona vertader fàstic comprovar com som incapaços de treure-li suc a aquest actiu. Com que reproduir, ara i aquí, aquest llistat "mínim" seria vertaderament enutjós per al lector, hem optat per recórrer-una vegada més- a

la funció dels annexes. Val a dir que si algú vol comprovar de primera mà que la ciutat té una considerable riquesa monumental, no té més que consultar l'Annex nº 2 on oferim un llistat ordenat-que no pretén ser exhaustiu- d'allò que hem considerat més interessant.

És cert que aquesta perspectiva "monumentalista" té el greu problema de minusvalorar la importància de l'entorn urbà on s'insereixen aquestes peces singulars de bona arquitectura. Monument i entorn mantenen una relació dialèctica que es pot expressar dient que un edifici pot devaluar un entorn i que un entorn pot devaluar un edifici. Posem dos exemples paradigmàtics. L'edifici "modern" ubicat al xanfran Barques-Plaça de l'Ajuntament devalua de forma notable el valor d'un entorn singular com és el de l'esmentada plaça. En l'altre sentit, la barbàrie permesa a l'avinguda de les Corts Valencianes devalua molt seriosament el Palau de Congressos de Foster. Hi haurien mil exemples però aquests dos poden servir.

Una manera de compensar la limitació del "monumentalisme" és decantar-se per un altra perspectiva, prou utilitzada per altra banda: la de les rutes. Però no la de les rutes "temàtiques"(per estils arquitectònics o per qualsevol altre criteri) sino les rutes que ens permeten fruïr de debó del plaer de passejar encara que en aquestes propostes siga inevitable topetar-se amb elements no desitjables.¿Quines rutes?.Doncs, si té vosté curiositat, acompanye'ns. Hem seleccionat – subjectivament, és clar- algunes.

Comencem pel centre històric. Si fa no fa i a data d'avui, qualsevol usuari coneixedor del tema convindrà amb mi de que estem a la típica situació que no es carn ni peix. És a dir, el nostre valuós centre històric encara no és passejable però- miraculosament vista la kakfiana expansió residencial dels "nous barris" en els darrers anys- ho és prou més que fa deu anys. La cosa, mai millor dit, va per barris. Mentre que el bulliciós i terciari Sant Francesc i el residencial La Seu – Xerea presenten un estat millorable però prou acceptable, a El Carme i el Mercat continuent convivint solars i edificis degradats amb

freqüents rehabilitacions i millores de l'entorn. Pel que fa a Velluters, hi haurà que esperar uns anys per veure si l'operació de cirugia mampresa, tal vegada necessària però feta amb molt poc de *marketing* i de cura pels detalls, assoleix el seu objectiu de canviar la tendència cap a la marginalitat que dominava aquest popular indret. Caldria xafar l'accelerador però la guardiola s'ha buidat en altres excessos i els promotors privats tenen molts PAI's als que acudir. Mentrestant el gota a gota va funcionant però per als que s'estimem la ciutat, la velocitat de creuer a la que anem ens sembla palesament insuficient.

Parlant de rutes, podriem començar per anar de les Torres de Quart a les de Serrans (les dos úniques que ens queden de la muralla medieval). Podem fer un recorregut ràpid (Quart-Tossal- Cavallers- Serrans) ple de monuments civils i religiosos o bé optar per un de més sinuós (Quart- Tossal- Portal de Valldigna- Carrer Alt – Plaça de L'Arbre – Plaça del Carme – Roterós- Torres de Serrans). Amb això, és clar no esgotem el Carme. Del Carme podem escollir anar a La Seu-Xerea/ Sant Francesc / Mercat/ Velluters o fer l'itinerari a l'inrevés. Tan se val. Agafem la primera opció. Des de Serrans podem anar per la Plaça de Cisneros i Nules fins a la plaça de la Verge i baixar cap al riu per Trinitaris, tornar a pujar pel carrer Almirant, girar per Avellanes cap al carrer del Mar i per Trinquete Caballeros a la Plaça de Nàpols i Sicília, Aparisi i Guijarro, Gobernador Viejo i Tetuà fins al començament del carrer de la Pau.

Gaudim de la perspectiva de Santa Caterina mentre baixem pel modernista i bellíssim carrer de la Pau, mirem de passada la malifeta de la Plaça de la Reina (que malgrat les millores no acaba de funcionar com a plaça) i s'endinsem en Sant Francesc per l'únic tram civilitzat del carrer Sant Vicent. Desde el cantó de Maria Cristina haurem de donar tota la volta a la Plaça per a copsar totes les perspectives (devaluades pel horrorós edifici del cantó de Barques i pel excés de tràfic rodut) i gaudir de la indubtable qualitat dels edificis (atenció als remats de moles edificis) i a l'encant del peculiar triangle. Tornant per la vorera de l'Ateneu, podem anar per Barques- Poeta Querol-

Comèdies- Plaça del Patriarca(recentment peatonalitzada i, per fi, gaudible) – Pau - Barri de la Universitat- Pintor Sorolla- Alfons el Magnànim- Parterre i Glorieta – Coló- Pasqual i Genis – Roger de Llúria- Paseig de Russafa – Xàtiva – Carrer Hospital- Sant Vicent i, de nou, al cantó de la Avda. Mª Cristina en l'anomenada “finca del Porquero”.

D'aquest punt podem dirigir-nos cap a la plaça del Mercat (on la densitat de bellesa es extraordinària) –plaça del Dr. Collado- Sant Vicent- Santa Caterina- Plaça Rodona – Corretgeria – Calatrava- Sant Nicolàs – Forn de Sant Nicolàs – Trench- Plaça de la Mercé- Músic Peydró- Avda. de l'Oest – esquena del Mercat Central. I, per finalitzar el passeig, el recorregut, Escoles Pies – Carniceros- Guillem de Castro- Guillem Sorolla- Plaça del Pilar- carrer Hospital. L'itinerari proposat no ens deixarà decebut.

Amb aquestes rutes entrelaçades podem copsar un percentatge raonable de la memòria col·lectiva de la ciutat. Podriem fer amb facilitat una “ruta negra” però aquesta no ens enriqueix. Sols ens deprimeix. El lector es preguntarà què es el que cal vore en tant de carrer. Doncs deixar- se endur amb les mans a les butxaques , caminar espai i fixar- se molt . ¿Hi ha altra forma de gaudir del centre històric d'una ciutat com València?

Bé, no tot està al centre històric. Un passeig tranquil per l'eixample de l'est (de Coló a Antic Regne) ens permetrà fruir de bona arquitectura i apreciar l'efecte benèfic de la trama urbana de l'eixample malgrat l'excesiva densificació i l'irracional ús i abús del viari *ad maiorem gloria* dels cotxes.Tot i que també es podriem dissenyar rutes, és més senzill tirar mà, de nou, de l'esmentada guia per no oblidar-nos d'admirar alguns edificis. Aquesta decisió vé facilitada pel fet de que, en aquest cas, l'entorn urbà, la trama, és força homogènia. Podem anar del Carrer Coló fins a Antic Regne utilitzant els carrers paral·lels (fent zig- zag) i després fer els eixos de Sorní, Ciril Amorós, Marqués del Túria – Germanies , Conde Altea, Borriana i el mateix Antic Regne.

A l'eixampla del sud- oest(molt més popular i irregular que l'altra) podem travessar des de Xàtiva el peculiar barri de Jerusalem fins a la Plaça de Espanya i de ahí per Marvà i Albacet a l'obligada Finca Roja i el Mercat d'Abastos tornant després a l'avinguda de Fernando el Catòlic , admirar la finca Ferca i perdre'ns una estona al magnífic Jardí Botànic . Després, baixariem pel carrer de Quart, desviant- se pel carrer Botànic fins al carrer Borrull , el carrer més comercial del popular barri del Socors, preexistent(com tants altres de la zona) a l'eixample del 1887.Si pujem de Borrull a Quart per Dr. Monserrat, al cantó mateix podrem admirar l'arquitectura del palacete de Miquel Costa, conegut com “ la casa de los Pajaritos”.

L'altre indret de la ciutat amb interés històric patrimonial que permet dissenyar una “ruta” és, sens dubte el de Vilanova del Grao- Cabanyal – Malva.rosa. Com passava al Carme i al Mercat la barreja és tan intensa que fa impossible trobar una ruta “neta”. Magrat això, paga la pena baixar a l'església dels Angels, aturar- se en les magnífiques Drassanes i continuar pel carrer de la Reyna, per a (fent de nou zig- zag), passejar per Barraca, Padre Luis Navarro, Progreso, Jose Benlliure i Escalante. A la Malva.rosa podem anar directament a Eugenia Viñas i Cavite i, de pas, visitar el magnífic Passeig Marítim, retrocedint fins al Passeig de Neptuno.

Hi una part de la nostra memòria col.lectiva que sols podem conèixer gràcies a gravats, fotografies i descripcions perquè els bàrbars dels que parla Kavafis s'encarregaren de fer- los desaparèixer. Tot i que siga *in memoriam* paga la pena recordar alguns elements que enyorem justificadament.El Palau de Ripalda, el Palau dels Comtes de Parcent , la Ciutadel.la, el Banc Hispano Americà , el Palau de l'Ambaixador Vich (actual Hotel Astoria) ,les cases barates d'Arts Gràfiques, l'edifici de la Direcció General Àerea de Llevant, el Club Nàutic, el Col.legi dels Xiquets de Sant Vicent Ferrer, la “substitució” massiva al carrer Coló i Xàtiva...

Altra víctima del “progrés” a la nostra ciutat han estat, sense dubte, l’arquitectura “productiva” que no sols era testimoni d’un passat sino que, de vegades, tenia un indubtable valor patrimonial. La rehabilitació ha lliurat alguns d’aquests espais de la desaparició (l’Almodí, les Drassanes, la Fàbrica de cerveces de El Aguila, l’Escorxador, el Mercat d’Abastos ...) però altres ha desaparegut o estan en perill imminent de desaparició. Les xemeneies “decoratives” de Serreria i de l’antiga Alcoholera, ens recorden un passat molt recent. Veurem si, al remat, es reconstrueixen les naus de la Cross i si la fàbrica Reus/Avda. Burjassot (Bombas CEYDA) es reutilitza de forma civilizada com sembla que passarà en algunes naus del carrer Juan Verdaguer (altres esdevindràn, com no, edificis) on la fortuna ha volgut que a Heineken li vinguerà de gust una *joint venture* amb l’Ajuntament per tal de reconvertir-les en un espai cultural d’avantguarda. En alguns casos- com hem vist- s’han pogut salvar els mobles però els arxius de les associacions d’arqueologia industrial ens permetrien seguir el flat d’una destrucció generalitzada.

Abans d’abordar la relliscosa qüestió del llegat que ens ha deixat el creixement de la ciutat des del 1960 ençà, un reclam: els “grups” d’habitatge popular (d’abans i després de la guerra) formen part de la nostra memòria col·lectiva i, per tant, caldria incorporar una possible “ruta dels grups”, l’única ruta “temàtica” que, al meu parer, té sentit considerar des d’una perspectiva històrico-patrimonial. A sovint són llocs poc recomanables com a lloc d’habitatge i seria bo que es dedicaren a altre ús. Però no haurien de desaparèixer, amb l’excepció de casos de ruïna imminent (que la baixa qualitat del materials de construcció emprats fa prou freqüents). Malgrat que no és especialment gratificant, tampoc es tracta de cap “ruta negra”. Hi ha tot un ventall de tipologies i de circumstàncies històriques que aconsellarien la seua inclusió. Afortunadament els treballs de Antonio Blat i de Fernando Gaja fan més fàcil la localització i valoració d’aquestes peces de la nostra memòria col·lectiva.

Pel que fa als “grups” d’habitatges barats anteriors a la guerra d’Espanya (que no “civil”), el treball d’Antonio Blat conté una valuosa informació sobre la tipologia i localització d’aquests grups des del 1903(Grup del General Pando de la Societat Constructora de Cases per a Obrers. 31 habitatges) fins al 1936(La Previsora. C. Carteros). Un total de 47 promocions , amb noms tan significatius com La Igualdad , la Fraternidad, la Libertad, , la Unión , la Previsora , la Amistad ..., amb una tipologia predominant de baixa densitat i una localització perifèrica. Promocions que estigueren lluny de resoldre el problema de l’habitatge però que constitueixen, en qualsevol cas, part important del nostre patrimoni col·lectiu a preservar.

Més important quantitativa i qualitativament fou el seguit de “grups” de promoció pública que van construir-se a la ciutat després de la guerra i dels que dona compte el treball de Fernando Gaja. Amb una tipologia generalment de maçana tancada o d’edificació aïllada però homogènia, la ciutat és plena d’aquests grups promoguts per l’Ajuntament, Regiones Devastadas, l’Obra Sindical de l’Hogar o, més tard, els ministeris del ram. Grups dels que sols esmentarem com a més coneguts el Grup de la Virgen del Castillo, el grup de Ruiz Jarabo, el grup del carrer Indústria- Grabador Planells, el grup de la plaça Federico Mayo, el grup de Salas Pombo, el Grup del general Franco al carrer Alboràia, el grup del carrer Benimuslem, el grup Felipe Rinaldi al carrer Conde Torrefiel, el grup de Vivendes Santa Rosa en l’Avda. de Burjassot, la Ciutat de l’Artista Faller, el grup del carrer Coronel Montesinos, el barri de l’Olleria,el grup del Carrer Belchite, el barri de Tendetes, el grup de Padre Ferris, ,el barri Beteró , els grups de la Malva.rosa (vàries promocions),el grup *Stella Maris* a Natzaret, l’Illa Perduda , el barri de l’Amistad, el barri de la Llum , el Barri de la Fuensanta , el barri de Ntra. Sra. dels Desamparats, el grup Antonio Rueda, els edificis de Rio Escalona- Rio Arcos – Lo Rat Penat al carrer de les Illes Canàries, el polígon de la Font de Sant Lluís i el barris de Sant Marcel·lí i de Sant Isidro.

Roman, per finalitzar aquesta “segona València”, la qüestió adés esmentada: el llegat de la València del desenvolupament i de la València de la democràcia. Des d’un punt de vista lax, tot és memòria històrica i per tant el xabolisme vertical de la perifèria, les bestieses especulatives del règim i els “nous” desenvolupaments residencials de 1986 ençà són també “patrimoni”, història viscuda. Em perdonarà el lector que - sense que serveixca de precedent-siga en aquest cas una mica intransigent. Estic segur que les generacions venideres retindran com a elements del seu patrimoni col·lectiu molt poques coses dels darrers quaranta anys. Si de cas alguns edificis públics dignes fets de nou o rehabilitats i uns pocs- molt pocs- exemples d’arquitectura pública o privada. El llibre “Arquitectura del siglo XX en Valencia” és, sens dubte la millor guia per a espigolar, amb l’ajuda del bon criteri dels autors, la millor arquitectura “moderna”. Ja hem parlat de l’estúpida malifeta que ha patit el Palau de Congressos de Foster. En el cas de l’obra de Santiago Calatrava a la ciutat, sortosament no s’ha produït el mateix error. Els dos ponts (el del Nou d’Octubre i el de la Peineta) però, sobretot el “complex” de la Ciutat de les Ciències i les Arts no han estat devaluats per l’entorn i poden lluir amb tot el seu indubtable- que no vol dir indiscutible- valor arquitectònic.

La València històrico-patrimonial és una de les Valències més volgudes i de més necessari coneixement. Sense ella, cap de les altres existiria perquè de les poques coses clares que es poden tindre al voltant de la ciutat hi ha una prou evident: la ciutat, *artifact* per excel·lència, és producte de la història de les generacions succesives que l’han fundada i habitada i que han deixat en ella la seua empremta. I aquesta és, precisament, la València històrico-patrimonial.

II.- LA VALÈNCIA AMNÈSICA

Continuem girant el poliedre. ¿Hi ha una València Amnèsica. I tant. La nostra és una ciutat que sols utilitza el passat a efectes retòrics i esterilitzants. Amadeu Fabregat (vegeu l'Annexe nº 5), tingué l'encert- ara fa vint anys- de copsar fins a quin punt la història pot ser una llosa insuportable . Llevat d'aquesta discutible funció del passat, la ciutat, els ciutadans, ignoren i menyspren la seua història, la gran desconeguda.

Se'n dirà, amb raó, que en una societat de masses com aquesta és molt difícil fer arribar a la població la informació escaient. Molt difícil, sobretot, si no es posen els mitjans. És difícil- això sí- jutjar si la producció de coneixements sobre la història de la ciutat és raonable o minsa (sort que hem tingut un Sanchis Guarnier) però la tasca de divulgació seriosa és realment feixuga.

En teoria caldria suposar que l'Ajuntament és la institució a la que li pertoca, en major mesura, difondre la història de la ciutat .Doncs ho fa i no ha fa. M'explicaré. Tenim- coses de la fortuna – una magnífic Museu d'Història de València, ubicat en la no menys magnífica Sala Hipòstila, antic dipòsit d'aigüa de la ciutat, en el límit amb Mislata. Un Museu que des del punt de vista pedagògic és tal vegada el millor d'Espanya en el seu gènere gràcies a l'esforç d'uns pocs professionals tant competents com poc reconeguts. Un Museu que hauria de ser peça clau de la tasca de divulgació per a la qual cosa sols necessita diners per a fer un bon *marketing* .Doncs això és precisament el que no té. I, per tant, pot vosté, estimat lector, endevinar el percentatge de famílies de la ciutat que coneixen l'existència del Museu i a les quals se'ls ha invitat a acudir.

Si això passa amb el Museu d'Història de València, les desventures de una altra peça fundamental en la divulgació desitjable (L'Arxiu Municipal) són força conegudes i no per habituals menys lamentables. Perquè, certament, al riquíssim Arxiu Municipal li han dotat fa un parell d'anys d'un “marc

incomparable”: el Palau de Cervelló. Ja era hora. Doncs fantàstic. Ja hi som al Palau de Cervelló. La qual cosa no vol dir que l’Arxiu estiga ni catalogat, ni informatitzat, ni digitalitzat, ni que publiqui cap sèrie de monografies de divulgació, ni que es pugui consultar amb facilitat i rendiment el fons gràfic ni que ...

Catalogat parcialment a cop de becaris sense cap pla seriós, encara romanen per descobrir els secrets que contenen centenars de caps- “melons” diu un investigador amic meu- i és prou estrany que passen dos mesos sense que aparega “un altre fons” que abans hi era al fons de lúgubres corredors gens transitats en l’edifici de la Plaça de l’Ajuntament .L’Arxiu Municipal és un lloc pensat per l’aventura , per a l’investigador que troba un paper d’interés en una capsa on , normalment , l’etiqueta sobre el seu contingut no és de fiar i , per tant , convé- amb més moral que l’Alcoiano- no refiar-se i obrir el meló . A cop d’aventurats investigadors (i sols hi ha un petit grup que no ha sucumbit al desànim), és probable que triguem un bon grapat d’anys en saber tot el que hi ha. Una mica tard, em pense.

Que els recursos sempre són migrats i tenen usos alternatius és una cosa que s’explica en primer d’Econòmiques i que ha quedat sacralitzat en la famosa frase de “cañones o mantequilla”. El que no està tan clar és que la recuperació i posterior divulgació de la història de la ciutat no siga una prioritat política, encara que no done vots. Es pot jugar, com fins ara, a la retòrica i invocar el Segle d’Or de la ciutat com a fonament de la nostra projecció futura en un exercisi malabar tan arriscat com desvergonyat. Però és complicat apel·lar a “l’orgull” ciutadà si el personal està dejú d’informació, coneixements i interès. Ja deia Raimon allò de “qui perd els orígens per la identitat” i un percentatge aclaparador de la ciutadania no sap el que passà abans d’ahir.

L’Ajuntament té, per tant, una gran responsabilitat històrica en la situació d’amnèsia que pateix la població.Fins avui mateix, la pràctica del

memoricidi ha estat constant des de que governa, de nou , la dreta , com ho fou en temps del general . Evidentment no és la única institució responsable però si la que hauria d'encapçalar un Pacte per la Història de la Ciutat on, per una vegada, foren a la taula tots els que tenen que ser- hi. Recordeu el que es deia al Maig francès: “sed realistas, pedir lo imposible”. No ho faran- per molt que ho demanem- perquè l'història (honestament explicada) sempre és perillosa.

El ciutadà té dret a saber quan més millor sobre la ciutat on viu, de com s'ha anat forjant la ciutat d'avui en el cresol de la història. I caldria divulgar – utilitzant Museus, Arxius i Pactes- un fum de coses. Tantes que s'amunteguen al cap i no sé si sabré reixir-me. En termes generals pense que és raonable desitjar que els habitants dels quasi noranta barris “oficials” de la ciutat coneguen la història del seu barri, que hi havia abans (quan són barris de nova creació), quins eren les senyores i senyors que apareixen als rètols dels carrers del barri etc... També pense que no estaria de més que als Instituts de la Ciutat els alumnes que cursen batxillerat tingueren l'oportunitat de llegir el magnífic llibre de Sanchis Guarner “La Ciutat de València” tractant d'actualitzar els continguts perquè, malauradament, l'esmentat llibre finalitza amb la Dictadura de Primo de Rivera.

Aquest són somnis i desitjos d'ordre general. Romàn el repte de com facilitar la divulgació seriosa de la història de la ciutat. “Divulgació seriosa” és un terme que tal vegada requereixca algún aclariment. S'utilitza el terme per tal de descartar una concepció de la història – malauradament encara freqüent – on aquesta és substituïda per un galimaties de dades, esdeveniments polítics i personatges que acaben sent una dolenta cronologia. Mai no podem dir que ja “coneguem” la història però fins i tot amb els importants buits que tenim, hem assolit un nivell de coneixement de la història de la ciutat que faria possible un esforç de divulgació seriosa.

Per parlar de la història contemporània, que és la més determinant en l'explicació del present i tanmateix la germana pobra de la investigació

històrica, podriem arriscar- nos a dir que una explicació mínimament satisfactòria de la història contemporània de la ciutat hauria d'incloure alguns temes bàsics com ara la transició de l'antic règim ; el procés desamortitzador; l'expansió dels 50 amb la figura del Marqués de Campo com a eix central; quin era el debat de fons de la primera república i què estava en joc ; quin fou el pacte que possibilita la restauració borbònica ; com es formula el darrer quart del XIX el "model urbà" de la burgesia restauradora amb els projectes d'eixampla i reforma interior com a concreció d'aquest model; quines foren les claus de la modernització de l'aparell productiu de finals del XIX ; quina gravetat assolí la qüestió obrera i la qüestió de l'habitatge i en quin context es produí l'epidèmia del còlera del 1885; quina fou l'empremta deixada a la ciutat pel predomini blasquista de les tres primeres dècades del segle XX ; què suposà l'Exposició de 1909-1912; quins canvis sociopolítics es derivaren del pas d'una democràcia censitària a una democràcia on un home era un vot; quines foren les aventures empresarials que propicià la neutralitat en la Primera Guerra Mundial i quina importància tingueren la crisi de les subsistències, l'epidèmia de grip i la crisi obrera de finals de la dècada ; quines foren les principals reformes urbanes del període 1900- 1936 i com es generà el problema del deute; que elements determinaren l'embranchada econòmica i urbanística dels felços 20 i quins foren els avenços en la modernització de la ciutat ; com es consolidà el grup Reig /Villalonga i com es produí l'estructuració de la burgesia tradicional de la ciutat en torn al valencianitzat Banc de València; quines foren les aportacions político- culturals de la Segona República; quin nivell assolí el valencianisme polític i quina fou la relevància de la República de les Lletres Valencianes; com va viure i patir la guerra la ciutat ; quin fou l'abast de la sanguinària repressió franquista; que suposà el Pla General del 1946; com afectaren a la ciutat les riuades del 1949 i del 1957; com es desenvolupà l'urbanització salvatge de la ciutat entre el 1960 i el 1975 i quin paper jugaren Rincón de Arellano, López Rosat i Miguel Ramón Izquierdo; quins trets tingué la transició i com es va

cobar la “Batalla de València”; quins judici mereix l’actuació de l’esquerra a la ciutat entre el 1979 i el 1991 i , finalment , que ha suposat el retorn de la dreta al poder i el fort *boom* immobiliari del període 1998- 2005.

Aquesta llarga sèrie d’items no pretén més que posar de relleu que hi ha molt que explicar i divulgar sobre la història de la ciutat i que aquesta hauria de ser un prioritat *au dessus de la mêlée*. El problema és que, mentre no es demostre el contrari, el conreu i divulgació de la història no és precisament una cosa que apassione a la dreta. No els agrada com eixen a la foto. Els agrada el rebombori, la hagiografia, la manipulació però no que la investigació històrica els pugua treure els colors.I, a més, voldran divulgar totes aquestes calúmnies.¡Per l’amor de Deu!.

Al remat, pense que amb el que s’ha dit i raonat en aquestes ratlles, la València Amnèsica s’ha guanyat el dret a figurar al nostre poliedre. Remedant al Italo Calvino de les Ciutats Invisibles podiem concloure (seguint les passes d’Enric Valor) amb allò de: “diuen que era una ciutat anomenada València on ningú s’enrecordava del passat de la ciutat.Els forasters, estranyats, li posaren de malnom la Ciutat Amnèsica”.

III.- LA VALÈNCIA DEL RIU, DE L'HORTA I DEL MAR.

També podriem haver anomenat a aquest capítol “la València Geogràfica” perquè és força evident que el riu, l'horta i el mar conformen “l'essència” de la ciutat desde el punt de vist geogràfic, determinen el seu ser i, en no poca mesura, la seua aventura històrica.

No dedicarem massa esforços ni espai a il·lustrar l'anterior afirmació però tampoc tindria massa sentit donar-la com a bona sense més, pretenint la seua inclusió en l'univers excessivament ple del dogmes de fe. Fins a quin punt aquest tres trets geogràfics determinen el ser- diguem-ne l'ànima – de la ciutat i condicionen la seua apassionant història és, no cal dir-ho, matèria sotmesa al dubte i a la discussió, a la formulació de la temuda qüestió del perquè.

He de reconèixer que al fer aquesta afirmació ha funcionat allò de la “intuïció” o de les “preconcepcions” però me'n alegre perquè aquesta és una idea que, com es sol dir, dona joc. Això al menys, crec jo i, per tant, és la meua obligació tractar de argumentar la bondat de l'aseveració.

Que la ciutat de València és indissociable del riu que la travessa i acarona no es sòl un fet morfològic sino- si se'm permet la llicència- ontològic. No de bades la fundació romana de la ciutat es feu en la illa que formaven els dos braços del Túria, conformant una atmella que recorda el casc històric de Vitoria. Des d'aquells temps, no tan remots perquè la ciutat de València es jove si la comparem amb Ur o amb Jericó, ciutat i riu s'han donat la mà i han estat reflexe mutu. Fins a que Ciril Amorós ordenara enderrocar la muralla medieval el 1865 (fa quatre dies, per tant), el Túria era la frontera natural del nord, el *far west* al que s'arribava creuant els històrics ponts de San Josep, Serrans i Trinitat (abans dit “dels catalans” i no per casualitat: era la ruta per on venien els nostres cosins-germans del nord) per tal de assolir els barris extramurs (l'arrabal de Sagunt i la Saidia) i la aleshores immensa horta esguitada de petits nuclis

agrícoles depenents de la ciutat (com aquesta d'ells) i no sempre en règim de relacions de *fair play*.

Al sud del Túria, la ciutat i l'horta no tenien aquest limit "natural" i l'enderrocament de les muralles va permetre executar l'eixampla de la ciutat (la més noble i regular a l'est- amb permís del Valladar - i la més popular i irregular al sudoest). També fusionà la ciutat amb l'horta de la partida de Russafa que s'estenia des de la Punta fins al Pla de Quart i feu més pròxims a la ciutat els nombrosos barris extramurs preexistents: la mateixa Russafa però també el Barri de Jerusalem, Sant Vicent Extramurs i el barri del Socors. Arran de la riuada del 1957, la "Solució Sud" va establir la nova frontera i feu indispensables nous ponts. Però era un altra època.

La ciutat es sentia doblement protegida pel nord per les muralles i pel Túria. Tal vegada la interiorització d'aquesta doble protecció no és aliena a la notable dificultat de la ciutat per a donar el salt en la seua expansió. Creïxer cap al mar era més fàcil (i vital com veurem després) i cap al sud no hi havia cap obstacle. Però cap al nord, botant el riu... Caldrà aquaïtar al projecte del Passeig al Mar de 1898 (que dú més d'un segle de pausada execució i encara és al bell mig dels conflictes urbans) i, sobretot, a l'exposició regional /nacional de 1909/1912 per a que la ciutat es llance a la conquesta del nord. El Camí de Trànsits – elevat a limit legal per l'eixampla de 1912- serà la nova frontera fins a l'expansió metropolitana. I és avui encara una frontera mental, malauradament, per a molts capitalins.

El riu protector i el riu límit natural. El riu amenaça permanent quan les endèmiques plujes de la tardor toquen a rebat. El riu productiu: el trasllat de fusta i el ramat. El riu lloc d'habitatge per als pobres de solemnitat: les xaboles arrasades per la riuada del 1949. El riu de festa per a Pasqua. El riu objecte de planificacions viàries i immobiliàries delirants al Pla Sud. El riu es nostre i el volem verd (gràcies, Xust) de la transició democràtica. El riu del projecte de Bofill del 1982. El riu "faraònic" (la dreta *dixit*) de Ricard Pérez

Casado. El riu que ha esdevingut un “puzzle” pel fraccionament en trams. El riu de Calatrava, de la *grandeur* i de les butxaques plenes. El riu de cultura (intel·ligent apropiació d’idees alienes) de Rita Barberà. Sempre el riu.

Fins i tot observant amb una mica d’atenció la trama urbana de la ciutat en un plànol actual és prou evident la coexistència- prou ben resolta , tot i ha que dir- ho- de dos estructures : la radioconcèntrica que no és sino una teranyina amb el Tossal como punt geodèsic primigeni sobre el que s’articulen les succesives rondes i els seus radis de connexió i, en segon lloc, la transversal de unió de la ciutat i el mar amb sis eixos viaris bàsics oest- est (Tarongers, Blasco Ibañez, Justo i Pastor , Avda del Port , Avda. de Balears i Avinguda de França) i uns altres tants perpendiculars a aquests (Avda. Aragó, Eduardo Boschà/Cardenal Benlloch ,Manuel Candela/Tomàs de Montañana , Serreria).

La ciutat i el riu, l’horta i el riu, la ciutat i l’horta. Sempre es tanca el cercle. Sense el Túria, no s’enten la ciutat morfològica, la ciutat dissenyada, la ciutat construïda. Però la ciutat no s’enten sense el seu ecosistema de l’Horta i aquesta és carn i ungla amb el riu que li dona vida en forma d’aigüa sàviament distribuïda per la xarxa de sèquies. Que les dotze sèquies del Túria estiguen presidint junt al barbut Pare Túria la plaça de la Verge a quatre passes de la porta de la Basílica on es reuneix “lo nostre” Tribunal de les Aigües, i on té la seua residència la nostra Verge dels Desamparats és un fet que conté una càrrega semiòtica enorme. Tot allò de més atàvic i idiosincràtic corporeitzat en un petit rodal de la ciutat.

Que sense analitzar el binomi ciutat/ horta no s’entén absolutament res de la història de la ciutat és un fet sobradament demostrat i no avorrirem al lector repetint arguments coneguts. Pot ser tan sols siga oportú subratllar que, en la meua opinió, fins a l’esclat industrialitzador i urbanitzador del període 1960- 1975, la ciutat de València creix des de la perspectiva econòmica d’una forma clarament depenent de l’activitat agrícola (no sols de l’horta pròxima, però també). Aquesta dependència es percep amb claredat si hom considera no

sols l'estricta producció agrícola sino tot el "conglomerat productiu" que s'articula al voltant: la indústria naval i l'activitat portuària, la indústria química dels adobs, la indústria metalmecànica de les bombes hidràuliques i de la maquinària agrícola, els molins d'arròs i d'oli, la indústria vinícola, l'activitat creditícia fortament vinculada a l'exportació agrícola, els propis exportadors (els del teletip als peus del llit per tal de saber els primers els preus de la taronja en cada ciutat europea i especular a cor que vols, tot un cant a l'individualisme en els negocis)...

A més, molts altres aspectes de la vida urbana depenien de l'èxit econòmic de les collites agràries (de la taronja, però també del vi molt abans): quan aquestes anaven bé, el comerç i la producció de bens de consum ho notaven, al igual que ho notava l'activitat de la construcció on anaven a parar moltes rendes agràries de la polimòrfica burgesia urbana travestida de aristòcrats, propietaris, banquers, comerciants i "notables" diversos seguint l'estel de l'omnipresent figura del Marqués de Campo. En altres paraules, les edificacions (malaurada i injusticadament desaparegudes) del carrer Coló no són un fet alié al boom del vi de finals del XIX i molts edificis de l'eixampla noble o de la reformada Plaça de San Francesc del anys 20 són fruit de la transferència de rendes agràries.

Cert que hi havia un "fil industrial" producte de l'evolució de l'artesania. Però cert també que aquesta transformació fou possible gràcies a l'existència d'un mercat local en expansió molt depenent de les rendes agràries. No fou fins als 70 quan les exportacions industrials pel Port de València superaren a les agrícoles i, per tant, quan es pot dir que el creixement econòmic de la ciutat passà a dependre en molta menys mesura del seu entorn agrícola per a dependre del conjunt del mercat espanyol i europeu que adquiria les manufactures valencianes.

En resum, fins fa quatre dies, la ciutat de València, si fa no fa, viu de l'Horta (i d'altres espais agrícoles ubicats a distància de ferrocarril) i la ciutat

ven a aquests espais bens i serveis de tota mena . Una obvietat que, tanmateix convé recordar. Però l'Horta també li proporciona a la ciutat un input bàsic per al seu creixement econòmic, poblacional i, per tant, urbà. Li proporciona sòl, fins fa poc prou barat per la fragmentació de la propietat. I això es reproduirà també a escala metropolitana amb el consegüent creixement de la transformació de terrenys d'horta en terrenys urbans. La transformació de terrenys d'horta en tarongers (conreu igualment poc rendible però que es pot treballar a temps parcial) rematarà la jugada i farà minvar les hectàrees d'horta de forma exponencial. Tots el plans d'ordenació parlen als preàmbuls de preservar l'horta i créixer cap al secà. Però, a l'hora de la veritat, es creix a l'horta i s'utilitzen les sèquies com a clavegueram "provisional". L'Horta en crisi. Ara s'ho podem permetre, amb costos socials elevats, això sí. Fa cinquanta anys hagués estat un suïcidi. De tota manera, l'horta (la seua pervivència) és i serà un punt important de conflicte.

La València del Riu i de l'Horta. Ens manca la tercera pota: la València del Mar. El tercer tret geogràfic, econòmic i antropològic bàsic del nostre "ser". Malgrat ser l'única ciutat europea que té dos rius i cap dels dos du aigüa, el riu "vell" continua sent un tret definitori de la ciutat, tal i com hem vist adès. Amb tanta o més raó, la ciutat de València no s'explica sense la seua mar, la Mediterrània. Per la Mediterrània entraren la pràctica totalitat de civilitzacions que deixaren la seua empremta en la nostra cultura: els grecs , els fenicis, els cartaginesos, els romans i , d'alguna manera també els àrabs tot i que aquests arribaren de Al Andalus (però provenien de la ribera sur de la Mediterrània).

L'esplendor de la ciutat del XV està també força determinat pel comerç marítim i el llibre del Consolat del Mar n'és un exemple que veng qualsevol dubte. L'imperi de la Corona d'Aragó , tot i que arribà al seu cim al segle XV, s'inicià ja al segle XIII en temps d'Alfons II .A finals del XV, sota el regnat d'Alfons el Magnànim, el set estats federats de la Corona Catalano-

Aragonesa(l' Aragó, Catalunya , València , les Illes Balears , Gènova, la Cerdanya , Nàpols i Sicília) tenien al comerç marítim i a la força naval els seu més sòlid fonament.

Passat el segle d'Or, la Mediterrània continuà sent vital per a la ciutat de València (tot i els continus i virulents atacs dels pirates turcs a tota la costa) i al segle XVIII es recuperà força l'activitat del seu port que ja no deixaria de ser una peça clau en l'economia de la ciutat (i del País). València ciutat, el seu port i la mar han estat doncs, sempre, una triada indisoluble, estretament associada al riu i l'Horta. Des de que Ausias March escriguera allò de "veles e vents han mon desig complert", la ciutat de València- contràriament al que de vegades es sent - ha estat sempre estretament vinculada al seu port i aquest s'ha mantés com a pilar ferm de l'economia de la ciutat.

Algunes de les històries empresarials més encisadores de la ciutat estan estretament vinculades al port i al comerç marítim i en molts casos casos han donat nom a carrers. Paga la pena que s'aturem una mica per recordar alguna d'aquestes històries. Històries com les de Sagristà i Coll, Aguirre Matriol, Ernest Anastasio, J.J. Síster, J. J. Dòmine i la gènesi històrica de les empreses La Naviera del grup Campo, la Companyia Valenciana de Navegació, la Companyia Transmediterrànea, la Unió Naval de LLevant o Macosa. Històries recollides per Ernest Lluch en la seua Vía Valenciana ("El negoci de la Mar") a les que hauria que afegir tantes altres d'exportadors i importadors també recollides per Ernest Lluch, i, és clar, les successives ampliacions del Port. Històries que, de moment, tenen el seu epílog en la Copa d'Amèrica.

La *Valencia-connection* entre la ciutat i el mar té un altre protagonista: el camí del Port. Tota una història dins de la història. Després del Camí Vell vingué a principis del XIX el Camí Nou o Avinguda del Port, una avinguda projectada amb tiralínies que era absolutament necessària per a millorar el transport de persones i mercaderies a i des del Port. Una avinguda en la construcció de la qual treballaren els xiquets del Col·legi de Xiquets de Sant

Vicent. Una avinguda que prompte es convertí en una via sorollosa, la qual cosa fou una de les raons per les que l'autor del Projecte del Passeig al Mar pensà que aquest serviria per a que la burgesia tinguera un passeig alternatiu *comme il faut* per a lluir-se i lluir a les filles casaders. Una avinguda que suportà la irracional tala d'arbres de Rincón d'Arellano per a "facilitar el tráfico rodado". Una avinguda que a hores d'ara està sotmesa a obres de reestructuració i enbelliment per a ofrenar noves glòries a Louis Vuitton i la seua Copa d'Amèrica.

El que passa és que, ironies de la història, els tres grans trets geogràfics de la ciutat que expliquen la ciutat molt més enllà de la seua morfologia i que, a priori, podria pensar-se que haurien de constituir – com en el passat- actius de futur, han esdevingut elements de conflicte, crispació i banc de proves de la esquifida capacitat de consens dels agents urbans i de l'egoïsme miop d'algun d'ells.

Pel que fa al riu Túria, s'ha aconseguit foragitar els demonis, impedit- gràcies a la pressió popular – que es convertira en un eix oest- est de comunicacions d'allò més modern que es rematava amb una autopista també molt moderna que pasava pel bell mig del port amb l'ajuda de unes poc esbeltes pilastres.

Era nostre i el volíem verd i així ha estat al remat. Però en aquest camí els disbarats li han impedit esdevindre el referent simbòlic per excel·lència de la ciutat. Primer foren els virulents atacs de faraonisme de la dreta. Després "l'abstenció" financera de la Generalitat que determinà l'execució per trams i la pèrdua de la desitjable unitat de disseny (fora el de Bofill o un altre). El riu- ara convertit en el Jardí del Túria – es feu a pedaços i avui encara tots els trams centrals i alguns altres "provisionals" demanen a crits una solució digna que minimitze el desori que suposa el *puzzle*.

La història del Jardí del Túria és agridolça. Millor els jardins que tenim que les autovies i ferrocarrils que ens proposaven. Però continua estant a

mig fer i sembla una botiga o un magatzem de col·lonials on hi ha de tot. A més, el recent parc de capçalera, que no està malament, podria ser cinc vegades superior si hagüeren col·laborat el tres ajuntaments implicats. Total per no prendre café i fer primar el diferent color polític als intereressos del comú. Sols la innegable atracció del Jardí del Túria com a lloc de passeig i esbarjo per a la població (amb la recent incorporació d'importants contingents de població immigrada) reconforta l'esperit i invita a pensar que, al menys, aquesta no és una batalla perduda.

Però si la història del Jardí del Túria és agridolça, la de l'horta és, simplement depriment. No hem estat capaços – ni crec que ho sigam en el futur- de preservar un actiu de gran valúia sotmés a pressions excessives: la de la competència desigual de l'ús urbà (moltíssim més rendible per a propietaris i agricultors que les collites); la de la competència del tarongeral (que permet el treball o temps parcial i el tindre un altra font d'ingressos principal a la indústria o els serveis); la de la pròpia degradació física i funcional dels espais d'horta; la de l'envelliment progressiu de la seua població ocupada....

Fins al Pla General de 1988, tot eren soflames a favor de la protecció de l'horta acompayades d'una pràctica exemplar: qualificar quants més terrenys d'horta millor com a urbans o urbanitzables. ¿Cinisme?¿Retòrica?. Vaja vosté a saber. El Pla de 1988 fou més coherent amb els principis que defensava, reduí sensiblement els espais d'horta “urbanitzables”, però va cometre l'error de deixar grans borses de sòl com a “no urbanitzables”, sense més especificació i sense cap política de revitalització de l'horta. Sel's faràn .Alguns indrets – com el camí del Pouet de Campanar - ja han passat a millor vida i s'anuncien més “requalificacions” en la pretesa “actualització” (que no revisió) del Pla de 1988. De moment, en plena eufòria immobiliària i després d'haver permés en els darrers anys l'urbanització de milers d'hectàrees d'horta (a la ciutat i a la comarca), el 2005 es trau a concurs un treball de assessoria per a la redacció del Pla Integral de Protecció de l'Horta de València.

A buenas horas mangas verdes. La cosa està molt, molt complicada i sols una intervenció dràstica “contra natura” (si tenim en compte qui detenta el poder polític i econòmic a la ciutat i al País) podria aturar el procés de pura i simple desaparició de l’horta. Trista i dissortada ciutat la que menysprea un actiu com aquest en nom d’un futur tan cínic com inversemblant. No cal ser retòrics, ni romàntics, ni “antiurbans” per a dir això. Cal, senzillament, ser civilitzat. I cal, indubtablement, que el conjunt de la societat carregue amb els costos del manteniment de l’activitat d’horta(o amb bona part d’ells) perquè no se li pot demanar a ningú que renunciï per conviccions etico- cíviques a unes rendes molt superiors per a ell i la seua família. Si es possible compaginar agricultura de l’horta i turisme, doncs, millor que millor i si es possible introduir conreus molt rendibles tampoc serà de poca ajuda. Però així i tot seguirem en el mateix punt: ¿quant i com es compensa als propietaris i agricultors de l’horta per a que no venguen els terrenys com a solars als insaciabls promotors?

Entre el riu i l’horta, el mar (val a dir els Pobles Marítims i el Port) no és un tema sobre el que precisament hi haja molt de consens. Sobretot, perquè des del XIX, quan comença la navegació a vapor, les quatre fustes posades a la platja per a noliejar mercaderies es fan clarament insuficients i cal fer un port de debó totalment artificial, clar. Un port que ha anat menjant costa, creant riquesa però creant també incompatibilitats en els usos del territori costaner. Els conflictes es reproduïxen com a bolets. Parlant del Port (que econòmicament va prou bé), la nefasta o inexistent política de relacions públiques del Port l’hem pagada molt cara. L’Autoritat Portuària deu pensar que la ciutat és una incomoditat que els destorba i deu considerar innecessari donar explicacions amb llenguatge senzill i clar. Primer fou el sacrifici de la Platja de Nazaret per tal de fer l’accés sud. Després la política de terra cremada de la ZAL. Demà ...

El problema és que per a demanar sacrificis, cal saber explicar- se i compensar sense mirar el cèntim. Clar que per a explicar- se bé cal primer saber el que vol ser ú quan siga major i el nostre benvolgut Port no sembla tindre contestades totes les preguntes ni fets els deures. ¿ZAL i Megaport? ¿Col.laboració o competència amb el Port de Barcelona? ¿En que sí i en que no i perquè?. Els ports de Ròtterdam, Hamburg i demés del noroest europeu – portes d'entrada alternatives a Europa- es freguen les mans davant l'estupidesa de la no col.laboració dels ports europeus de la Mediterrània davant el suculent plat dels transport marítim que el canal de Suez canalitza –mai millor dit- des de l'irrefrenablement dinàmic món econòmic asiàtic.

Ni el port pot mirar la ciutat com un estorb ni es de rebut la capciosa pregunta de ¿per a què volem un port?, pronunciada per algun autoanomenat intel.lectual. El que cal és molta més informació, molt millor explicada i una estratègia de compartir costos i no regatejar com si del rastrell dominical es tractés.

A aquests ja tradicionals conflictes entre el Port i la ciutat sols li mancava l'aliciet d'una intervenció agressiva per part de l'Ajuntament als Poblat Marítims al voltant del sempitern tema de la prolongació de l'avinguda Blasco Ibáñez. Hi ha altres mecanismes per revitalitzar el Cabanyal (la Malva.rosa no és una pereta en dolç i Natzaret tampoc) i la prolongació no és necessària des de cap punt de vista, generant per contra uns costos socials excessius. Ara, que si es tracta de “no enmendalla”, doncs endavant companys: de victòria en victòria fins la derrota final.

Amb la nominació de la ciutat com a seu de la 32ª edició de la Copa de Amèrica de Vela ,les coses pel que fa a la nostra relació amb el Mar estàn més confuses que mai, que ja té mèrit la cosa. Primer perquè Ajuntament i Port volen coses diferents: el Port, incrementar l'eficiència, la competitivitat i els guanys i l'Ajuntament atendre els compromisos de construir les instal.lacions

per a l'event i, de pas, rentar la cara a la ciutat i vendre la imatge que tots lligarem els gosos amb llonganices.

Però els números no quadren, el govern central (que té part important en el Consorci creat i qui és el que posa tots els diners) ha tirat enrera el projecte immobiliari de la Marina (habitatges als molls) i l'explotació dels tinglados del Port i zones adjacents es farà passant l'esdeveniment perquè ara anem mal de temps. Amb això, la bronca "amb Madrid" per la limitació del crèdit extraordinari per a "embellir" la ciutat (ja es passem d'endeudats) i altres històries com quin serà al remat el projecte del Parc Central o com acabarà l'emocionant episodi del PAI del Grao (¿guanyarà Nouvel la partida o al final es farà el concurs restringit?), la veritat es que no es manca distracció. Ajuntament i Generalitat es faràn – si els deixen- els agraviats (ja és costum) i tal vegada tornen a guanyar les eleccions. Sempre és bo tindre algú de fora al que fer responsable de les nostres malifetes. A més, Rita barberá és una depurada mestresa en aquestes arts i ja està a punt de convèncer a l'opinió pública de que és el govern de Madrid el que posa els obstacles. No importa que siga el que posa els diners. Al final de la jugada- i aquesta és quasi un llei universal- tot el que es faça a la ciutat ho capitalitzarà l'alcaldesa per molts cartells i anuncis que pose qui paga.

Parlar del mar com a fet ontològic de la ciutat exigeix parlar també d'un espai excepcional que fa de baula entre la ciutat i la Mediterrània. Ens referim, és clar, a la Devesa del Saler i l'Albufera. Una Albufera que ha anat reduïnt-se dècada rere dècada per la desecació de bona part de la seua superfície en benefici del conreu de l'arrós. Una Albufera que és un espai humit d'un inestimable valor ecològic però que ha estat immensament contaminada pels vessaments d'aigües residuals urbanes i industrials a les sèquies que hi aboquen fins al punt de fer quasi irreversible la destrucció de la cadena tròfica. Una Albufera que – al igual que l'Horta- té uns valors antropològics enormes- ben reflectits a l'obra de Blasco Ibáñez- que estan a

punt de malbaratar-se. Una Albufera declarada ja fa dues dècades “Parc Natural” però que comta amb un Consorci inoperant que ha estat incapaç d’assolir un nivell de regeneració del llac acceptable i de convertir l’espai humit en lloc privilegiat de la pedagogia del medi i del turisme ben entés. Una Albufera que, en definitiva, és un dels nostres fracassos col·lectius més aclaparadors.

I, per si això no fòra raó suficient per al desànim, l’Albufera té una germana siamesa (la Devesa del Saler) a la qual les coses no li han anat molt millor. Salvada *in extremis* de la mort anunciada per un projecte turístic boig, *made in* Adolfo Rincón de Arellano, i recuperada la propietat pública de les parcel·les no edificades a cop de diners de tots, avui és el dia en que la Devesa és lluny d’haver-se lliurat dels perills. Incendis freqüents, una ordenació de tràfic demencial, un dèficit incomprensible de gestió pública coherent, fruit també de l’esmentat Consorci. Inoperància posada de manifest, entre altres moltes coses, pel fet que tingué que ser la Jefatura de Costes la que, fa uns anys, enderrocara el passeig marítim i manprenguera una regeneració sensata de les dunes. Des de que el 1911 la propietat de la Devesa i l’Albufera tornà a la ciutat, els nostres governants no han estat precisament encertats en aquest privilegiat espai, tot i que cal diferenciar entre aquells que han protagonitzat la barbàrie i aquells als que sols se’ls pot retreure l’excés de passivitat.

Amb aquesta ristra des despropòsits, la poesia implícita en l’expressió “La València del Riu, de l’Horta i del Mar” perd molts sencers. Així i tot aquesta és sens dubte una de les nostres Valències sense la qual ni ens reconeixiem ni es reconeixien.

IV.- LA VALÈNCIA LABORIOSA

Més enllà de fàcils tòpics, és difícil mantenir que a la ciutat de València el treball és un valor minvant. Ans al contrari i malgrat que sempre hi ha el que es pot anomenar “classes ocioses” (que no inclouen, és clar, ni la població inactiva ni els aturats), els que han de guanyar-se els cigrons – que son la immensa majoria dels actius- s’afanyen com el que més. Ja em donat les xifres quantitatives i, per tant, estalviarem al lector el suplici de números i percentatges. Treballem moltes hores, els salaris són inferiors a la mitja estatal i les dificultats per arribar a final de mes no son especialment superiors o inferiors al que puga ocòrrer en altres llocs.

Tractem d’enriquir una mica l’argument, no d’assignar una de les cares del nostre poliedre a la València Laboriosa (no crec es puga dubtar molt sobre la conveniència de fer- ho), sino sobre quines són les fons de renda dels ciutadans i quines són les perspectives raonables. Com ja hem vist a la València Estadística, un percentatge aclaparador dels ciutadans amb feina es dediquen a allò que es diu “els serveis” i que és un veritable calaix de sastre. Tot el que no siga estrictament producció de bens materials (de la agricultura, de la indústria i de la construcció) cau inexorablement en aquest parany metodològic dels que els economistes som els principals culpables però també els que patim més les limitacions conceptuals del terme “serveis”. Un economista català de principis del segle XX, Pere Estasén, proposava una classificació dels sectors econòmics que haguera donat molt més joc. Parlava del sector productiu (la producció material sense diferenciar si es tractava de lletugues, cases, sabates o energia), el sector de la distribució (comerç, transport i finances) i el sector “superior” (el pensament i l’art). No afegí el sector de “serveis públics” perquè quan ell escrigué no hi havia pràcticament consum de bens i serveis públics. Malauradament s’imposà la classificació proposada pel Colin Clark i el famós “primari, secundari i terciari” no sols continuà dominant sino que també ha

determinat que les estadístiques es facen amb aquest punt de partida. Què hi farem.

Per tant, dir que la ciutat de València és una ciutat “terciària” és com no dir res. Sols constatem que l’agricultura és una activitat residual (i ho serà més encara quan hajam acabat d’executar el mandat diví de carregar-se del tot l’horta) i que en aquesta ciutat la indústria ja no forma part relevant del paisatge urbà. Això del “ja no” té un cert interès. Si als anys 30, l’activitat industrial a la ciutat començava a ser significativa (malgrat la seua dependència de l’agricultura de la que ja hem parlat), les necessitats de l’autarquia, primer, i l’esclat industrialitzador dels 60, després, feren que la indústria es multipliqués a la ciutat de forma extraordinària i que les naus industrials ompligueren molts indrets de la ciutat. I això que la freqüent localització de indústries lleugeres en baixos “disimulava” aquesta ocupació. Fins a principis dels 70, la ciutat de València no era llavors una ciutat “terciària” perquè la indústria era ben present al paisatge urbà.

Trenta anys després no podem dir el mateix. La consolidació de l’àrea metropolitana feu que els municipis de la corona no sols desenvoluparen la seua trama artesanal preexistent sino que també acolliren un rapidíssim procés de descentralització industrial pel qual milers d’empreses es desplaçaren des de la ciutat als polígons de la perifèria metropolitana. A aquest procés ajudaren no sols les pròpies necessitats de la indústria (més espai, millors comunicacions) sino també una política de zonificació urbanística hereua d’una dolenta assimilació dels principis – força criticables per altre costat- de la Carta d’Atenes de Le Corbusier. A més, amb el procés de ràpida urbanització, el sòl de la ciutat central tenia altres usos més rendibles i el trasllat de les indústries a la perifèria metropolitana nodria de finançament la tressoreria de les empreses i produïa guanys “atípics” molt atractius.

Tot plegat, el procés de desindustrialització de la ciutat es consumà en dues dècades i a data d’avui la indústria és una activitat residual a la ciutat

“administrativa” de València (no a la ciutat “real” que és l'àrea metropolitana). Desindustrialització que ha estat a l'origen d'algunes de les operacions més importants de renovació urbana com ara el “nou barri” de l'Avinguda de França, el Boulevard de Serrera, la imminent reconversió residencial de les indústries ubicades en l'entorn del futur Parc Central o la pràctica desaparició del nucli industrial “espontani” que hi havia al carrer Campos Crespo. En la Patacona els terrenys de l'antiga Papelera Española han deixat el pas a una urbanització dolenta per cert- de Bautista Soler i les indústries que romanen al carrer Juan Verdaguer ha estat objecte d'un PAI segons el qual algunes naus es reconvertiran per a ús cultural, de la mà de Heineken, i altres donaran pas a blocs d'allò més guay. Així va la cosa.

Bé, doncs ara sí que podem parlar de la ciutat terciària encara que alguns milers de residents a la ciutat es desplaçen diàriament als polígons industrials de la perifèria. La València laboriosa es dedica al terciari, però, ¿a quin terciari?. La qüestió no és supèrflua perquè sols cal una mica de sentit comú per adonar-se que segons el grau de “dinamicitat” de l'estructura terciària de la ciutat, les expectatives de creixement econòmic i de millora real de les rendes familiars disponibles poden variar prou. I com el terciari és insítm - un meravellós calaix de sastre, cal afilar l'instrumental. De moment, sense entrar encara en detalls, ser una ciutat terciària no és *per se* cap avantatge. Els manuals d'economia ens alerten del risc de simplificar i d'identificar terciari i progrés. Aquests mateixos manuals deixen prou clar que, d'antuvi, cal deixar ben clar que la major part dels subsectors de “serveis” presenten una baixa productivitat perquè és molt difícil la introducció de progrés tècnic en sectors intensius en mà d'obra com ara el comerç i la restauració, els serveis públics administratius, sanitaris, d'ensenyament o de serveis socials etc. Com que no es pot estalviar treball, l'augment de la demanda de serveis du a un increment de la població ocupada i com que a aquesta població no se li pot pagar en funció de la productivitat, els costos pugen i es traslladen als preus. Per

això els preus dels serveis (o els impostos que els financien) pugen a taxes superiors als preus del sectors “productius” i “col.laboren” en mantenir elevada la taxa d’inflació. De fet, en moneda corrent, la participació dels serveis en el PIB no fa més que créixer mentre que en moneda constant el creixement del pes relatiu dels serveis és molt moderat en els darrers 40 anys.

Val a dir que terciari i “avançat” no sols no son termes sinònims sino que amb freqüència son termes antagònics. I una ciutat terciària on predominen els subsectors on la incorporació del progrés tècnic és difícil, és una ciutat que té moltes probabilitats de créixer a taxes baixes. Es cert que hi ha subsectors que configuren el que s’anomena “terciari avançat” o, de vegades “quaternari”. Com pot suposar el lector es tracta de sectors on, precisament, sí que es poden enregistrar avenços considerables en la productivitat perquè es possible introduir el progrés tècnic: les finances, el transport i les telecomunicacions, els “serveis a empreses” (sempre que no siguin “banals” com la neteja)... És la vessant “moderna”, aquesta de la “societat de la informació” i de “l’alta tecnologia”. Però la pregunta escaient, la que cal fer-se, és si a la ciutat de València l’avenç del terciari avançat es produeix en mesura suficient com per assegurar taxes de creixement raonables per al conjunt, tenint en compte que per raons de centralitat i capitalitat el pes del comerç i els serveis públics és, en termes relatius, molt important.

Contestar a aquesta pregunta no és qüestió fàcil perquè no disposem d’estudis empírics suficients. Però la informació disponible no permet – malgrat el reiterat discurs oficial de ser “la vanguardia” de tot el que es vullga imaginar – ser especialment optimistes. La feblesa “direccional” de la ciutat en el sistema urbà valencià explica que els estudis disponibles dibuixen una situació d’escasa penetració territorial del subsector dels serveis a les empreses que és, com si diguerem, el “vaixell insignia” del terciari avançat. En termes relatius València és una ciutat prou menys “moderna” que Bilbao, per posar l’exemple d’una ciutat de tamany intermedi. Malgrat la proliferació de centres comercials i d’oci

(on la productivitat per empleat creix), encara pesen molt el comerç i els serveis quotidians i la revolució tecnològica no caracteritza uns serveis públics amb continus increments de plantilla. És clar que al sector financer i a alguns altres hi haurà hagut increments de la productivitat però el que importa és el “perfil” global dels serveis que produeix la població ocupada a la ciutat i aquest perfil no sembla ser molt favorable.

Darrerament s’ha posat molt l’accent en el turisme urbà com a font de generació de rendes. Però ni el turisme ni la construcció d’habitatges (un sector que va guanyant pes relatiu a la ciutat gràcies al *boom* immobiliari que gaudim/patim des del 1998) són sectors tecnològicament avançats. Pot pujar el PIB però si augmenta la població ocupada i la població total, ni la productivitat ni el PIB per habitant experimentaran creixements sensibles.

Davant d’aquestes perspectives, la definició d’un “model” de creixement econòmic desitjat i la concreció de la política de promoció econòmica que deu possibilitar o afavorir aquest desenvolupament esdeven dos peces claus en el futur de la ciutat. Però definir un “model” de creixement econòmic desitjat és tant com saber què vol ser la ciutat o quin tipus d’economia vol tenir. Es pot ser molt liberal i defensar que siga el mercat el que decideixca i produeixca, si és el cas, els ajusts que siguen necessaris. Molt arriscat. L’absència d’una política econòmica coherent pot incrementar el risc de creixements pírrics de la renda familiar disponible en un context en el que el fort creixement de la immigració va a requerir un increment de les oportunitats de treball i un increment de la despesa pública.

Per tant, ¿quin model?, ¿quina política?. Suposadament el Pla Estratègic de la ciutat (en les seues versions successives) hauria d’haver donat resposta a aquestes dos qüestions. No ha estat així. Als successius documents publicats hom pot trobar una excel·lent col·lecció de tòpics i llocs comuns però no cap exercici seriós de planificació.

És per això pel que es pot dir que en aquest terreny no s'ha avançat gran cosa des de que en 1987 es publicà el llibre de "La València dels 90" on es feia l'anàlisi i es proposaven possibles polítiques de concertació público/privada en un context necessàriament metropolità. No es pot definir la política de promoció econòmica de la ciutat de València si prèviament no s'ha fet un plantejament de competitivitat a escala estatal i europea del conjunt de l'àrea urbana de la qual la ciutat de València és el nucli director. Altra cosa és que a més del seu paper en aquest conjunt, la ciutat pugui cercar especialitzacions complementàries perquè, en principi, hauria de vendre serveis no sols al seu entorn sino també a entorns d'àmbit superior (el conjunt del País, l'Estat, la Unió Europea).

En el conjunt de l'àrea metropolitana, la indústria sí que té un pes molt rellevant amb la presència de molts sectors. La innovació tecnològica i la competitivitat de la indústria present a l'àrea sembla un repte indefugible que casa malament amb les continuades declaracions dels responsables autonòmics de menysprear la indústria com a base de futur i apostar per l'oci i per unes genèriques "noves tecnologies" que no se sap ben bé d'on surten i on s'apliquen. Els parcs científics de les Universitats, el Parc Tecnològic i els Instituts Tecnològics haurien de tindre un protagonisme que s'ha anat desleint des de la formulació de la política industrial a mitjans dels 80. El desenvolupament industrial de l'àrea metropolitana favoriria el desenvolupament dels serveis a empreses i altres sectors del terciari avançat. Sense un àrea metropolitana dinàmica, l'economia de la ciutat de València patirà les conseqüències d'una demanda esquifida de serveis qualificats. I això es extensible al conjunt de l'economia del País i al futur econòmic de les seues principals ciutats.

Parlem d'especialitzacions complementàries compatibles amb aquesta dinamització metropolitana. Ja vaig proposar el debat a un llibre editat el 1998 que és titolava: "La ciutat desitjada", però no em consta que s'haja

produït el debat suggerit i, per tant, recordaré i matitzaré les idees que s'exposaven en aquell paper per si aquesta vegada hi ha més sort.

Al meu humil parer, la ciutat de València, a més d'oferir serveis especialitzats al sistema productiu i de guanyar-se a pols (cosa que encara no ha fet) el títol de "cap i casal" (cal parlar, coordinar, ajudar, ser solidaris etc...i que les altres ciutats del País es percaten), pot desenvolupar amb èxit alguna especialització d'àmbit estatal i europeu. I aquesta especialització complementària hauria de centrar-se en consolidar la ciutat de València com a centre comercial rellevant. Té les pre-condicions (la fira, el port, l'històric *Know-how* exportador...) , però cal una empenta seriosa i coordinada per tal de millorar la "gran accessibilitat", desenvolupar el sistema financer que va estretament lligat amb aquesta funció , plantejar polítiques d'obertura de nous mercats(amb la *conditio sine qua non* de la innovació tecnològica dels sectors productius valencians), concertar polítiques de promoció amb l'artesania competitiva etc...Aquesta és una opció d'especialització complementària que és més realista que allò de ser la "vanguàrdia del món mundial" en qualsevol àmbit que li vinga bé a la propaganda oficial en un moment determinat. És més realista, més eficient, té més externalitats positives i l'únic que demana (com faria qualsevol altra especialització escollida) és una concertació eficient.Evidentment, aquest plantejament suposa una ruptura qualitativa amb el "model Miami" que ha tractat d'imposar-se des del 1996 i que ha generat no sols un pes excessiu del sector immobiliari sino també un agreujament en les perspectives de futur de molts sectors productius. Encara hi som a temps.

V.- LA VALÈNCIA OCIOSA

Segons el Diccionari de la Reial Acadèmia Espanyola, oci equival a la finalització del treball, inacció o omissió total d'activitat i al lleure o temps lliure d'una persona. Val a dir que en parlar de la València Ociosa es topetem en un altre petit poliedre perquè dins del concepte d'"oci", entra la festa però també les mil i una formes d'utilitzar el temps d'esbarjo. Sense cap pretensió d'exhaustivitat tractarem de treure a la llum, de forma mínimament ordenada, les manifestacions més importants d'aquesta València tan nostra.

Pel que fa al la València festiva- la primera vessant de l'oci que hem escollit-, totes les representacions col·lectives, siguen de pobles (vegeu "Els pobles valencians parlem els uns dels altres" de M. Sanchis Guarner) regions o ciutats contenen inevitablement una dosi gens menyspreable de "clitxé". I sota aquest "clitxé" sol haver- hi una part de la veritat. El problema és que, com les pitjors mentides són les veritats a mitjes, si no hi ha més elements de judici, aleshores, el dibuix que surt es desproporcionat i esperpèntic. Sortosament, amb una "metodologia" polièdrica com la que estem assajant aquest problema de la simplificació perd virulència i fins i tot ens ve la mar de bé l'existència d'aquest bagul plé de tòpics.

Dit això, és fàcil posar-se d'acord amb un fet quasi irrefutable: els valencians, en general, i la ciutat de València, en particular, tenen fama de lloc de "festa". "Sempre esteu de festa", es sol dir. *Cria fama y échate a dormir*, diu el dit popular amb moltíssima raó. No perdrem ara i aquí el temps en discutir si aquesta fama és realment merescuda i perquè. No hi ha instruments de mesura i tothom accepta que en les "percepcions" populars hi ha una inevitable exageració. Tampoc crec jo que siga massa justa la fama de secs i mústios que tenen a l'antic Reino de León ni que tots el sevillans siguen graciosos "per se", per posar sols dos exemples ben coneguts.

Deixem- nos per tant de sutileses i anem per feina. Que hi ha una València festiva és una evidència "científica" i aquesta vessant està ben present

en l'imaginari col·lectiu propi i aliè. A la ciutat hi ha un munt de festes oficials, paraoficials i d'aquelles que es monta la gent sense demanar permís i que es veuen simplement passejant o es gaudeixen adherint-se als centenars d'associacions que fan, a més d'altres coses, "festa". Com que no pretenim fer cap guia de l'oci a la ciutat, les absències - justificades o no-són cosa feta.

No sobtarà a ningú que començe la descripció d'aquest sisé costat del poliedre parlant de les Falles, la nostra "festa major". S'ha fet una "història de les falles" en l'inevitable format dels fascicles, s'han llegit vàries tesis, tenim especialistes com Gil Manuel Hernández, revistes "crítiques" com Pensat i Fet i si hom posa el terme "fallas ciudad Valencia" a la cerca avançada del Google surten trope-centes mil referències... Val a dir, per tant, que no anem a descobrir les Amèriques ni inventar la sopa d'all.

No es deturarem en reflexions sobre la història, l'estètica o el "guió" de les Falles (els famosos Llibrets). Ni tampoc en lloar el combinat kitch-surrealista amb el que obsequiem i ens obsequiem cada any a la setmana gran, inclosa la ocupació *manu militari* de la ciutat per valles generosament col·locades pels fallers. Sols volen treure a llum un fet indefugible: l'omnipresència de les Falles a la vida ciutadana. Perquè aquesta omnipresència respón a la teoria dels fluids: qualsevol lloc deixat lliure és immediatament omplit (com les places d'aparcament). La qüestió és saber què es el que ha quedat buit i ha estat "ocupat" sense cap esforç per les Falles. Doncs, el teixit associatiu dels nous territoris urbans bastits a la ciutat des de l'enderrocament de les muralles el 1865.

És clar que la Falla com a festa popular que comença (diuen) el 1867 en Ripalda- Soguers, coexisteix fins a la guerra d'Espanya amb altres festes i moviments associatius. Però en aquesta com en tantes altres matèries, el General feu molt ben feta la seua feina. En desballestar tot el desballestable i apropiat-se de les Falles imprimint-les un tó tètric (els fallers de negre i ells i elles amb el braç en alt; les bandes militars de música amb l'esgarrafós soroll de

trompetes i tambors i un larg etc...), l'estat feixista i l'esglèsia varen posar a les Falles en posició d'avantatge competitiu: sols el fútbol, els bous , el match i les pel·lícules censurades podien ocupar l'escàs temps lliure de la posguerra. Totes les associacions- si no eren clarament adictes- eren o bé prohibides o bé mirades amb lupa i recel i sols les Falles- també control·lades per si de cas- suraren com a nucli associatiu i de la mà de la Junta Central Fallera anaren guanyant pes i protagonisme en la vida de la ciutat.

En l'època de la transició i tot just estrenada la democràcia, les associacions de veïns assoliren un cert predicament entre el personal però en cap moment foren una alternativa. Tampoc ho pretenien ni tenia sentit. A les falles hi hagueren tímids intents de renovació temàtica i estètica i nasqueren algunes de "contraculturals" (l'enyorada King – Kong, i, prou més tard, Blanqueries o Quart-Santa Úrsula). Les Falles, però, seguien sent el primer esdeveniment cultural que neixia a les noves barriades. Allà on es juntaven 3 o 4.000 veïns (en terrenys que abans eren d'horta, és clar), allà que es creava la Falla corresponent..... i les ofrenes foren més i més llargues. El triomf de la dreta a la ciutat no canvià massa el panorama. Si de cas minvaren les veleïtats innovadores i la popular Rita Barberà es feu l'ama i senyora de la festa a cops d'un populisme espontani que li donaria molts anys de mandat. Les Falles continuen sent la festa de la ciutat amb majúscules i, al marge de altres molts tipus d'anàlisi que es poden fer, és un fet innegable que han tingut un efecte d'allò que en economia es coneix com *overcrowding*, és a dir , d'omplir l'espai de l'associacionisme i no deixar créixer l'herba¹. Com que a més hi ha un

¹ Si la "teoria del fluids" ens ajuda a comprendre el protagonisme creixent de les Falles, no cal tampoc oblidar- se de les "canalitzacions": allò que no interessa és "canalitzat" cap altre lloc. L'exemple més conegut i cridaner és com la lligona de la policia "neteja" la ciutat de les lacres de la droga i la prostitució, fent- les surtir en un altre lloc cada vegada que es mamprén la razzia de torn. Però hi ha molts altres

component “cultural” associat a la Falla (des de Teatre fins a excursions) i aquesta ocupa molt de temps venent loteria, sopant “de sobaquillo” i fent un munt de coses més, qualsevol altra iniciativa de festa (o de cultura) neix amb prou dificultats.

De tota manera, és obvi que la Valencia Festiva no s’esgota a les Falles. En tenim corda per a més i el llistat de festes oficials (civils o religioses) ompliria uns quants fulls. Sense caure en la dèria comptable haurem de fer esment, si més no, d’algunes festes que arroseguen prou adictes. De la mà de l’esglèsia hi ha unes quantes de ben conegudes: S. Antoni dels Porquets en Gener als Salesians del carrer Sagunt; Sant Vicent Ferrer amb processó inclosa i la representació als carrers dels miracles; la Verge dels Desamparats amb un trasllat que prengué volada quan al mil·homens d’Azzati se li ocorrí dir que ell tenia més vots que la Verge i que cada vegada provoca més escenes d’èxtasi i folleria col·lectiva; el Corpus i la seua Bíblia monumentalitzada en moviment

Les festes oficials de caire civil són menys engrescadores i prou avorrides com demostra abastament l’insuportable 9 d’Octubre. Amb Franco hi havien més i amb més decorat (les demostracions sindicals) però la normalitat democràtica ha reduït el nombre i l’interés d’aquestes festes.

Prou més divertides són, és clar, les festes dels barris, les recobrades Carnestoltes, la Nit de Sant Joan a la platja de la Malva.rosa, la Colla de Dimonis de Benimaclet o les mogudes del 25 d’Abril i del darrer diumenge d’Octubre. Però la festa civil va molt més enllà. Deixant de costat els grans

exemples de canalitzacions: els xiringuitos de roba i adorns varis molestaven al Parterre (o a El Corte Inglés); la Fira alternativa era massa “visible” als Vivers i ha estat reconduïda al vell llit del Túria; el concert del 25 d’Abril ja fa 5 o 6 anys que no es fa, casualment a la Plaça de bous; l’Escola Valenciana s’ha fartat de demanar la plaça de l’Ajuntament per celebrar la seua trobada a la ciutat ...sols les Falles tenen bula per ocupar i tallar carrers.

espectacles de masses (el fútbol puja i puja i els bous es mantenen amb dificultat) , a la ciutat de València no cal mirar el calendari per fer festa. Si es ferem famosos fa uns anys per la “Ruta del Bacalao”, les nits de tots els sants Dijous, Divendres i Dissabtes son festa a la ciutat a poc que acompanye el temps. El carrer té una atracció irresistible per a la gent jove de la ciutat i d’uns voltants cada vegada més llunyans. Sols cal saber on hi ha moguda: a El Carme i el Negrito; a Cànoves; a Juan Llorens; a la zona Woody; a les discoteques perifèriques...Hi ha una certa “especialització” per edats, costums i butxaques . Per barat i democràtic , *the winner is* “el botelló” amb els centenars de cotxes amb el capó obert , les begudes a la mà i els amics fent rotgle.

La València Laboriosa i la València Festiva es donen cordialment la mà i no es molesten gaire. Si de cas es passa una mica de son i tot quadra. I com a complement d’oci en moments d’indecisió o com a alternativa sempre ens queda el cinema. A València, l’afició per el cinema és un fet sorprenent que tal vegada requeriria algun estudi. La mateixa longevitat inusual de la Cartelera Túria n’és tot un símptoma. S’han tancat dotzenes de cines de barri però s’han obert més encara (en localitzacions més centrals per allò de l’umbral de demanda). I els caps de setmana l’allau és considerable.

Paga la pena aturar-se una mica en el tema del cinema a la ciutat .De segur que als que han passat dels cinquanta recordaran les sales de cine mortes en acte de servei: AEC Xerea, Alameda, Alborada, Aliatar, Artis, Astòria, Avenida, Aula 7, Boston, Capitol , Castilla, Coliseum , Colon, Concorde, Cultural, España, Español, Eslava, Flumen, Goya, Gran Vía, Imperial , Jerusalén, Junior, Lauria, Leones, Levante, Lido, Lírico, Malvarrosa, Mavis, Majestic, Metropol , Montesol, Monterrey, Mundial , Museo , Musical , Oloriz , Oeste , Palacio, Paz, Pompeya , Price, Princesa, Rex, Ribalta , Roma, Rosaleda, San Miguel, Saboya, Serrano, Samoa, Suizo, Torreíel, Triunfo, Tyris, Turia, Valencia Cinema, Veracruz , Versailles,.... Y això que no hem parlat de les terrasses d’estiu ni dels cine - clubs de la transició. La geografia urbana estava farcida de cines i aquests es

distribuïen de forma relativament equilibrada per barris. Alguns dels anomenats aguantaren més reconvertint-se a sales de "arte y ensayo" però, al remat, ha triomfat la fórmula dels multicines ubicats al centre de la ciutat o als centres comercials perifèrics, amb els Albatros. Els Babel i alguna que altra sala com a refugi del cine "independent". L'oferta ha augmentat i s'ha reestructurat espacialment. Continúa sent una de les dedicacions preferides dels ciutadans pel que fa al seu temps lliure. Ni la poderosa televisió ni el *boom* dels video clubs han pogut amb aquesta costum.

Els valencians residents a la ciutat i/o visitants esporàdics tenim també una oferta més que raonable d'activitats culturals i llocs on s'ofereix aquesta. Agafar la Cartelera Túrria i llegir el que se'ns proposa és una forma còmoda i eficient d'assabentar-nos. Teatres, Museus, Galeries i Sales d'Exposicions, Centres Culturals, clubs de tota mena. Des del 1979, l'oferta cultural ha creixcut exponencialment de la mà d'un sector públic que, per convicció o per oportunismo, ha arribat a la conclusió de que la cultura és important. Aquest creixement ha estat especialment intens pel que fa al anomenats "contenidors" culturals. Ja comença a ser habitual el parlar de que hi ha molts contenidors i poc contingut. I és que l'esclat d'aquells ha estat en pocs anys realment espectacular. En donen fé l'IVAM, el Palau de la Música, la Bene, l'Almodí, les Drassanes, el Rialto, el Centre Cultural de Bancaixa, la Nau, el Col·legi Major Rector Peset, el Museu d'Història de la Ciutat, el MUVIM, l'ampliat Sant Pius V, el Museo del segle XIX del Convent del Carme, el Palau de Congressos, el revifat Micalet i un llarg etc.. de galeries d'art, sales de música i seus d'associacions amb el colofó de la Ciutat de les Ciències i les Arts amb l'Hemisfèric, el Palau de les Ciències Príncepe Felipe i l'Oceanogràfic en funcionament i la propera inauguració (després de tres anys de retràs i un cost triplicat) del monumental Palau de les Arts.

Una oferta cultural en potència molt considerable, la rendibilitat social de la qual és discutible. Perquè en aquest camp no funciona la Ley de Say

(allò de que l'oferta genera la seua pròpia demanda) i el que no és realista és pensar que podem competir, alhora, en teatre amb Edimburg i Broadway, en música amb Viena i Berlín , en pintura amb Paris i Nova York i així succesivament. I la rendibilitat social de tanta infraestructura sols seria possible si València fos lloc privilegiat de turism urbà i ens visitaren més estrangers que, per posar un exemple pròxim, Barcelona. Però si aquesta oferta cultural va dirigida al consum "local" (de ciutat, àrea metropolitana i , a tot estirar , País), el desequilibri entre oferta i demanda és aclaparador. El hàbits culturals "locals" són els que són i no donen per a tant. Qualsevol enquesta seriosa deixaria ben a les clares que el nombre de vegades a l'any que la població autòctona va a Museus, Concerts, Exposicions i activitats semblants és més aviat moderat i la taxa d'ocupació és necessàriament baixa. Malgrat aquesta evidència, l'estadística oficial insiteix una i altra vegada en presentar- nos una realitat ben diferent. Per exemple algunes xifres d'assistència a Museus i llocs d'interés el 2004 fan somriure (<http://www.turisvalencia.es>): **2.640.569** al Museo de les Ciències Príncipe Felipe, **1.489.495** a l'Oceanogràfic, **587.553** a la Llotja, **223.466** a l'IVAM, **182.884** a Sant Pius ,**180.903** a l'Almodí, **131.204** al MUVIM etc... Si amb les xifres que hem donat fem la senzilla operació de dividirles per 300 dies a l'any i per 40 plaçes per autobús, la informació suministrada equivaldria a que hi hagueren diàriament l'equivalent a 220, 124 , 48,18, 15, 15 i 10 autobusos en els llocs esmentats, xifres totes elles força inversemblants.

Festiva, cultural (amb matitzacions) i també creativa. ¿O és un tòpic allò de la predisposició de la ciutat envers l'art en el sentit més ample del terme? .És indubtable que hi ha un discurs tòpic sobre la creativitat dels residents al cap i casal i, per extensió, de tots els valencians. Tal vegada siga el simbolisme del foc purificador de la crema(el "combustible per a Falles" de Fuster) el que millor exprese el tòpic : som tan creatius, anem tan sobrats d'art que podem cremar una i altra vegada la nostra obra i començar de zèro com el Fénix que reneix de les seues cendres. Però aquest discurs tòpic no és sino la

hipèrbole d'una realitat. Sense caure en el provincialisme papanatista, hauriem d'acceptar que hi ha alguna cosa de cert, que tot i que no sigam els millors del món mundial en tot, si que tenim potser una propensió positiva envers l'art. I hi ha símptomes que així ho indiquen. El mateix valor escultòric de les Falles no és una casualitat, com tampoc ho és l'afició per la música. El País Valencia deu de ser un dels pocs on hi ha més bandes de música que municipis i sols la ineptitud dels gestors explica que se li trega tan poc profit a tanta potencialitat. Les arts plàstiques ens conreen a casa nostra amb un èxit indiscutible. I no parlem de glòries passades com Sorolla, Benlliure o, en altra vessant, Josep Renau. La nòmina d'avui mateix és tan extensa com valuosa: Valdés, Anzo, Armengol, Jordi Ballester, Manolo Boix, Caldach, Carmen Calvo, Joan Cardells, Joan Genovés, Artur Heras, Michavila, Andreu Alfaro, Miquel Navarro... El disseny gràfic és un dels nostres punts forts (vegeu la web d'APIV) i el fenomen Mariscal no és un fet aïllat com pot ser no ho siga tampoc el de Santiago Calatrava o el del mateix Berlanga. ¿Terra d'artistes? .Doncs indubtablement sí. ¿La València creativa?. Doncs, també.

Festiva, cultural , creativa...i també prohibida. La ciutat de València no podia deixar en mal lloc als qui, des de fa molts segles, asimilen el concepte de ciutat al de lloc de perdició. Amb molt de gust col·laborem amb aquest mite retrògrad i ahí estan Manuel Vicent o Ferran Torrent per a demostrar- ho amb la ploma. Fins i tot publiquem llibres com el de la “València Prohibida » on es donen sucosos detalls de com la ciutat al llarg de la seua història ha practicat el famós dit “de les coses del piu, Déu se'n riu “.

En aquest documentat llibre- del que aquí sols fem esment de forma molt breu i incompleta - hi ha material de sobra per reconstruir la topografia eròtica de la ciutat des de la Pobra de les Fembres Peadrius medieval (en terrenys pròxims a l'actual Beneficencia) fins al barri Xino passant pel Barri dels Pescadors i els bars servits per senyoretetes, *els meublés*, les cases de manicura, sargidores i modistes o les cases de massatges. Topografia que ha

d'incloure també l'ampla varietat de cabarets i sales de festa que es succeeixen des de principis del XX(el Salón Novedades,el Teatro Eslava, el concert Doré, el Teatre de la Princesa, l'Edén Concert, el Gran Salón Kursaal, el Ba-ta-Clán, el Teatre Apolo, El Shangai, els nombrosos cabarets de la posguerra amb el City Bar , el Mocambo i el Royalti com a més coneguts i les whiskweries i sales de festa dels seixantes).

Topografia però també literatura (la Mort de Fray Pascual, l'obra de Bernat i Baldoví, la incansable activitat de Vicent Carceller- La Traca- que li costà l'afusellament el 1940....), poesia, cançons, fotografies, sales de cine i, és clar, les Falles. Per no faltar a la cita, fins i tot la cosmètica col.laborà amb el famós "polvo seductor" de l'empresa Robillard instal.lada a la Malva.rosa. A hores d'ara ha canviat prou la topografia eròtica de la ciutat, més lliure- amb matitzacions- que en temps passats de censures i persecucions.Però no ha baixat l'intensitat. Sols cal fullejar les pàgines de "Contactes" de la premsa local o conèixer una mica l'ús que es fa d'Internet. Judicis ètics i morals a banda, la València prohibida, la València eròtica ha de tindre un lloc preferent a la València ociosa.

VI.- LA VALÈNCIA DEL PODER

Una de les poques veritats constatables quan hom parla de la ciutat és que el poder econòmic i polític utilitzen l'espai urbà bé com a font de distinció i diferenciació social (el poder econòmic) o bé com a aparador on súbdits i/o electors poden admirar les realitzacions (el poder polític). Sempre, per tant, es pot parlar de la ciutat del poder i València no és un cas especial. Cercarem, per tant, l'empremta del poder econòmic i polític a la nostra ciutat. En aquesta "lectura", com en qualsevol altra, no hi ha dos ciutats iguals.

Comencarem pel poder econòmic. El tret que probablement diferencia a la ciutat de València de moltes altres és la feblesa amb la qual la classe dominant ha materialitzat l'apropiació de l'espai urbà com a espai "significant". És clar que hi ha diferenciació social de l'espai urbà i que malgrat la creixent heterogeneïtat social, la qualitat de l'habitat manté una elevada correl·lació amb el poder adquisitiu. El mapa dels preus de l'habitatge és una guia fidel. San Francesc, l'Eixample de l'Est fins a Antic Regne, alguns indrets de l'Eixample del Sud- Oest i de la "zona de les Facultats", el barri de Jaume Roig, l'avinguda d'Aragó i, és clar, les "noves àrees" de l'Avinguda de les Corts i de l'Avinguda de França són llocs on es respira el flaire inconfundible dels diners. No hi ha, però, àrees residencials *comme il faut* per a la classe dominant, alguna cosa semblant al Neguri del Bilbao o a la zona de l'Avinguda Pearson a Barcelona, per posar dos exemples força coneguts. A casa nostra, a la ciutat de València, el més paregut que es pot trobar és el barri de Jaume Roig, un barri fet *ad hoc* però que és d'una densitat tan elevada i de una qualitat urbanística tan baixa que fa enyorar el bon gust de la burgesia restauradora de principis del XX que, al menys, assolí fer de l'eixample de l'est un espai "significant" i "somnià" el Passeig al Mar com a espai alternatiu a la sorollosa Avda. del Port

on poder lluir-se i exposar a a les filles casaderes. L'Albereda ja s'havia quedat menuda.

L'explicació d'aquesta mancança no rau, però, en un suposat caràcter menys "elitista" de la classe dominant que resideix a la ciutat. Més bé caldria pensar en la seua debilitat que és la que la fa supeditar-se als sempre forts interessos immobiliaris i, com a corollari, fracasar en la construcció d'espais residencials significants. Des d'aquest punt de vista es podria arribar a dir allò de que "els rics no saben viure". És cert que, amb moltes més inèrcies que en altres ciutats, la nostra classe dominant també ha "fugit" a urbanitzacions d'accés restringit, com ara Santa Bàrbara i alguns altres complexos. Tanmateix, el que ens interessa subratllar és aquesta incapacitat en generar espais urbans que estiguen "a l'altura de les circumstàncies".

Si des del punt de vista d'espai residencial l'empremta del poder econòmic ha esdevingut un fracàs significatiu, des del punt de vista productiu tampoc hi ha hagut massa novetats. No hi ha espais direccionals que puguin recordar ni tan sols lleument a la *Postdamer Platz*. El que hi ha és un centre de negocis on "tot" cap en un cercle de no més de 500 metres que té el seu centre al Corte Inglés de Sorolla. Sols la trassera del Palau actúa una mica com a "subcentre" i tal vegada, amb el temps, es puga consolidar un àrea terciària relativament potent a l'Avinguda de França. Les grans empreses tampoc han reïxit en crear espais significants. Tal vegada perquè hi ha poques de grans empreses i la ciutat de València no destaca precisament per ser seu d'empreses multinacionals. Malgrat la considerable grandària de la ciutat en termes demogràfics, València és en aquesta vessant un poble gran. Tothom acaba al carrer Coló, substitutiu a hores d'ara de la plaça de tota la vida, centre neuràlgic per excel·lència.

En canvi, en clar paral·lelisme amb el que esdevingué al barri de Jaume Roig, el que si que tenim és el testimoni d'un fracàs, de nou explicable per la supeditació als interessos immobiliaris. Parle, és clar, de l'antitesi de

“ciutat direccional” que s’alça al bell mig de la Ciutadella, al carrer Cronista Carreres, en una “recalificació” de terrenys (d’ús públic a privat) feta amb total impunitat els anys 70.No sols es privatitzà l’espai sino que , a més, el resultat no pot ser més aberrant si es posem les ulleres d’urbanista .

Per tant, si fa no fa, al remat, l’empremta del poder econòmic a la ciutat ha estat més aviat feixuga. Cosa que no es pot dir del poder polític que sempre ha estat a l’orige de les “grans reformes urbanes”, foren aquestes reals o virtuals, que hi ha hagut de tot.Quasi per definició podriem convindre que l’expressió més genuïna de l’empremta del poder polític a la ciutat ve representada per allò que es coneix com a “grans projectes”, iniciatives de la suficient envergadura com per a modificar substancialment la ciutat i la percepció que d’ella en té el ciutadà.

Subratllar la importància dels grans projectes urbans del poder polític no es incompatible amb el reconeixement de que tampoc cal exagerar. Si alguna cosa caracteritza a la ciutat de València (si es miren els fets amb una certa perspectiva històrica) és l’atípica durada del “grans projectes” i l’elevada taxa de mortalitat perinatal que s’enregistra: un elevat percentatge dels grans projectes no passa de la fase del paper o del croquis.El llistat no és massa llarg però sí molt sucós: el projecte Lluís Ferreres Soler de Gran Vía Central entre les ex portes de Russafa i San Josep; el projecte de Mora de Colònia Sanatori de la Platja de la Malva.rosa (1902); el primer Pla de Reforma Interior de Federico Aymamí(1906); l’avantprojecte de Carbonell de Ciutat Jardí en la zona terrestre compresa entre les delimitacions de la zona marítima de 1872 i 1904 en la Platja de Llevant(1915); l’avantprojecte d’Emili Artal del Passeig de València a la Dehesa(1928); el Plànol del conjunt del Passeig de València al Mar amb l’emplaçament de la Ciutat Jardí en la seua totalitat (Pedrós, 1931); la proposta del Casc de la Ciutat interessat per les Reformes Urbanes(Xavier Goerlich 1932); les propostes de Nou Hospital , nova Plaça de Bous i nou Psiquiàtric de Portacoeli (Albert 1933); el projecte de Hotel i Teatre Principal(Albert 1934), el

projecte de Reestructuració Ferroviària (Pichó 1934); el Projecte d'Eixampla de la Plaça de la Regió i prolongació del carrer de la Pau fins a les Torres de Quart (Goerlich 1935); el projecte de Plaça i Edifici Oficial en el retrobament de les Grans Vies (1946); el projecte de pas elevat de l'autopista de la costa i autovies d'enllaç (1966)..... No jutjem la bondat (tot i que el darrer dels projectes esmentats fou una sort que no s'executara). Sols constatem que el ratio projectes executats (total o parcialment)/ projectes formulats és molt baix i que si això li afegim tant la llarga durada dels projectes mampresos com el fet de que, inclús en aquest cas, el més normal és que s'execute sols una part d'allò previst (el cas més clar és el projecte de Reforma Interior d'Aymamí del 1911 del que sols s'executà una part de l'Avinguda de l'Oest en la posguerra i l'Avinguda del Real i les altres reformes proposades es quedaren al paper), el resultat final és una mica decebedor.

Per continuar amb la tradició, a hores d'ara podem dir que ni el centenari projecte de València al Mar, ni el Jardí del Túria, ni el Passeig Marítim són projectes "acabats". En el primer cas més val que siga així i que no es prolongue (tampoc el que hi ha és el previst al 1898 ni al 1931) però els altres dos parlem prou de la dificultat que hi ha en aquesta ciutat quan de finalitzar un "gran projecte" es tracta. Veurem que és el que el destí té pensat per al Parc Central.

Un altra especialitat de la casa és la dels concursos d'idees que, amb premi o sense ell, o bé mai s'executen o quan s'executen qualsevol paregut amb el projecte guanyador és pura coincidència. El cas més conegut- que pertany a la segona categoria- és el de la reforma de la Plaça de la Reina, aspiració que prové de finals del XIX i que fou objecte d'un concurs internacional d'idees els anys 50, l'utilitat del qual fou- a la vista de la reforma finalment realitzada- nul·la. Seguint el seu estel ha hagut concursos (més d'un) per a la construcció de 3.000 cases barates (força interessant) en l'època de la II República i, més recentment, per a la reforma de la Plaça de l'Ajuntament que dormen al calaix

del negociat d'afers impossibles . S'espera amb emoció el desenllaç del concurs internacional convocat per AUMSA per al disseny del PAI del Grau. La proposta de Nouvel- fora de concurs –li afegí a aquest nou episodi un atractiu adicional.

Tot i reconeguent, per tant, que no som al Paris de Hausmann, al Chicago de l'Exposició Colombina, a la Barcelona de les Olimpíades ni al Berlin de la unificació, no podem tanmateix obviar l'evidència: de 1960 ençà la ciutat de València ha experimentat una profunda transformació i aquesta ha vingut de la mà d'una sèrie de "grans projectes", ideats i executats des del poder polític. Hi ha tres períodes en els darrers 50 anys que han estat especialment fructífers (no sempre per a bé) des de l'òptica del "canvi" de la ciutat. Aquests tres períodes són el mandat de Rincón de Arellano (1959- 1969), la "primavera" de Ricard Pérez Casado (1979-1989) i el darrer *boom* immobiliari (1998- 2004).

Al primer d'aquests períodes, l'execució (encara que molt lenta i parcial) del Pla Sud, amb el nou llit del Túria com a resultat, i la construcció dels nous accessos viaris a la ciutat foren, sense dubte, els projectes de major incidència en el creixement de la ciutat. Era l'època del "desarrollo", del cotxe i del xalet, de la nefasta substitució dels tram- vies, de la tala d'arbres per afavorir la circulació, del xabolisme vertical de les perifèries, dels polígons "oficials" de vivendes, del creixement ràpid de la perifèria per tal de fer front a l'allau immigratori. En aquest context, els nous eixos viaris de les marges del nou llit del Túria i els nous accessos a Puçol, Ademús, Madrid i Alacant varen dibuixar una nova trama a la qual s'adaptarien els nous creixements urbans. Més enllà d'aquesta política que suposà, *de facto*, una sensible innovació de la vida urbana i que era absolutament necessària per a evitar el colapse del model, el "jefe" Rincón de Arellano, cap de la Falange en acabar la guerra i home de fort caràcter i conviccions feixistes, no ens deixà cap herència estimable. Fou l'impulsor de la dèria turística de El Saler i la Devesa (amb projecte de Julio Cano Lasso del 1962) i el que encomanà als serveis tècnics que estudiaren la

prolongació de l'avinguda de Blasco Ibáñez, operació que posà en pràctica Ramón Izquierdo i que suposà no sols la ingent revalorització urbana dels espais de l'horta de Vera i Algirós sino també una política de fets consumats que impedí a la ciutat creixer cap al Noroest com hagués estat desitjable. El Pla General del 1966(adaptació del Pla de 1946 a la Solució Sud), passarà a la història com a exemple d'un Pla especulatiu (s'amplia notablement la qualificació de sòl urbà) dissenyat per a permetre creixements anàrquics d'elevades densitats. Per si tot això no fora suficient per a jutjar amb duresa el seu paper, cal recordar que fou precisament aquest Pla de 1966 el que introduí el "nou destí" de vell llit del Túria: eix viari i ferroviari est- oest. Sols a la pressió popular dels temps de la transició devem el que tant el Saler i la Devesa com el vell llit del Túria hagen esdevingut espais públics. Per tant,Rincón de Arellano deixà la seua empremta a la ciutat , respongué a les expectatives d'intervenció del poder polític a la ciutat però, vist els resultats, es podriem haver estalviat molts mal de caps sino ens haguera fet tants favors.Fou, això sí, coherent amb els principis directors de la Dictadura: populisme a cabassos i predomini descarat dels interessos dels que havien guanyat la guerra. Dimití quan l'Opus es feu amb el poder en el règim i els "blaus"(el seu mentor Fraga Iribarne seguí el mateix camí) foren allunyats dels centres de poder.

Després d'uns quants alcaldes amb molta menys personalitat (López Rosat i Ramón Izquierdo) i que veien (sobretot el darrer) com es descomposava el règim, li tocà el torn a l'esquerra i , coses del destí, la tèrbola destitució del primer alcalde democràtic Martínez Castellano (acusat d'un frau inexistent pel seu propi partit) feu que al Setembre de 1979 asumira l'alcaldia Ricard Pérez Casado, del PSPV- PSOE. Personatge controvertit, l'expressió utilitzada adés ("la primavera de Pérez Casado") de segur alçarà polseguera entre els seus detractors. Tanmateix, no seria just deixar de reconèixer que els 10 anys que Pérez Casado estigué al front del govern de la ciutat foren, de bon trós, els més creatius des de que la burgesia restauradora definira a finals del XIX el seu

“model” de ciutat mitjançant els plans de eixampla i reforma interior de la ciutat. Un llibre (La Valencia de los 90) editat el 1987 i un pla (el Pla General aprovat el 28 de Desembre de 1988) donen testimoni del pensament i de les prioritats del poder polític en aquest període. Una modesta utopia prengué cos : des del poder polític es propugnava una ciutat lliure, culta, laica , oberta a l’exterior on el peremptori reequipament dels barris i la necessària urbanització bàsica (absent després de 40 anys de dictadura) es compatibilitzava amb alguns projectes de futur bàsics , com ara el Jardí del Túria i el seu encaix amb una façana marítima renovada o la recuperació del centre històric . Una ciutat a la que, a més, es tractà de donar un protagonisme real en el context mediterrani : La Mostra , L’Encontre d’Escriptors, la Trobada de Música, les bones relacions amb les ciutats àrabs.....

Amb molts pocs diners es feren moltes coses encara que els governants actuals hagen apostat fort pel memoricidi, fent creure que abans del 1991 o bé no hi havia res o bé tot s’havia fet mal. Aquest judici és tan fals com el construït pels propis companys de viatge de l’alcalde que li atorguen un caràcter de persona somniadora i poc eficient en la gestió. Aquesta fou la “versió oficial” que tractava de justificar la dimissió (el mateix dia que s’aprovà el Pla General) de Ricard Pérez Casado. No és costum entre nosaltres que un polític renunciï al poder i més si no hi ha per mig cap acusació formal de corrupció o prevaricació. Però Ricard Pérez Casado dimití perquè la ingerència de la Generalitat en l’aprovació del Pla General colmà el got de profundes i antigues desavenències que cal llegir com a fruit de les baralles fraticides al si del PSPV- PSOE i no com a disensions lògiques entre dues institucions celoses de les seues competències. La dreta política i la premsa (de dretes o groga) se’n aprofitaren abastament d’aquest climax de conflicte notori i permanent que no s’esmoreí per la pèrdua de la majoria absoluta el 10 de Juny del 1987. Tot el contrari, el suïcidi polític es consumà en pendre encara més volada el vergonyós espectacle de l’enfrontament al si del PSPV-PSOE.

Malgrat tot, quan els historiadors facen la seua tasca, el període de Ricard Pérez Casado al front de la ciutat es valorarà com cal, com una vertadera “primavera” que trigarà en reproduir-se. D’aquell període- parlant de “grans projectes”- provenen el Jardí del Túria , la prolongació de l’Albereda i el Palau de la Música , el soterrament de les vies i el Passeig Marítim ,el Pla Especial del Saler, el Pla general de 1988, els Plans del Centre Històric , el projecte del Parc Central...

Els dos anys que esmerçà com a alcaldesa de València Clementina Ròdenas (regidora d’Hisenda a proposta- ironies de la història- de Pérez Casado des del 1987), foren dos anys on es combinaren un allunyament conscient de la herència ideològica de l’anterior alcalde(utilitzant de vegades procediments poc ortodoxos) i una febril activitat recolzada per un finançament de la Generalitat que no es produí en temps anteriors. Però les cartes estaven ja molt marcades , el desgast era molt fort i la gent no vota sols ni principalment per les obres realitzades sino per empatia i el discret encant de l’esquerra se’l havia dut tant d’escàndol gratuït . A la primavera del 1991, Rita Barberà- amb els vots d’Unió Valenciana- s’alçà amb l’alcaldia de la ciutat.

Si de Ricard Pérez Casado cal conservar el record d’allò que no fou possible, el mandat de Rita Barberà – els catorce anys de mandat que es diu prompte- seràn recordats sens dubte per dos trets: l’acurat i eficaç populisme de l’alcaldesa que explica la seua longevitat política i els profunds canvis operats en la fesomia de la ciutat en connivència amb els promotors immobiliaris.

Pel que fa al primer aspecte, cal llevar- se el barret davant l’extraordinària facilitat amb la qual Rita Barberà no sols ha fulminat quasevol oposició (interna o externa) sino que ha assolit un grau de popularitat vertaderament extraordinari que sols ha començat a minvar recentment (i cal dir- ho amb moltes reserves) a socarrel dels conflictes mantesos amb el govern

central en alguns grans projectes de la ciutat com ara la Copa d'Amèrica o el Parc Central.

Popularitat que no és fàcil explicar perquè tot i que els ingredients de la recepta són coneguts (hàbil populisme, recurs a la "València profunda", fermesa de caràcter, apel·lació continua al segle d'Or com a referent històric, proclamació incesant d'una suposada situació de vanguardia, ús i abús de la política "virtual"...), cal ser d'una soca poc freqüent per a saber conjugar tots els ingredients de forma eficaç. I Rita Barberà pertany sens dubte a aquesta família tan restringida de polítics. Provenent de les files d'Alianza Popular, Rita assimilà amb força profit el tarannà del seu mentor, Fraga Iribarne. Profundament conservadora en el terreny ideològic, castellano parlant per convicció (malgrat els seus arrels familiars) i defensora d'un municipalisme excloent i obsolet (compatible amb la retòrica del cap i casal), la seua bona imatge – quasi blindada – li permet estendre una suau cortina de fum que fa que els seus defectes i insuficiències li siguin perdonats per les urnes una i altra vegada fins a l'extrem d'induir el desànim en tota mena d'opositors.

Nogensmenys, caldrà si més no relativitzar una mica aquesta percepció i reconèixer que, com hem dit abans, el seu estel sembla començar a perdre lluentor. El seu encabussament en mantenir un poc rendible conflicte amb els "salvem" (sobretot en el cas del Cabanyal) li ha fet desvetllar excessivament el seu veritable perfil. Però, a més a més, el resultat de les darreres eleccions generals li està suposant entrebancs inesperats que s'han exterioritzat en comportaments on els nervis i el cansanci fan la seua aparició. Tanmateix, com sempre, el futur és imprevisible i més amb personatges que com Rita han gaudit durant molts anys d'un important marge de confiança popular i que, perquè no, poden revifar en qualsevol moment i tornar a donar la sorpresa. En aquest sentit, caldrà tindre una mica de paciència i esperar al veredict de les urbes el 2007.

El segon tret al que feiem referència ha estat la profunda transformació de la ciutat de la mà d'una política benevolent o d'estricta connivència amb els sempre forts interessos immobiliaris. Si a principi del seu mandat foren les inversions de fàcil impacte a l'opinió pública les que prengueren protagonisme (voreres, il·luminació, urbanització del viari, desaparició dels coll d'ampolla, millora de la neteja i dels jardins etc...), quan finalitzà la crisi de principis del noranta i s'encetà l'enèssim "*boom* immobiliari", la ciutat canvià vertiginosament a cop de PAI's i Rita delegà amb molt de gust la iniciativa als promotors. Ella recolliria els fruits de la "nova València" com es comprovà a les darreres eleccions. Les idees ja estaven al Pla el 1988 i el 1993 el darrer govern socialista de la Generalitat aprovà la benintencionada LRAU que en mans d'un govern de dreta esdevingué un instrument letal. Sols calia que el context possibilitara el creixement previst i que la iniciativa privada sols trovara facilitats. I així ha estat i continua estant.

Un fort creixement immobiliari centrat en la construcció de nova planta de nous espais residencials mentre que l'altra València, la dels dèficits i la degradació, continua esperant el seu torn. Un creixent dualisme urbanístic i social que, tanmateix, no ha generat greus conflictes per la inoperància de l'oposició política i l'esmoreïment de les en altres èpoques actives associacions de veïns. Sols els moviments assemblearis de resistència dels "salvem" han plenat el buit deixat i han aconseguit – malgrat les seues deficiències organitzatives i estratègiques –algunes victòries parcials que no arriben, però, a aigualir el triomf sense pal·liatius dels interessos més retrògrads.

L'aportació de Rita Barberà en el terreny de les idees i els projectes ha estat minsa. Pel que fa a les idees sobre el futur de la ciutat, el Pla Estratègic naixqué amb greus dèficits metodològics perquè l'esquerra social i política no volgué participar. Malgrat aquest greu handicap (en un pla estratègic, si el mètode no es segueix escrupulosament els resultats poden ser molt qüestionables), Rita optà per tirar endavant i convertir el Pla Estratègic en una

eina legitimadora de la seua gestió. Un Pla Estratègic aigualit que ha esdevingut més un instrument de propaganda que cap altra cosa.

Pel que fa als “projectes”, la insistència en cercar algún event que servira d’element catalitzador de la « Nueva Valencia » ha tingut, al remat el seu premi amb la nominació de la ciutat en Novembre del 2003 com a seu de la Copa d’Amèrica del 2007. Després dels fracassos succesius del Jocs del Mediterrani, de la capitalitat cultural europea, del simulacre del III Milen.ni etc., l’esmentada nominació ha vingut a curar les ferides i a donar a Rita Barberà una oportunitat d’or . Perquè, encara que els efectes d ’arrossegament no són comparables als d’una Olimpiada,una nominació d’aquest tipus permet donar una empenta a infraestructures pendents i “posa” a la ciutat en el mapa, dos elements que , malgrat la crisi financera , li permetran a Rita desenvolupar a fons les seues arts mediàtiques.

Aquesta ha estat, a grans trets, la València del poder. Una perspectiva indefugible que, tanmateix, no esgota ni de bon trós el nostre caleidoscopi. Encara hi ha de més Valències i això dedicarem la resta de l’assaig.

VII.- LA VALÈNCIA DELS PROMOTORS

P.P.:polítics i promotors. Més enllà de l'acudit, hom acceptarà de bon grat que si hi ha, com ningú dubta, una "València dels Promotors", el millor lloc per a ubicar-la en el text és immediatament després de "la València del Poder". Són tantes les concomitàncies i connivències que el consens és fàcil d'assolir.

Em permetrà el lector que em prenga amb una mica de parsimònia aquest apartat de l'assaig. Les ciutats són, entre altres coses, lloc de residència i la funció residencial és, junt a la producció i la mobilitat, un element consubstancial del fet urbà la qual cosa justifica que li dediquem una atenció especial.

Abans d'entrar en matèria, pot ser útil aclarir alguns extrems de caire una mica teòric. Començarem per dir que encara que avui tothom sap el que és un promotor, aquest és un terme relativament nou. Ja fa més de 30 anys que un conegut autor francès, Edmon Preteceille va escriure un llibre de gran utilitat que es deia "*Les Promoteurs Immobiliers*". Útil malgrat la farragosa redacció de la que feien gala tota aquella escola de marxistes althusserians entre els que es trobava el nostre Manuel Castells amb la seua famosa obra "*La Question Urbaine*". Eren llibres que si arribaves a agafar el fil de lèxic i conseguies "traduir-los" en treies molt de profit.

En el cas de Preteceille, l'autor utilitzava un concepte molt suggerent per a explicar la gènesi de la promoció immobiliària. Parlava del "sistema de llocs" per a exemplificar com s'articulaven en cada moment històric les funcions bàsiques del procés de producció de la vivenda: la propietat del sòl, la construcció i la promoció. I com, a mesura que "madurava" el sector, la funció "hegemònica" anava desplaçant-se des de la propietat fins a la promoció i, al mateix temps, les funcions anaven separant-se i especialitzant-se, de

forma que la presència de la figura del propietari-constructor- promotor era cada vegada menys freqüent. Al final, la funció hegemònica o predominant era la del promotor ja que era aquesta funció la que determinava el què, com, quan, on, i a quins preus es construïa. La promoció immobiliària era, per dir-ho així, com la del director d'orquestra. Asegurava el fluxe de terrenys urbanitzables, cercava el finançament, encarregava el projecte, resolïa els tràmits i decidia el producte final en tots els seus detalls.

Això mateix és el que, a grans trets, ha succeït a tota Espanya i també, és clar, a la ciutat de València des de 1960 fins a l'actualitat. La promoció immobiliària ha anat guanyant pes i seria sens dubte la figura hegemònica si no fos perquè la Llei de 1993 (la famosa LRAU) va introduir la figura de "l'agent urbanitzador" (un "mediador" entre propietari i promotor sancionat per concessió administrativa) i a hores d'ara el joc i la relació de forces entre agents urbanitzadors i empreses promotores és, per utilitzar un eufemisme, un tema "complex".

Deixem la teoria i anem- forçosament - a la història. Perquè la construcció de vivendes com a negoci no comença el 1957 amb el valencià (de Paterna) Vicente Mortes com a flamant ministre d'un nou ministeri (el de la Vivienda) que assumeix en exclusiva la responsabilitat de que la vivienda no fora un coll d'ampolla en la "España del Desarrollo ". Una Espanya dissenyada pels estratègies de l'Opus Dei, del qual el propi Mortes era membre destacat.

Deiem que la vivienda com a negoci no comença el 1957 i això ens remet- amb una obligada economia d'espai- a la història de la ciutat. I el nostre punt de referència inicial no pot ser altre que la desamortització amb les tres clàssiques referències de Godoy, Mendizábal i Madoz. Situem- nos el 1874, a l'inici de la Restauració Borbònica. La polimòrfica burgesia de la ciutat (en encertada expressió de Ximo Azagra) ha anat adquirint un considerable quantitat de finques rústiques però també urbanes. El propi Ximo Azagra ens ha deixat constància de l'evolució temporal del llistat dels 100 majors

contribuents per riquesa urbana entre 1812 i 1931 .Si Ramir Reig deia que els Ajuntaments de la Dictadura de Primo de Rivera se semblaven a un Consell d'Administració pel "perfil" dels regidors, en aquests llistats es trobem, com era d'esperar, amb la flor i nata de la "Valencia de los notables".

De la lectura d'aquests llistats (que donarien peu, creuant-los amb altres fonts , a elaborar un apassionant *who is who* a la ciutat de València) es desprén una clara transformació de la propietat urbana en la que la Església (força important a principi del XIX) va deixant pas a poc a poc a una noblesa (de vella alcurnia o comprada) que està sempre en llocs capdavanters i a la nova burgesia urbana emergent. Pel que fa a la noblesa, Els Ducats, Marquesats, Comtats i Baronies suposen sobre els 100 individus que paguen major renta líquida un percentatge al voltant del 30% que sols baixa significativament en la relació del 1931. Però el procés desamortitzador té en la "nova" burgesia enriquida els seus principals destinataris. Els *Martinez Vallejo, Vicente Alamar, Juan Lamarque, Catalá de Monsonís, Joaquín Valtierra, José Vicente Donderis, Antonio Zacarés, Gaspar Dotres, Vicente Lassala, José Pizcueta, Juan Bautista Janini, Blas Santonja, Bertran de Lis, José Caruana, Vicente Moróder, Bautista Romero, José Campo, Pedro Salvà, Luis Santonja, Juan Bautista Orellana, Pascual Frigola Palavicino, Enrique Trénor, Eugenio Burriel*, etc... són sols uns quants noms trets sense cap pretensió d'exhaustivitat als que caldria afegir alguns dels que el 1931 ocupen llocs importants com ara els *Noguera, Galindo, Jaumandreu, Orellana, Chapa, Campoy, Serratosa, Santomà, Puchol, Suay Bonora, Gómez Igual, Monforte, Font de Mora, Mompó* etc..

Aquests propietaris són els primers beneficiaris d'un creixement demogràfic de la ciutat que , malgrat estar lluny de les xifres que es registren en ciutats sotmeses a l'esclat de la Revolució Industrial, és no gensmenys suficientment important com per a permetre lloguers cada vegada més alts tant en les cada vegada més minúsculs habitatges (per subdivisió progressiva de les finques preexistents) com en les noves finques que es construeixen aprofitant

enderrocaments o espais desamortitzats (quarters, convents i horts de convents, principalment).

La premsa de l'època es fa ressó del malestar social provocat per aquest increment del lloguer dels habitatges que genera un increment important de les rendes urbanes dels seus propietaris ²

En un període relativament curt, l'espai intramuros es densificà extraordinàriament fins a arribar a principi de segle a donar cabuda a prop de 100.000 habitants (en l'actualitat no arriba a 25.000 habitants). Fora del recinte de la ronda (les muralles havien començat a enderrocar-se el 1865) hi havia, a més de l'habitatge dispers de l'horta, els antics arrabals de Sagunt i Sant Vicent, els nuclis annexionats de Russafa, Benimaclet, Campanar, Marxalenes, Patraix, Benimàmet i els Pobles Marítims i alguns barris construïts a finals del XIX com ara el de Convent Jerusalem i el Barri dels Socors (Quart extramurs).

La densificació de l'espai intramurs tingué ulteriors efectes benèfics sobre les rendes de la burgesia propietària. Per un costat, propicià l'aparició d'una potent corrent higienista que estigué a l'origen de plans i operacions de Reforma Interior (apertura del carrer de la Pau, enderrocament del Barri de Pescadors, trasllat de l'Estació i reedificació de tota l'àrea, canvis permanents d'alineacions etc.) que, entre altres coses, augmentaren les rendes urbanes. Per altra banda, la mateixa densificació justificà els plans d'Eixample del 1887 i 1912 i la consegüent revalorització dels terrenys afectats que o bé eren propietat de la burgesia de la ciutat o bé havien estat adquirits, en més d'un cas, de forma "preventiva".

Ni la Reforma Interior ni l'Eixample resolgueren, però, el problema de l'habitatge. La primera perquè més bé desplaçà a grups de baix nivell de renda dels seus assentaments originaris. El segon perquè des d'un principi fou un espai "significant" reservat per a lloc de residència burgesa. Els nous

² Veure L'Annex nº 3

creixements demogràfics (sobretot els dels anys 20) tingueren que cercar altres ubicacions a les vores de la densa xarxa de camins en la que ja començava a ser caòtica perifèria. Les poques promocions (sindicals, eclesiàstiques o filantròpiques) acollides a la Llei de Cases Barates de 1911, no cobriren les necessitats i el problema de l'habitatge sols trobà, fins al 1957, la solució del xabolisme o dels "grups" de promoció pública de la posguerra tal i com s'han encarregat de demostrar els excel·lents treballs de J.A. Blat i Fernando Gaja i als que ja hem fet referència al parlar de la València Històrico- Patrimonial.

Coincidint amb la riuada del 1957- que generà un altre allau de promocions públiques- començà una nova política de l'habitatge profusament estudiada per Aurora Pedro .La lògica era molt senzilla. Calia fer front a les fortes necessitats d'habitatge i això es podia fer seguint el model de provisió pública tan estés en Centre Europa i en la Europa Anglosaxona o bé establint mecanismes de finançament que permeteren a la població l'adquisició en règim de propietat de la vivenda alhora que, en acurtar el període de circulació, feien rendible el sector propiciant el seu creixement i maduració com a sector capitalista. Aquesta segona opció fou l'adoptada i és en aquest moment, a principi dels 60, quan podem començar a parlar amb propietat de "La València dels Promotors".

La promoció immobiliària del període 1960- 1975 fou estudiada pel que subscriu aquestes ratlles amb motiu de la seua tesi doctoral.En aquell període daurat on calia atendre, com fora i sense miraments, la demanda d'habitatge provocada tant per les destruccions de la riuada del 1957 com sobretot, per l'allau immigratori del període, el sector immobiliari trobà per fi el brou adequat per al seu desenvolupament empresarial.Segons la investigació realitzada , entre el 1960 i el 1975 es posaren a la venda **134.175** noves vivendes a la ciutat de València, de les quals **33.279** foren de règim lliure , **9.861** de Grup Primer i les **89.277** restants subvencionades. **8.386** vivendes de mitja anual que no han estat superades ni en els millors anys del barrer boom immobiliari.

No tots el promotors optaren per la fórmula societària. La relativa joventut del sector explica que hi haguera prou casos de propietaris-constructors – promotors que “s’ho feien tot”. I no eren precisament promotors “marginals”. Casos com el de *Miguel Camaño Ruiz, Onofre Miguel, José Carpi Ibáñez, Juan Valero Yagüe, Vidal Valle Ortí, Francisco Taberner Palau, Bautista i Vicent Soler Crespo* o el propi *Barona* (i sols hem agafat una petita mostra) demostren el contrari. La major part de les empreses que es dedicaren a la construcció/promoció adoptaren la fórmula de les S.L. o S.A. amb molt poc de capital social si exceptuem una dotzena de casos. Calien pocs diners per a ser constructor/promotor i hi hagué molt de capital “patrimonial”, és a dir, de professionals liberals que es posaren a la feina. En aquest període dominava la fórmula del promotor/ constructor (així s’anomenava fins a fa poc l’Associació Empresarial) i la diferenciació entre les funcions de constructor (capital industrial) i promoció immobiliària estricta era prou incipient en contrast amb la situació actual.

¿Quins actors representaren a la València dels Promotors en aquell període? Doncs un *melting pot* on trobem cognoms coneguts (*Jiménez de la Iglesia, Santonja, Noguera, Mompó, Martínez Busutil, Casanova, Barrachina, Serratosa, Castellano, Marcelino Alamar, Criado, Rodrigo Cubells, Bacharach, Galindo, Villalonga, Vicente Iborra, Gómez Trenor, Fidel Garcia Guzman, Reig, Boluda, Monforte, Devis, Carrau, Pizcueta, Borso di Carminati, Reyna Doménech, Peris Gimeno, Cuñat Albiol* etc...). També noves nissages com ara l’actiu grup vinculat a Promobanc (*Silvino Navarro Vidal, Alfredo Corral, Primitivo Gomez Senent, Manuel Sanchis Granero, Eduardo Melero Cervantes, Ramón Aparicio Cabedo ...*), la família Muñoz Pomer (VIFASA) i el grup de Gil Terrón (*Valencia Urbana*). Per últim, els *Fournat Corbí, Balbastre, Peris de Quirós, Beltran Nave, Sopeña Pertegás, Ramón Espulgues Pastor, Vicente Melego Tejeiro, Francisco Querol Ballester, Enrique Ballester Ríos ...*i un llarg, molt llarg etc... que se incorporen a l’activitat immobiliària del

període. Centenars d'empreses amb consellers comuns que permeten dissenyar una estructura de "grups" immobiliaris.

A principis dels setenta, quan el sector ja hi havia assolit una certa maduresa podem apreciar tant la irrupció directa de capital financer (Banco Hispano Americano, Banco Industrial del Mediterráneo, Banca Mas Sardà , Promobanc ...) com l'execució d'algunes de les operacions urbanístiques de major escala i més gran generació de plusvàlues :el trasllat de la Fira Mostrari; Terramellar ; la "substitució" de la Ciudatela per l'infame conjunt de Cronista Carreres ; el trasllat del camp de Vallejo a una zona verda de Pla General i la construcció de les Torres del Túria; la substitució del Col·legi de Xiquets de Sant Vicent Ferrer per una promoció de nova planta; la privatització i construcció de l'Avinguda d'Aragó etc.. Actuacions totes elles – i hi ha un grapat més a investigar- de més que dubtosa legalitat, fetes des de la impunitat d'un règim polític autoritari que tenia en el capital immobiliari un dels seus suports empresarials més importants i fidels. Operacions que, a més, serveixen de "lloc de trobada" de diferents grups immobiliaris, estretant encara més els lligams dels que participen en aquesta profitosa cursa. Malgrat haver consultat amb paciència el Registre Mercantil (única forma d'identificar als agents en aquesta amanida d'acrònims de més d'un centenar d'empreses investigades), establir les interrelacions existents dins el capital immobiliari és una tasca molt complexa si no es té informació directa. L'opacitat del sector és coneguda i notòria i les probabilitats d'incòrrer en errades són sempre altes. Assumint aquest risc , podem afirmar que en aquest *melting pot* del que parlàvem hi ha una magnífica representació de la burgesia tradicional valenciana estructurada en torn al Banc de València , de la nova burgesia amb flaire opusdeïà amb Promobanc com a vaixell insignia , d'algunes nissages familiars dignes de més estudi (els Rodrigo , els Castellano, els Muñoz Pomer , els Gil Terrón, el Onofre Miguel , els Soler Crespo....) i d'una llarga sèrie de promotors dels que en el

seu dia no poguerem trobar més informacions qualitatives que ens permetiren establir les connexions escaients.

Amb posterioritat a l'estudi al que hem fet referència, no ens consta l'existència de cap altre anàlisi de la promoció immobiliària a la ciutat de València, la qual cosa dificulta de forma molt seriosa l'intent d'establir el *who is who* d'un període tan ple d'alternatives i tan important com el que discorre entre el final de la crisi econòmica i política del període 1977-1985 i l'actualitat.

Tractarem, si més no, de caracteritzar els diferents subperíodes del cicle immobiliari i fer algunes hipòtesis sobre el comportament del sector immobiliari i els principals canvis detectats.

Entre el 1986 (coincidint amb l'entrada d'Espanya al'Unió Europea) i el 1991 la ciutat de València experimenta – a l'igual que la resta d'Espanya- un notable *boom* immobiliari que fa que els preus corrents es dupliquen. La millora de la situació econòmica i de les expectatives i la forta demanda d'oficines i de vivenda turística semblen estar a l'orige d'aquest comportament alcista del sector que ni tan sols els alts tipus d'interés pogueren contenir. Tanmateix, l'increment de l'oferta no fou tan intens com el que coneixeriem des de finals del noranta.

Després de la curta però profunda crisi del període 1992- 1995, l'economia comença a millorar i els estels s'alineen per tal de donar llum al període immobiliari més expansiu que es recorda i que encara dura. Les causes son ben conegudes. L'augment de la renda disponible i la millora de les expectatives, la davallada dels tipus d'interés, l'allargament dels períodes d'amortització, l'aplicació "benèvola" de la LRAU, la marcada especialització turística, la crisi bursàtil, la baixa remuneració de l'estalvi i la globalització són les variables que estan a l'orige d'un *boom* immobiliari sense precedents on la demanda d'inversió està jugant un paper cabdal en el manteniment d'un nivell de demanda que està provocant increments de preus de l'ordre del 15% anual acumulatiu des del 1998.

Les conseqüències d'aquest procés també són conegudes: una massiva transferència de rendes cap al sector immobiliari, un notable increment de la taxa d'esforç (l'increment de preus s'ha "menjat" el marge que donà la baixada de tipus i l'allargament dels plaços d'amortització), fort increment de l'endeutament familiar i un perill més que evident de "bombolla especulativa" per la forta divergència entre els preus de l'habitatge i el comportament d'altres variables macroeconòmiques (taxa d'inflació, creixement dels salaris i beneficis etc...) amb el risc creixent d'un ajust brusc. De forma col·lateral, el sector immobiliari ha atret capitals d'altres sectors productius, col·laborant en la seua crisi, i el sector de la construcció ha esdevingut en pocs anys el motor de l'economia, incrementant el seu pes relatiu i fent més perillós l'inevitable esgotament del procés.

Quatre paraules pel que fa a la controvertida LRAU, aprovada pel darrer govern socialista de la Generalitat del 1993. Es tracta d'una llei benintencionada que tractava de superar l'obstacle que suposava el que fora la propietat del sòl la que marcara els ritmes d'urbanització de la ciutat. La introducció de la figura de l'agent urbanitzador com a funció d'intermediació entre la propietat i la promoció podia assegurar una urbanització més ràpida i eficient alhora que, suposadament, podia ajudar a mitigar l'increment dels preus del sòl en la mida en que augmentara l'oferta de terrenys "realment" urbanitzats. Llei benintencionada però un tant naïf perquè no caigué en el compte de dos petits detalls. En primer lloc, si – com ha succeït – governara la dreta, era molt fàcil fer una interpretació de la llei favorable als interessos de les empreses urbanitzadores i dels promotors. Sobretot si – com també ha succeït – els que manen "s'obliden" d'aprovar el Reglament de la Llei fent la seua interpretació encara més "flexible". ¿Els perdedors? : els propietaris del sòl (obligats a vendre o a participar en la urbanització) i la població sotmesa a un vertader allau de PAI's de qualitat urbanística més que discutible. En segon lloc, en un mercat de competència imperfecta com el immobiliari era previsible

que la llei provoara una concentració de la propietat del sòl en mans d'unes poques empreses urbanitzadores molt potents (agrupació de promotors o grans empreses d'obres públiques) i que aquesta concentració es traduïra en increments de preus del sòl. Paradoxalment, per tant, l'increment de l'oferta de sòl urbanitzat és perfectament compatible ab l'increment dels preus de repercusió del sòl.

¿Hi ha hagut algun canvi qualitatiu important en la promoció immobiliària des de la restauració democràtica del 1979? Evidentment molts i això fa més lamentable l'absència d'investigacions. Amb tota la prudència exigible, tractarem d'apuntar al menys alguns elements d'interés. L'estructura del mercat ha canviat prou a partir de la introducció de la figura de l'agent urbanitzador i noves empreses (que no vol dir necessàriament nous empresaris) naixen com a bolets. La ciutat canvia vertiginosament. La València dels Promotors vol manar de totes les altres Valències i no li falten forces. Si el lector és tan amable, acompany'ens en aquesta darrera i apassionant versió de la València dels Promotors.

Com que no disposem de cap estudi específic hem tingut que guanyar-nos la vida i recórrer a les informacions de la premsa local i a alguns elements de recolzament com ara la informació sobre els PAI's de la ciutat i un llistat exhaustiu de visats de projectes de vivendes de nova planta des del 1983 fins al 2004. Pel que fa als Plans d'Actuació Integrada, la informació de la que disposem ens permet confirmar la importància d'aquesta nova figura de planejament nascuda de la LRAU. Així, segons el Servei de Planejament de l'Ajuntament de València, hi ha 26 PAI's (aprovats o en tràmit d'aprovació) en en sòl urbanitzable programat i no programat mentre que en sòl urbà el nombre de PAI's és d'uns 30. Aquests darrers són de més petita dimensió i inclús entre els primers l'escala de l'operació varia sensiblement: en el PAI de l'Avinguda de França estem parlant de 4.840 habitatges mentre que el de Beniferri tans sols puposa 240 habitatges nous. De tota manera, en sòl urbanitzable la dimensió sol

ser superior a les 1000 vivendes, sent els més importants els de França, Orriols, Ademús i Patraix amb més de 3.000 habitatges. Cal cridar l'atenció sobre l'adjudicació a URBEM en sòl urbà de l'edificabilitat (molt respectable) que hi ha prevista entre la ronda Nord i Benimaclet i que no pren la figura jurídica de PAI. Si sumen a les 4.133 vivendas previstes en els PAI's en sòl urbà, les 45.577 previstes en sòl urbanitzable, obtenim com a resultat que els PAI's han canalitzat des del any 97 fins ara la considerable xifra de 50.000 noves vivendes al les que cal afegir totes les incorporades en actuacions aïllades i totes les derivades d'operacions de rehabilitació. No podem donar la xifra global però és prou evident que hi ha un notable excés d'oferta. Algú pot dir, amb raó, que no hi ha excés d'oferta perquè totes aquestes vivendes s'han venut. Bo, no cal oblidar que, com hem dit adés, la demanda d'inversió està jugant fort i això explicaria moltes coses.

Els PAI's han estat, per tant, un eina fundamental en el desenvolupament immobiliari des del 1997 ençà. I no sols des del punt de vista quantitatiu. La seua execució ha canviat profundament la fesomia de la ciutat fent apareixer a la "Nova València" mentre que "l'altra", la "València Lletja" continua el seu procés de degradació. L'Avinguda de França, Orriols, Benicalap, Campanar, Patraix, Malilla, Quatre Carreres....s'han omplit de noves promocions que es solapen a sovint amb vells teixits urbans sense solució de continuïtat. I encara no ha acabat la festa: el PAI's de les Moreres proveirà a Natzaret d'un germà de luxe mentre que el PAI del Grau- sotmés a concurs- està *sub-judice*. I encara hem de vore més: les vivendes derivades de l'execució del Parc Central i les que es deriven de la prevista "homologació" del Pla General (altres dos milions i mig de metres quadrats que inclouen la "fantàstica" Sociòpolis de Vicent Guallart en La Torre). La voracitat immobiliària no té limits i els portamveus del capital immobiliari (Benjamín Muñoz , Salvador Vila , el flamant nou president del València Club de Fútbol Juan Bautista Soler ...) ja ens han dit per activa i per pasiva que fins al 2.010 no

es preveuen marejols en el sector. A aquest ritme, la València del 2010 serà, de segur, molt més dual.

Aquesta proliferació de PAI's ha accelerat les noves urbanitzacions i ha permés l'aparició amb escena de la nova estela del sector: les empreses urbanitzadores que han esdevingut un oligopoli fàctic del sòl vacant i que comparteixen amb la promoció immobiliària i amb la propietat les creixents plusvàlues del sector. Unes plusvàlues que ningú s'arrisca a calcular però que si calculem com cal la taxa de guany (capital retornat/capital invertit) superen en molts dígit les obteses en altres utilitzacions alternatives del capital. No és casual que la inversió s'haja canalitzat cap al sector a la recerca dels suculents guanys que ofereix.

Parlàvem de les urbanitzadores. Vegem qui està al darrere. No es fàcil saber- ho perquè les societats tenen a sovint el nom de l'operació i cal anar al registre per veure qui està al darrere d'aquestes empreses. Fins on arriba la nostra limitada informació empreses com *METROVACESA* , *DRAGADOS* , *VALLEHERMOSO*, *FERROVIAL*, *URBIS* o *PAVASAL* han jugat un paper molt actiu en aquest nou sector però també ho han fet (a sovint associant-se) empreses com *ONOFRE MIGUEL I LLADRÓ (NOU CAMPANAR)*, *SALVADOR VILA*, *INICIATIVAS VALENCIANAS*, *GUADALMEDINA (DEL GRUP BALLESTER)*, *EDIVAMA*, *CALVIGA*, *NUEVAS RESIDENCIAS MIL* , *AVDA. DE ARAGON 2.000*, *PROARA*, *MARDEVAL*, *HABITAT NATRA*, *POLITARIA*, *GUV* , *EAST BUILDING* , *MERCADO DE CONSTRUCCIONES S.A.*, *STIRLING*, *URBANIZADORA 2000 S.A.*, *PATRIMONIAL SIGLO XXI* , *EDIVAL* , *GESFESA* ...Com les abelles a un panal de mel , algunes de les empreses promotores més actives (i la relació és incompleta) no han volgut faltar a la cita.

Ens queda per comentar quines son les "novetats" que han aparegut en la promoció immobiliària de la ciutat (cal suposar que moltes empreses promotores treballen també a l'àrea metropolitana i algunes a tot el País) després de la crisi de finals dels 70 i principis dels 80. Ja hem dit que no tenim

cap estudi disponible i que, per tant, caldria tornar a anar al Registre Mercantil i passar-se uns quants mesos investigant. De moment sols disposem d'un complet llistat de visats (1983-2004) de vivendes de nova planta i sobre aquesta informació podem bastir – amb moltes limitacions- algunes consideracions d'interés. No està de més dir que estem parlant d'un llistat que supera els 5.000 registres, dels quals més o menys la meitat estan referits a persones físiques (que poden o no estar vinculades a una empresa promotora) i la resta a empreses promotores sols de vegades conegudes. Un vertader embolic de sigles i acrònims d'on no resulta precisament fàcil extreure el suc. Prenga per tant el lector amb la màxima prudència els comentaris que segueixen.

Un primer tret destacable és la presència habitual d'algunes grans empreses promotores d'àmbit estatal (*URBIS, VALLEHERMOSO, ZABALBURU, FERROVIAL, NECSO, FCC ...*) i d'alguna empresa com LUBASA que ha assolit una posició preeminent en el País els darrers anys de la mà d'unes magnífiques relacions polítiques. Un segon tret és la presència d'un grup d'empreses promotores que mantenen un constant i elevat ritme d'activitat al llarg del període o en subperíodes significatius. De nou, per tal d'estalviar al lector llistats enfarfecadors, hem optat per oferir a l'Annex nº4 alguna informació d'interés-tot i que provisional-sobre quins han estat els “nous” promotors dels darrers 20 anys.

Hi ha molta feina per fer. Començant per saber quins son els propietaris d'aquesta llarga llista de societats i veure fins a quin punt hi ha continuïtat amb els promotors del període 1960- 1977 i quins son els grups immobiliaris que, a hores d'ara tenen- com deia la comedia d'Alfonso Marsillach sobre els executius- la paella pel mànec i el mànec també. Sols quan s'hagen dedicat moltes hores d'investigació al tema estarem en disposició de dir que hem arribat a conèixer la València dels Promotors. I aquesta no és una qüestió menor: sense aquesta pota la cadira és necessàriament coixa com ho és la nostra comprensió de la València polièdrica.

VIII.- LA VALÈNCIA TEMÀTICA

Com era de suposar, la ciutat de València no s'ha lliurat de la febra de les "ciutats temàtiques", una dèria que recorre el País de peus a cap des de fa ben bé una dècada. Malgrat la suposada "modernor" d'aquest invent, paga la pena recordar als seus promotors que, com sol passar, no han descobert les Amèriques. Aquestes maleïdes ciutats temàtiques (després explicaré la radicalitat de l'adjectiu), beuen de les fonts de la Carta de Atenes, biblia del Moviment Modern i filla de Le Corbusier. Le Corbusier- una mena de Leonardo da Vinci contemporani- era un personatge d'una elevada creativitat en tots els camps que conreava (que eren molts). Entre altres coses, era un arquitecte innovador. Però en la història de l'urbanisme - com ha denunciat Jane Jacobs -, la irrupció amb força del paradigma funcionalista preconitzat pel Moviment Modern fou tot menys una bona notícia. En tractar d'organitzar la ciutat adaptant-la a les funcions "bàsiques" que es desenvolupaven al si de qualsevol ciutat (habitatge, treball, moviment, lleure etc.), el funcionalisme racionalista introduí el *zoning* com a principi organitzador de la "nova ciutat" (tot i que els alemanys ja en parlavem des de feia 50 anys com ha demostrat Piccinato).

Molt "racional" però profundament ahistòric perquè les ciutats són, sobretot, mixtura, solapament, coincidència de diferents usos i activitats. Imposar el *zoning* era tant com trencar la ciutat, forçar la seua especialització funcional. La utopia funcionalista de una funció en cada espai i un espai per a cada funció incrementava innecessàriament la mobilitat obligada, menystenia les sinèrgies derivades de la interacció espacial d'activitats diverses en un mateix espai urbà i facilitava la pèrdua dels valor identitaris i l'enfebliment de la memòria col·lectiva.

Malgrat aquestes crítiques (ben moderades, per cert), el funcionalisme regnà a l'urbanisme contemporani al llarg de més de 30 anys i l'esquerra política va caure en el parany de "l'ordre" i recolzà de forma

generalitzada als nous profetes de l'urbanisme. Sense, en molts casos, saber-ho, havien optat pel fil utòpic de la "nova ciutat", en lloc de mantenir la tradició de la reforma de les ciutats "reals".

Malauradament, el *zoning* funcionalista no va romandre com una teoria més d'eixes que ú es pot trobar a la història del pensament urbà. L'etiqueta de modernitat i la seua fácil aplicació per a buròcrates de tota mena i condició, feu que els Plans d'Ordenació Urbana basats en el principi del *zoning* es multiplicaren com a bolets i que els agents urbans s'acostumaren ràpidament al lèxic: zona industrial, zona residencial intensiva o extensiva etc... Si el mercat immobiliari ja contenia prou elements segregadors del usos urbans, la "nova" planificació suposà un recolzament explícit i un element determinant en els processos d'especialització funcional que es produïren per tot arreu després de la Segona Guerra Mundial.

A Espanya, els Plans autàrquics (el de València, el de Bilbao etc.) els feren tècnics de formació racionalista i la nova terminologia substituï a la heterada dels plans d'Eixample i Reforma Interior. Ironies de la Història: amb l'excepció d'alguns fets singulars com ara el Pla Macià i les propostes del GATEPAC a Catalunya, l'esquerrà i revolucionari Le Corbusier (que participà com tants altres en la discussió sobre la "nova ciutat soviética") triomfà a l'Espanya del General Franco. I foren les autoritats franquistes les que popularitzaren – en l'època del "desarrollo"- aquest invent de les ciutats temàtiques. ¿Qui no s'enrecorda de les "ciutats universitàries" i de les "ciutats sanitàries"? Cada funció en un espai diferent. Res de nou.

Trenta anys després, a les acaballes del XX, la dèria de les ciutats temàtiques va renèixer amb força, de la mà de una nova versió de la "grandeur". Tot i que el *boom* immobiliari i el govern de la dreta han facilitat les coses, tampoc en aquest cas el color polític es determinant. El govern de Lerma ja utilitzà el rimbombant terme de "La Ciutat de les Ciències" per al primer projecte de Calatrava. I les Associacions de Veïns- ja en temps de Rita-

arrivaren a discutir al conveniència de promoure una “Ciutat de l’Oci ” on juntar pubs i discoteques “molestes”, creant una mena de Las Vegas en l’espai metropolità !!*Chapeau*!!.

De 1996 encà le ciutats temàtiques han proliferat de Nord al Sud del País: La Ciutat de Vacances de Marina d’Or(i el proper Mundo Ilusión) en Orpesa, la fantàstica Ciutat de les Llengües a Castelló on anavem a construir un centre de referència mundial per a explicar !!!!castellà!!!!, la Ciutat del Teatre a Sagunt , Terra Mítica i la Ciutat de la Llum a Alacant . Al Cap i Casal no anavem a deslluir. ¿Serà per diners? .De la mà de un dels valencians més universals- Santiago Calatrava- la Generalitat s’ha embarcat en la piràmide més costosa (de fer i de mantenir): la Ciutat de les Ciències i de les Arts , complexe al costat del qual totes les concrecions del “faraonisme” de l’època de Ricard Pérez Casado son ara exemple de mesura i modèstia (des del Palau de la Música al nou edifici de L’Ajuntament a l’avinguda d’Aragó, passant pel Jardí del Túria).

Aquesta proliferació de ciutats temàtiques – també tenim a la ciutat de València la “Ciutat de la Justícia”- introdueix al lèxic habitual alguna que altra confusió semàntica.Per molt que ú malde per aclarir el malentés, quan es parla d’un País de Ciutats sempre pot haver algún graciós o ingenu que pregunte allò de : ¿ciutats temàtiques o de les altres?. Bromes a banda, la tendència a especialitzar determinants espais urbans en funcions molt específiques és un fet innegable que té conseqüències poc gratificants. I tan se val que a aquests espais especialitzats se’ls anomenen “ciutat” o no. Per exemple, els grans centres comercials i d’oci que han proliferat a les vies d’entrada a la ciutat són i actúen de fet com a veritables ciutats temàtiques incrustades en l’estructura urbana. I el mateix passarà d’ací pocs anys amb la zona marítima d’oci quan la propera Copa d’Amèrica acabe per consolidar la “vocació” del Port Vell i del Passeig Marítim com a zona d’oci.

Al remat tenim una ciutat cada vegada més “tematitzada” o, si es vol, més especialitzada funcionalment. Deiem abans que aquest era un fet innegable però poc gratificant. Tal vegada siga també una tendència difícilment reversible perquè decisions político- administratives com el *zoning* a banda, el propi mercat del sòl i les exigències de localització de algunes activitats juguen a favor d’aquesta especialització. Tanmateix i malgrat la dificultat objectiva de canviar tendències amb tanta força com aquesta, no sembla lògic ni saludable deixar d’intentar- ho donant la batalla com perduda d’avant mà.

La ciutat de València ha expulsat la pràctica totalitat de la indústria cap a la periferia metropolitana quan amb una planificació més flexible podria haver coexistit (al menys alguns tipus d’indústria) amb el teixit residencial. I la ciutat continua fragmentant- se en espais cada vegada més monofuncionals. El Centre de Negocis (i els pocs subcentres) són un desert a les nits i els diumenges perquè no hi viu gaire població. Les nits- de Dijous a Dissabte- fan reviscolar els espais d’oci “especialitzats” com ara el Carme, Cànovas, la zona Woody o Juan Llorens. Els grans centres comercials i d’oci, s’omplien per les vesprades i, especialment, els dissabtes. Les “zones” universitàries de Tarongers o Burjassot exhibeixen la seua soledat els caps de setmana i períodes vacacionals. Molts barris (llevat d’alguns amb un comerç molt actiu com Benimaclet, Russafa o El Cabanyal) són tan residencials (nivells de renda a banda) que en horari laboral duen una vida molt esmorteïda, animant- se al caure el dia. No hi ha cap activitat que faça la funció d’atracció de fluxes i, per tant, són àrees “exportadores” de mà d’obra cap als punts forts de l’estructura urbana o metropolitana.

A mesura que la ciutat es tematitza més i més, augmenta la mobilitat i aquest augment, combinat amb el creixent protagonisme de la motorització privada, fa la ciutat més i més inhabitable a banda de generar molts costos socials no comptabilitzats (pèrdua de temps, contaminació atmosfèrica i

acústica, malbaratament energètic , espais de valor històrico- patrimonial degradats pel tràfic i l'aparcament ...).

¿Es pot somniar en una ciutat més "integrada"? L'ideal no és, obviament, una ciutat on cada zona siga "autosuficient". Això seria no sols una perillosa utopia sino la negació de la mobilitat com a avantatge indefugible de la vida urbana. A més, els grans equipaments, de tot tipus, tenen un umbral de demanda i no es poden localitzar de forma uniforme a l'espai urbà. La pregunta escaient és, per tant, si no estem exagerant la nota de l'especialització funcional i si es realista plantejar-se una reducció moderada dels desequilibris funcionals . És aquesta una qüestió de grau, de grisos, mai de blanc o negre .Si no es pren cap mesura correctora la València Temàtica s'imposarà i la qualitat de vida a la ciutat se'n ressentirà. Seria si més no "prudent" estudiar la possible adopció de mesures que favoreixquen la màxima diversitat possible d'usos en espais urbans agafant els divuit districtes "oficials" com a àmbits de reflexió perquè l'escala de barri és massa petita.

IX.- LA VALÈNCIA DEL MALESTAR I LA VALÈNCIA MULTIÈTNICA

Aquest costat del nostre caleidoscopi és, sense dubte, un dels que no necessita cap “justificació” per a ser tingut en compte. Llegint el magnífic llibre de “La ciudad en la Historia” de Mumford es pot comprobar que a totes les ciutats es troba, més o menys accentuat, aquest dualisme persistent entre els grups dominants i la resta. El “consum” de ciutat és profundament desigual. S’anomenen esclaus o metecos, “pueblo llano”, masses populars o proletariat urbà, aquesta polaritat és ben present. I aquest és un dels molts “topics”- en el sentit anglosaxó del terme- en el que es pot dir amb prou tranquil·litat que qualsevol temps passat fou pitjor encara que les condicions de vida actuals en les metròpolis de la misèria no són precisament edificants. Tampoc ho eren en el cas dels esclaus, de les cases d’inquilinat romanes o dels suburbis de la “cocktown” de Dickens. El poder polític, religiós i econòmic sempre ha gaudit de forts privilegis pel que fa a les condicions de vida a les ciutats i n’ha fet ostentació, de vegades insuportable. A totes les ciutats que ara, si fa no fa, tenen pel que sabem uns 10.000 anys d’existència ha hagut sempre “l’altra ciutat”, la dels més, la del malestar.

I amb la important matització ja feta de què és el que passa a l’eufemísticament denominant Tercer Món, caldrà reconèixer que, tot i que està lluny de desaparèixer la polaritat, és a les ciutats del capitalisme madur on menys *frappants* són aquestes desigualtats en el consum de la ciutat entesa com a lloc de residència i conjunt de bens i serveis públics disponibles. Aquesta menor desigualtat relativa – restringida, diguem- ho per última vegada, a les ciutats del capitalisme madur –no exclou ni de bon tros la necessitat de referir-nos a la ciutat del malestar. Sense aquesta peça del *puzzle* el nostre benvolgut poliedre tindria molt poca credibilitat.

Parlem, doncs, de “ l’altra València”, de la València del Malestar a data d’avui. Les desigualtats de renda es reflecteixen amb prou nitidesa a l’habitatge la qual cosa ens permet identificar espacialment la ciutat del malestar sempre i quan tingam la precaució de no oblidar- nos de la població sense sostre, és a dir, dels més de mil indigents que pernocten cada nit als carrers de la ciutat i que ni tan sols poden arribar a gaudir d’una de les ridícules 224 places existents per a aquests menesters. Deixant de costat aquest petit apunt , podriem dir que la desigualtat originària del nivell de renda disponible pot veure’s parcialment mitigada per l’accés “no rival” a una sèrie de bens i serveis públics. El conegut com a consum “no rival”, és a dir que no depèn de la capacitat adquisitiva, és un dels trets definitoris dels bens i serveis públics i constitueix una mena de salari “indirecte” que millora la distribució de la renda i minva la contundència dels seus efectes. Quan hi ha “preus públics”, els bens i serveis públics afectats deixen de ser de consum no rival i hi ha restriccions d’accés per als nivells de renda més baixos encara que, en tractar- se, en general, de “preus polítics” la població exclosa és, en termes relatius, poc important. Hi ha molt motius per a que els bens i serveis públics tinguin un preu però cal ser conscient de que aquesta política limita els seus efectes benèfics en generar una població exclosa del seu consum. Per posar dos exemples coneguts a la ciutat, gaudir del Jardí del Túria i d’altres parcs públics millora la qualitat de vida de tots els ciutadans, independentment del seu nivell de renda. Accedir a la piscina pública d’Orriols té, en canvi, un cost moderat però que deixa fora als que no poden pagar- ho.

Feta aquesta precisió, el que la València del Malestar va- mai millor dit – per barris és una evidència aclaparadora. L’estructura dels preus de l’habitatge és un mecanisme de selecció social tan eficient com injust. La teua renda disponible determina on pots viure i on no. Quan l’especialització funcional té com a objecte l’habitatge es parla de segregació social i la tipologia de barris en funció de la renda és tan ampla com difícil d’establir amb precisió.

És cert que hi ha barris de renda alta, mitja- alta, mitja, mitja- baixa i baixa però també és cert que els mecanismes de segregació per renda no produeixen espais “nítids”: llevat , si de cas , dels extrems , a tots els barris hi ha una certa mixtura . Per tant, és més exacte parlar de barris on “predominen” les rendes tal o qual.

Convé filar una mica prim en aquest terreny per tal d’evitar esquematismes i simplificacions abusives. Tanmateix, la realitat és molt cabuda i un simple passeig acurat per la ciutat permet copsar sense massa dificultats els espais urbans que conformen la València del Malestar. Fora d’aquests poden haver obviàment situacions particulars dolentes barrejades en barris on no es detecten causes objectives de malestar significatiu. És a dir, no tots els ciutadans de segona habiten en els espais que hem escollit i en aquests hi ha sempre un percentatge de població que, malgrat patir les conseqüències negatives del denominat “efecte barri”, tenen nivells de renda superiors a la mitja del barri i això els permet gaudir de algunes compensacions.

Amb la prudència exigida per aquestes situacions diverses podem arriscar- nos a dibuixar el nostre mapa de la València del Malestar. Aquest mapa inclouria, amb prou certesa, els barris de *El Carme , Velluters, una part de Russafa ,Tendetes ,Benimàmet, Orriols, Torreïel, Benicalap,Ciutat Fallera, Malilla, la Font de Sant Lluís ,Sant Marcel·lí, Sant Isidre ,Castellar- Olivera, La Torre, Beteró, la Malva.rosa, El Cabanyal, la part dreta de Vilanova del Grao, Natzaret, l’Illa Perduda, l’Amistat, i els districtes de Camins al Grau i Olivereta*. És a dir, uns 32 barris de un total de 82 (si no comptem les pedanies de Nord) conformen el mapa de l’altra València encara que en els nombrosos barris “intermedis” (de fet tan sols hi ha uns 10 barris “qualificats”), es normal trobar situacions semblants de forma més esguitada.

De vegades, a algú d’aquests barris s’ha juxtaposat un PAI(Programa d’Actuació Integral) amb població de nivell de renda molt superior a la del barri “antic”. Caldrà veure si aquest dualisme agreuja la

degradació de la part dolenta del barri. Sembla el més probable perquè el contagi "possitiu" es força improbable però els nous PAI's tenen la suficient escala com per a que tampoc la part més antiga puga contagiar a la nova (PEDRO, A. i SORRIBES, j. op. cit)

Tots els barris apuntats comparteixen, si més no, dos trets bàsics: són espais urbans amb un grau elevat d'obsolescència física que demanaria una important inversió pública i, per altre costat, és el lloc d'habitatge d'un elevat percentatge de població de baix nivells de renda, incloent, és clar, la ja considerable població immigrada. Ja hem dit que l'equació ciutadans de segona- barris de segona no és perfecta ni de bon trós. En barris aparentment millors hi ha també ciutadans al llindar de la pobresa i en els barris inclosos en la València del Malestar pot haver hi un percentatge de població de renda mitja.

El mapa proposat no deixa de ser, per tant, una aproximació, això sí, raonable. Seria erroni, ara i aquí, caure en la demagògia i denunciar la marginació de la València del Malestar per part del poder polític des de que governa la dreta. De seguida tindriem davant una llarga llista d'inversions d'urbanització i equipaments que semblarien apuntar en la direcció contrària: la millora general en l'estat d'urbanització de la ciutat, les noves voreres, l'excessiu enllumenament, els Parcs de la Rambleta i de Marxalenes, el Parc de Capçalera, el Palau de Congressos, el Museu d'Història de València i el Palau de Cervelló, els nous poliesportius i piscines, les noves biblioteques ...

Ningú nega que els darrers quinze anys s'han produït millores i importants canvis en la fesomia de la ciutat. Això va en l'ofici de governar. Tanmateix, trencar la tendència a la degradació, física, funcional i social de molts barris de la ciutat ni és tasca fàcil ni cal esperar que actuacions aïllades siguen l'eina escaient. I el que sí que es pot afirmar és que des de 1991 no hi ha hagut cap estratègia seriosa (val a dir, diferents polítiques sectorials coordinades) en els barris més problemàtics i és per això que un passeig val més que paraules i llistats. Amb el factor agreujant que la esbiaixada política

financera ha dut al Consistori a una situació de crisi que fa poc recomanable seguint recurrint a l'endeutament per a finançar les inversions i és previsible que l'altra València encara tinga que aguaïtar prou de temps abans de rebre l'atenció que demana a crits.

La qüestió no és tant que la inversió haja anat a la "nova València" (aquesta se l'han feta els promotors sense massa esforços si es té en compte la taxa de guanys) com que l'absència endèmica d'estalvi corrent ha acabat per comprimir el marge d'inversió. Ja en parlarem, amb més detall de les finances locals.

A priori, sembla lògic que hi haja una correlació entre el mapa del malestar i el dels conflictes urbans. Doncs sí i no. És cert que s'han produït en alguns barris movilitzacions (la més recent la protesta per la línia d'alta tensió a Patraix) però a sovint ha estat manifestacions contra les "lacres socials" (droga i prostitució, bàsicament amb els al·lucinants espectacles de l'Hiper de la droga de Campanar o de la famosa carpa per "educar" a les prostitutes), amb algunes incursions en el relliscós terreny de les "patrulles civils" que de seguida recordaven al "justiciero" hollywoodense tan beninterpretat per Clint Eastwood o, en menor mesura, Charles Bronson. La força reivindicativa de les associacions de veïns ha anat esmorteïnt-se en el temps, donat pas tant a aquestes fòrmules embrionàries de defensa col·lectiva com, a l'aparició, ara fa just una dècada d'un moviment ciutadà força interessant d'analitzar: els "Salvem".

Els "Salvem" han estat en la darrera dècada la fòrmula habitual de canalitzar els conflictes urbans. Són plataformes prou conegudes, amb fort ressó mediàtic i tenen alguns trets singulars : són moviments prou espontanis , d'estructura assembleària, on conflueixen normalment els afectats per les polítiques urbanístiques amb un conjunt de intel·lectuals i professionals provinents de l'esquerra extraparlamentària o reclutats entre la gent jove radical. La pròpia existència dels "Salvem" cal llegir-la com la prova del fracàs

estrpitós dels partits polítics d'esquerra i de les associacions de veïns com a instruments de mediació en els conflictes. Els "Salvem" han prés la iniciativa i han presentat resistència (movilitzacions al carrer, impugnacions legals i presència als mitjans) en un grapat de conflictes: el Botànic, l'Horta, Campanar, la Punta, el Cabanyal i han obtingut algun èxit parcial en el cas del Cabanyal i del Botànic. Malgrat el seu alt nivell de popularitat (com ho demostra l'extensió de la fórmula del "salvem" a altres conflictes de fora de la ciutat), caldria reflexionar si aquesta és la fórmula de movilització més adient perquè la seua estructura assembleària planteja problemes greus en l'àmbit de la representació i de la mediació. Tanmateix, no seria just reconèixer que per mèrits propis i per incapacitats alienes, els "Salvem" han estat l'única forma d'expressar l'oposició popular a la pràctica depredadora de l'urbanisme de la dreta governant. El problema és qui assumirà la tasca de presentar models alternatius suggerents i acceptables per a l'opinió pública. La resistència, el "no passaran", és necessària però té els seus límits.

Ningú s'esquinçarà la vestimenta si en aquesta València del Malestar li fem un lloc al rapidíssim creixement de la immigració en la darrera dècada. La València multiètnica ja és una realitat. Ningú l'ha planificada. És filla de la fam, de la globalització, de les ganes de sobreviure i de millorar. Equatorians, argentins, rumans, búlgars, eslaus, magrebins, africans de Níger i Malí etc.. han esdevingut una part indisociable de la ciutat, del paisatge urbà. Cada vegada sentim més llengües que no entenem, es multipliquen els locutors i aquests nous valencians en trauen el màxim profit de la nostra dotació de bens i serveis públics: el transport, la sanitat, l'escola pública, els parcs (com ara el tram del Jardí del Túria ocupat els diumenges per la colònia ecuatoriana). I expulsen a la població benpensant i benestant que no es vol "confondre". Cada vegada hi ha més població immigrada treballant a l'agricultura, a la construcció, als serveis pitjor pagats, a les fàbriques i al treball domèstic. Els kebabs es multipliquen (ja

hi ha uns 80 a tota la ciutat) i a Russafa els cartells en àrab i en xinés són freqüents.

Des de el punt de vista quantitatiu, el fenomen és difícil de mesurat malgrat l'evident millora en el coneixement de la realitat que ha suposat la darrera regularització. Si hem de fer cas de l'Oficina d'Estadística de l'Ajuntament, amb data de 1-1-2004 hi havia a la ciutat **86.387** persones que havien nascut a l'estranger i **71.746** que tenien nacionalitat estrangera. D'aquests **71.746**, **7.115** havien nascut en la UE-15, **9.096** a la resta d'Europa, **9.935** a Africa, **968** a Amèrica del Nord, **1.683** a Amèrica Central, **20.079** a Amèrica del Sud, **5.363** a Asia i **40** a Oceania i altres llocs. Aquestes xifres hauran augmentat de segur al darrer any i mig tant per la pròpia dinàmica del fet com per l'efecte de la regularització. Val a dir que podem arriscar- nos a parlar de prop de **100.000** persones immigrades a la ciutat, la qual cosa representa un 10% de la població total, xifra que ja comença a ser molt significativa.

Amb aquestes dades a la mà, no deixa de sorprendre la tranquil·litat amb la qual els postres governants giren el cap cap a l'altre costat. Perquè 100.000 ciutadans nascuts a l'estranger, la gran majoria dels quals han arribat a la ciutat des del 1993 ençà, no sols "es veuen" sino que a més plantejen reptes molt concrets de treball, habitatge, serveis públics i integració social. No sé si suficientment greus com per a que hi hagués una regidoria específica però no estaria de més. Un reportatge aparegut al Levante- El Mercantil Valenciano l'1 de setembre de 2005 ens confirmava l'existència de situacions límit pel que fa a l'habitatge on l'amuntegament de vàries famílies d'immigrats en pisos fins i tot molt reduïts és un fet prou generalitzat.

A més , per molt que la famosa regularització haja "finalitzat" no cal ser premi nobel per adonar-se que no sols roman un col·lectiu "no regularitzat" relativament important(cada font diu una xifra) sino que , a més, no es poden posar portes al camp i la immigració continuarà sent important els pròxims

anys, agreujant objectivament els problemes que ara mateix ja son al damunt la taula. Per cert que un dels problemes "nous" que està plantejant el forò increment de la població immigrada té a veure, obviament, amb el problema de la llengua en la mesura que aquesta és un vincle identitari (¿ho és de fet a la nostra ciutat?). I aquest és un problema per al que estem especialment mal preparats per la senzilla raó de que no hi ha mecanismes de normalització possibles partint del nivell de conflicte actual alimentat pels Giner i companyia.

Que la nostra ciutat va camí de ser una ciutat multiètnica i multicultural és una evidència quasi-banal. Que sapigam respondre als reptes amb variants més civilitzades que la xenofobia és un gran interrogant.

X. – LA VALÈNCIA DEL DÈFICIT

Una de les conseqüències col·laterals de la nominació de la ciutat de València com a Seu de la Copa d'Amèrica del 2007 ha estat el que l'opinió pública ha pogut assabentar-se de la delicada situació de la hisenda municipal. El deute viu del municipi superava el límit legal i el Ministeri d'Hisenda s'ha vist obligat a prohibir- en l'ús de les seues facultats legals- l'increment de l'endeutament previst per el govern local per tal de fer front a les despeses extraordinàries de l'event. Ha permés –per la via d'excepció-, un increment de l'endeutament molt inferior al que es plantejava i ha tingut que fer-se càrrec de la pràctica totalitat de la inversió necessària perquè ni l'Ajuntament ni la Generalitat estaven en condicions de fer front.

Bó, si aquesta fora una situació puntual, fruit d'una conjuntura adversa, no estaria justificada la inclusió en el nostre poliedre d'aquesta "València del Dèficit". Però, com tractarem de raonar i demostrar en les pàgines següents, el dèficit financer és, a la llum dels estudis disponibles, un tret endèmic a la ciutat des de fa més d'un segle. La qual cosa justifica que – tot i no ser aquesta una circumstància "exclusiva" de la ciutat de València- el dèficit financer (dels altres ja hem parlat i parlarem) estiga present al nostre assaig . Malgrat que aquest no siga precisament un extrem fàcil de explicar de forma senzilla, obviar- ho i menystenir- ho seria poc responsable.

Abans d'entrar en matèria, paga la pena aclarir alguna idea bàsica. L'existència i persistència del dèficit a la hisenda local troba sempre la seua explicació en la combinació de dos factors: la insuficiència dels ingressos fruit de una legislació dolenta i/o d'una gestió ineficient del propi Ajuntament (matricules fiscals obsoletes , tipus impossitius erronis , defectes d'inspecció tributària i tressoreria et...) i , en segon lloc, una manca de control en la despesa. Com que la legislació vigent no estableix amb claredat les competències locals i els Ajuntaments son la instància de govern més propera al

ciudadà, és comprensible- i aquesta pot ser una circumstància atenuant- el que la despesa local es situe per damunt d'allò esperable. De tota manera hi ha mil i un mecanismes pels quals la despesa pot superar als ingressos : fortes desviacions entre el cost previst de les obres i el cost finalment comptabilitzat, excés de plantilla i baixa productivitat d'aquesta, plecs de condicions magnànims en aquella part de la gestió feta en règim de gestió indirecta o concessió administrativa, menyspreu del cost derivat de la feble restricció pressupostària (un Ajuntament no entra en suspensió de pagaments o fallida com una empresa privada), etc...Per tant, el dèficit no és més que el símptoma de que alguna cosa (o algunes coses) no funcionen com caldria i la dificultat sempre roman en identificar les causes i proposar mesures correctores.

Deiem adés que hem decidit incloure la “València del Dèficit “com a un capítol d'aquest assaig perquè hem comprovat el caràcter endèmic de la insuficiència financera que obri la porta del dèficit. I hem comprovat com els nostres avantpassats ja es deien de tot a causa del dèficit local i l'utilitzaven com a eina de confrontació política. Per tant utilitzant un eufemisme podríem dir que duguem el dèficit en la sang o, per no ser tan tràgics, que estem acostumats a conviure amb ell.

Fet aquest petit preàmbul i congratulant- nos per disposar dels magnífics treballs que sobre la hisenda local ha fet Juan José López Hernando , podem començar la nostra argumentació constatant que ja al període de la Restauració (1874- 1931) el dèficit era un mal de cap quotidià.Com que la hisenda sense xifres no és Hisenda , heus aquí una relació dels emprèstits municipals del període:

Empréstitos Municipales 1880 - 1930

Emisiones	Fecha	Interés	Tipo	Capital	Destino
1ª Aguas Potables	1.882	5%	100%	1.625.000	Deuda Sociedad Aguas Potables
2ª Atrasos a Hacienda	1.890	5%	90%	500.000	Deuda Encabezamiento Hacienda
3ª Valladar	1.894	5%	100%	269.000	Cubierta Valladar-Saneamiento Ensanche
4ª Mejoras Urbanas	1.895	5%	90%	3.000.000	Reforma interior y, en menor medida , Camino de Tránsitos
5ª Matadero	1.898	5,5%	100%	1.170.500	Matadero
6ª Ensanche 1ª Serie	1.902	5%	100%	1.000.000	Ensanche
7ª Amortizables Ciudad Valencia	1.906	5%	97%	15.000.000	Conversión de empréstitos anteriores, reforma Grao y Pescadores, alumbrado
8ª Obligaciones Ensanche 2ª Serie	1.909	5%	100%	1.000.000	Ensanche
9ª Pueblo Nuevo del Mar	1.909	5%	100%	1.801.994	Saneamiento Pueblo Nuevo del Mar
10ª Mercado Central	1.910	5%	100%	5.000.000	Mercado Central
11ª Deuda Consolidada Resultas	1.916	4%	100%	6.250.000	Deudas Corrientes
12ª Resultas Ensanche	1.917	4%	100%	1.000.000	Deudas Ensanche
13ª Bonos Ciudad Valencia 1ª Serie	1.919	5%	100%	700.000	Deudas Corrientes
14ª Bonos Ciudad Valencia 2ª Serie	1.920	5%	100%	700.000	Deudas Corrientes
15ª Obligaciones Ensanche 3ª Serie	1.920	5%	100%	1.000.000	Ensanche
16ª Alcantarillado y Pavimentado Grao y Vega Baja	1.921	5%	100%	4.500.000	Alcantarillado y Paviementado Grao y Vega Baja
17ª Alcantarillado y Pavimentado Ciudad	1.921	5%	95%	20.000.000	Alcantarillado y Pavimentado ciudad.- Prácticamente se reduce el capital suscrito a 300,000 ptas
18ª Deuda por Resultas capital 2ª Emisión	1.922	5%	100%	2.912.000	Deudas Corrientes
19ª Obligaciones Ciudad Valencia 6%	1.924	6%	96%	44.500.000	Deudas Corrientes. Accesos a la ciudad, Escuelas, Centros Sanitarios, Reforma Interior, Mercado y Mataderos.

20ª Obligaciones de Ensanche 6%	1.924	6%	96%	2.000.000	Ensanche
21ª Obligaciones Amortizables de Valencia 5%	1.928	5%	95%	125.000.000	Conversión de obligaciones, Reforma Interior, Pavimentado , Accesos

Font : Lopez Hernando, J.J(1983) . op. cit.

Com pot observar- se el recurs a l'emprestit d'obligacions (forma habitual d'obtenció de recursos de capital en el període) es constant i demostra la inexistència de estalvi corrent (excés dels ingressos ordinaris sobre les despeses ordinàries) com a font de finançament de les inversions desitjades. Aquesta absència d'estalvi corrent serà un constant fins a dia d'avui i fa palesa l'endèmica insuficiència financera. Però, a més, hi ha un altre tret força significatiu: moltes de les emissions de nous emprèstits estan dirigides (en tot o en part) a reconvertir emprèstits anteriors en un cercle infernal de endeutar- se per pagar el deute i no per fer inversions. Val a dir que a mesura que el deute va augmentat, la capacitat per a fer front a noves inversions va reduïnt- se, i això que era cert fa més de 60 o 70 anys, és avui de rabiosa actualitat.

De fet, si observem el següent quadre, s'observa amb prou claredat com els esforços d'inversió dels primer quinze anys del segle es paguen amb una forta crisi i amb la impossibilitat d'assolir amb posterioritat xifres de despesa en reforma urbana semblants . Ni tan sols en l'època daurada dels 20 s'arriba al sostre del 20% i això que les xifres del quadre no estan deflactades i que si treballaren en pessetes constants el contrast encara seria major.

Presupuestos Municipales de Ensanche (1897 - 1930)

Años	Presupuesto Ordinario (A)	Presupuesto Ensanche (B)	% B/A	% Gasto Reforma Urbana en el Pto. Ordinario	% Total
1897	5.269.562	200.676	3,8	6,6	10,4
1898	5.782.430	180.676	3,1	7,1	10,2
1899	5.868.802	172.676	2,9	5	7,9
1900	5.868.802	172.676	2,9		
1901	5.826.819	114.676	1,9	5,4	7
1902	6.322.585	142.676	2,2	9,6	11,8
1903	4.121.831	878.676	21,3	14,4	35,7
1904	4.529.232	694.646	15,3	14,9	30,2
1905	4.684.641	660.146	14,1	10,2	24,3

1906	4.597.556	499.646	10,8	16,7	27,5
1907	4.517.478	586.146	12,9	12,1	25
1908	4.607.249	559.646	12,1	12,1	24,2
1909	5.202.757	1.509.146	29	12,5	41,5
1910	7.829.389	906.189	11,5	27	38,5
1911	7.010.302	974.382	13,9	11,3	25,2
1912	7.628.197	721.062	9,4	13,7	23,1
1913	7.241.765	590.582	8,1	8,4	16,5
1914	7.703.251	583.103	7,6	16,1	23,7
1915	7.430.918	722.168	9,7	7,3	17
1916	7.540.880			6,5	6,5
1917	7.981.372	638.903	8	7	15
1918	7.977.842	648.940	8,1	6,9	15
1919	7.977.842	648.940	8,1	6,9	15
1920	11.407.312	840.607	7,3	10,6	17,9
1921	15.226.548	1.006.420	6,6	15,1	21,7
1922	16.990.434	847.684	5	11	16
1923	20.119.437	833.116	4,1	8,3	12,4
1924	16.072.125	891.517	5,5	7,8	13,3
1925	17.227.876	942.389	5,4	7,9	13,3
1926	19.066.343	1.287.713	6,7	7,3	14
1927	19.569.936	1.167.183	6	7,6	13,6
1928	20.259.609	1.198.711	5,9	8,8	14,7
1929	19.525.292	1.335.027	6,8	6,1	12,9
1930	21.958.893	1.439.671	6,5	8,3	13,8

Font : Lopez Hernando, J.J(1983) . op. cit.

Com ja hem dit adés, aquesta crònica insuficiència financera estava present al debat polític de l'època. Com a mostra ,si més no,del paper relevant que jugà la discussió en torn al deute, reproduïm com a Annex nº 5 una sucosa discussió que es produí al Ple de l'Ajuntament amb motiu de l'aprovació el 1915 d'un nou emprèstit de "Obligaciones Municipales por Resultas ", emisió que no anava lligada a cap inversió real.

Deixem el periode de la Restauració i comprovem com en el llarg periode que va de 1940 a 1980- estudiat de nou amb profunditat per Juan José López Hernando - la situació d'endèmica insuficiència financera i de recurs al deute es perpetua malgrat el canvi radical del contex polític. Deixem que siga el propi autor esmentat el que ens faça la síntesi del periode:

"El régimen político surgido de la guerra civil establece en el municipio uno de los pilares básicos de la organización social del estado. Esto no significa que le dotase de competencias y recursos nuevos, pues en un primer momento se limita a restablecer

el marco jurídico local de la dictadura de Primo de Rivera- el Estatuto de Calvo Sotelo-.Paradójicamente, este hecho permitió que los Ayuntamientos dispusieran de un conjunto de normas más avanzadas que los postulados ideológicos franquistas, toda vez que son el resultado de la tradición municipalista de principios de siglo.

La influencia de los años anteriores a la II República no sólo es visible en el ámbito de la organización del régimen local. El primer alcalde de la ciudad tras la guerra, Joaquin Manglano Cucalo de Montull, Barón de Cárcer y Llaurí, había sido concejal del Ayuntamiento con el Marqués de Sotelo y tiene en éste el punto de referencia de su gestión.Las reformas urbanas del centro histórico planteadas en las primeras décadas del siglo- la apertura de la Avda. del Oeste, la reforma de la Plaza de la Reina etc...- son los proyectos más destacables que se propone realizar el nuevo gobierno municipal.

Esta idea de enlazar con la ciudad de los años veinte, de borrar las secuelas del régimen republicano, de restablecer los elementos ornamentales y culturales que expresan el orden social de siempre, matizado con los latiguillos del Movimiento,es el objetivo de la primera corporación municipal del franquismo, designada por el gobernador civil y repleta de hombres procedentes del nuevo régimen, aristócratas , militares, falangistas y notables del comercio y las finanzas.

Pero la tarea a la que se aplica el Barón de Cárcer entre 1939 y 1943 y su sucesor el Conde de Trénor entre el 1943 y 1947 e incluso el alcalde siguiente , José Manglano, choca con las limitaciones de una situación económica completamente distinta a la de los años dorados de la economía valenciana bajo la dictadura de Primo de Rivera.El aislamiento económico, las restricciones, el racionamiento están muy lejos del proyecto político y del proyecto de ciudad que el Marqués de Sotelo lanza en los años 20 como alternativa al populismo blasquista.

En los años cuarenta se observa una disociación entre el mensaje del gobierno municipal, restableciendo fiestas tradicionales, restaurado monumentos, proyectando reformas urbanísticas irrealizables en ese momento y el plano en el que se mueve la vida cotidiana, incluso la del propio Ayuntamiento.

La primera ordenación jurídica del régimen local del franquismo del año 1945, mantiene una amplia esfera de competencias y atribuciones municipales que no tiene correspondencia financiera. La escasez de recursos no será una circunstancia privativa de las economías domésticas y la administración municipal sobrevive esos años demorando proyectos o acumulando deudas.

En los años 50 la situación mejora lentamente. Cuando Baltasar Rull accede a la alcaldía en 1951 están paralizados buena parte de los proyectos de la década anterior. Según noticias de la prensa de la época, Valencia, la tercera ciudad del estado, figura en décimo lugar en cuantía del presupuesto municipal.

Habrá que esperar a mediados de los años cincuenta para que aparezcan presupuestos de inversiones de envergadura y no destinados a la liquidación de deudas. Ya en esos años, la actividad financiera del Ayuntamiento comienza a dissociarse de las transformaciones urbanas. El progresivo crecimiento físico de la ciudad no se acompaña de un despegue de los presupuestos municipales. Esta divergencia será más palpable bajo el gobierno municipal de Tomás Trénor- 1955-1958- y especialmente de Adolfo Rincón de Arellano, que detenta la alcaldía hasta 1969, unos años en los que la ciudad crece espectacularmente, percibiendo los efectos del crecimiento económico y los movimientos migratorios de esos años y se sientan las bases de un considerable déficit de infraestructuras y servicios que subsistieron tras la transición política.”(López Hernando, J.J. (1991) .op. cit pgs. 19-20

Vegem algunes xifres que abunden en la situació descrita. Així, entre 1940 i 1978 el pressupost consolidat (ordinari i d’urbanisme) i deflactat (és a dir en pessetes constants) passa de **2.391.488.954** pts. A **16.133.211.471** pts. i el pressupost consolidat per habitant de **5.395** pts a **21. 482** pts. Aquestes xifres donen increments mig anuals de l’ordre del 0’17 i del 0’10, mentre que la població (i les necessitats) passen de **443. 286** persones a **750.994** (un 69’41 % d’increment en el conjunt del període i un increment mig anual del 1’77). En altres paraules: un estancament dels recursos front a un creixement sostingut de les necessitats (sense entrar en matitzar per subperíodes). La conseqüència és

d'una lògica aclaparadora: recurs a l'endeutament per a poder dur endavant aquelles inversions que, malgrat no cobrir ni de lluny les necessitats, no podien esperar o eren prioritats polítiques (com le Devesa del Saler). El recurs més utilitzat és l'aprovació de "pressupostos extraordinaris" finançats pel Banc de Crèdit Local i altres ingressos extraordinaris. Així, entre el 1960 i el 1977, s'aproven un total de 41 pressupostos extraordinaris.

El resultat final d'aquest comportament d'endèmica insuficiència financera fou l'acumulació de deutes que abocaren en els darres anys del període (1976- 1979) en tres successives operacions de liquidacions de deutes per un total de quasi **9.200** milions de pts i una moratoria el 1978 de **554** milions de pts., la qual cosa equival a dir que per al conjunt del període 1976-1979, l'índex d'insuficiència pot estimar-se en el 39'3 %. Dit en altres paraules, els recursos financers municipals eren un 40% inferiors al que hagués estat necessari

Com que aquestes operacions de liquidacions de deute i moratòries no resolien el problema de base- la insuficiència dels recursos corrents-, l'herència rebuda pels nous ajuntaments democràtics (desitjosos de minvar els aclaparadors dèficits de tota mena) no fou precisament idíl·lica: en tres anys (1980- 1983) s'acumulà un nou deute de **6. 800** milions de pts i les operacions de liquidacions de deute continuaren fins a meitat dels vuitanta .

Caldrà recordar que no fou fins al 1988 que s'aprovà la nova llei de finances locals amb la qual cosa, la situació financera dels 80 fou especialment delicada. Una de les causes per les quals Ricard Perez Casado dimití (a banda de la rocambolesca "aprovació" del Pla General i del contenciós metropolità) fou precisament la crítica situació de la hisenda municipal i la manca d'ajut d'altres instàncies públiques, especialment la Generalitat.

Convé subratllar aquí la coexistència a la segona meitat dels vuitanta de una forta crisi financera amb una millora espectacular de la situació econòmica general, prova evident de la tantes vegades criticada manca de

flexibilitat del sistema tributari local, molt rígid com per a recollir les variacions reals de la renda disponible.

La nova llei del 1988 suposà una millora raonable de les hisendes locals: estabilitzà la quantia de les transferències de l'Estat (abans hi havia molta discrecionalitat) alhora que introduïa una major corresponsabilitat fiscal deixant a l'arbitri dels Ajuntaments tant la recaptació o no d'alguns impostos (com ara, el de Plusvàlua o el d'Obres i Construccions) com el tipus impositiu a aplicar (dins de certes bandes de fluctuació) en la imposició autònoma.

Amb la llei ja en funcionament la dreta començà a governar a la ciutat el 1991. La gestió tributària i financera realitzada els darrers catorze anys pot qualificar-se, sense dramatisme ni exageració, de desastrosa i això és el que ha dut a l'Ajuntament actual a estar, com deiem al principi, en una situació força delicada. El perquè la situació ha empitjorat de forma considerable entre el 1991 i el 2005 no és massa complicat d'explicar. Pel costat dels ingressos s'ha optat per mantenir unes matrícules fiscals obsoletes i desactualitzades, com ara, però no sols, els valors cadastrals. A més, l'Ajuntament ha aplicat com a norma la benignitat fiscal i les nombroses bonificacions, perdonant als morosos (com el València C.F.) i relaxant la inspecció financera. Per si fos poc, la reforma del IAE aprovada pel govern Aznar ha suposat una important disminució d'ingressos que sols ha estat molt parcialment compensada. Per últim, el creixent recurs a la gestió indirecta o en règim de concessió administrativa (inclosos els PAI's) ha provocat la desviació de potencials recursos financers cap al compte de resultats de les concessionàries, sense que el canon pactat arribi a compensar raonablement aquesta pèrdua.

Pel costat de la despesa, la proverbial rigidesa de la despesa corrent en compra de bens i serveis s'ha vist acompanyada d'un irracional increment de la plantilla quan el recurs a la gestió indirecta hauria objectivament de disminuir les necessitats de personal. Així, la plantilla (que passà de **2.637**

persones el 1947 a **3.259** el 1972 i a **4.657** el 1999), s'ha incrementat en el curt període dels darrers 6 anys en més de mil persones situant-se en **6.003** el 2005. Un vertader despropòsit. Per últim, l'extraordinària relaxació de les relacions laborals (la "pau social" a canvi de substancials increments salarials) ha dut a que desaparegueren del vocabulari municipal els conceptes de cost raonable, cost d'oportunitat, anàlisi de les desviacions, programació etc.. Tot i que puga estranyar, a l'Ajuntament de València avui és el dia en el que no es fa cap planificació econòmica plurianual ni s'utilitza cap tècnica de gestió empresarial.

Aquesta "política" d'ingressos i despeses no podia conduir a un altre escenari que no fos el de la crisi. Així, el pressupost municipal ha passat entre el 1990 i el 2005 dels **435.711.302** euros a **652.369.683** euros (en euros constants del 2004). Amb una població creixent com a conseqüència de la forta immigració, el pressupost per habitant ha passat dels **594'94** euros el 1990 als **816'75** el 2005 (també en euros constants) amb un increment del 23'2 %, molt moderat per a un període tan llarg (setze anys). Els ingressos per habitant encara han creixcut menys (un 18'6%) i la inexistència d'estalvi corrent ha fet créixer el deute de forma constant al tindre que recórrer al crèdit per a finançar les inversions. En torn al 60% de tota la inversió es financia amb nou endeutament i la bola de neu es va fent més grossa. I això que estem en un context de baixos tipus d'interés. El deute contractat passa de suposar el 80% dels ingressos liquidats del any anterior (1991) a suposar el 120% el 2005. El deute per habitant s'ha multiplicat per tres en aquest període. Un 300% d'increment front als molt moderats increments d'ingressos i de població.

Com pot veure el lector, la "València del Dèficit" no sols continua acompanyant-nos sino que en la darrera dècada hem introduït "pitjores" significatives en lloc de millores. Sens dubte, un dels costats foscs del nostre poliedre.

XI.- LA VALÈNCIA “CHiusa” I LA VALÈNCIA DELS FILÒLEGS

¿Hi ha una València que no mira més enllà del Camí de Trànsits?. Aquesta és la pregunta i també la hipòtesi sobre la que descansa aquest apartat de l'assaig. Com en tantes altres vessants, aquesta té també un rarefons històric. En aquesta mena de fresc impagable, d'història novel·lada amb una gran qualitat literaria, que són els llibres dedicats per Ramir Reig a la València blasquista trobem aquesta profunda propensió cantonal, aquest replegament de la ciutat sobre ella mateixa en un estèril intent de remedar, amb prou romanticisme, la “república urbana” dels grecs o la ciutat medieval tan admirada pel romanticisme històric europeu i especialment alemany. Però, en defensa del joves blasquistes de l'època, caldrà que s'apressem a dir que si prescindim de la retòrica i del empolainament verbal hi havia una raó de fons per a aquesta aferrisada defensa de la somniada república urbana: fora, al camp, hi era l'enemic, és a dir, el clergat (amb gran predicament i influència) i també l'aristocràcia de vell o nou encuny. Tal vegada aquells joves no eren coneixedors del vell adagi alemà que afirma amb rotunditat que “el aire de la ciutat fa lliure” però és clar que la ciutat – en aquest cas, la ciutat de València – era per a d'ells reducte i refugi de llibertat. La qual cosa no impedia que, de tant en tant, s'organitzaren “partides” punitives, excursions de càstic que acabaven com el Rosari de l'Aurora o com el ball de Torrent. Aquelles *razzies* no pretenien conquerir res. Tans sols emporugir una mica a beats i beates i deixar constància de la seua intransigència envers els hàbits i tot allò que els envoltava. De pas, es guanyaven la reprimenda de la premsa catòlica, la condemna del púlpit i l'enemistat de la guàrdia. Però era divertit, molt divertit.

Aquesta alèrgia al camp que envoltava la ciutat tingué també malauradament un corolari negatiu: com que la ciutat estava molt castellanitzada i en l'horta es parlava- inclús sols es parlava- valencià, els blasquistes (amb gran influència política i cultural a la ciutat des de 1898 fins a

1936) mai destacaren precisament pel seu interés per la llengua , desinterés compartit més endavant pels socialistes i comunistes que duïen gravada a foc en el cervell la E dels seus acrònims. Hi hagué una certa i nefasta associació camp-dreta-valencià i malgrat les notables excepcions, aquesta és una “tradició” que l’hem pagada a preu d’or.

Bo, deixem de banda aquesta dèria cantonal dels blasquistes i tornem l’esguard cap a la nostra benvolguda ciutat, ara i aquí . Hem utilitzat l’adjectiu italià de “chiusa” perquè “tancada” no era l’homònim adequat en valencià i no trobavem altre millor. A més, a nosaltres el que ens importa és l’ actitud mental, no el fet obvi que València sols ha estat ciutat autàrquica a la força i que el comerç i l’intercanvi amb l’exterior està al seu ADN. I ens semblava que “chiusa” recollia millor aquest tarannà cantonal, paradoxalment compatible amb l’esmentat ADN.

Si fa no fa, el que deu atreure el nostre interés és el caràcter escandalosament retòric de la famosa expressió de “cap i casal”. Abans de la democràcia, açí el que s’estilava erà allò de “la capital” i “los pueblos”, versió local de “Madrid” i “Provincias”. Cal reconèixer que entre 1979 i 1989 hi hagué algún intent (i la possibilitat desaprofitada) d’establir vies de cooperació i coneixement mutu entre la ciutat i el seu País. Fins i tot, a escala metropolitana, com tindrem ocasió de comprovar, l’intent reixí tot i que durà molt poc .

Però de 1991 ençà, amb la dreta governant la ciutat, els vells dimonis han tornat a eixir a escena i la ciutat s’ha tancat com mai. “Passa” del País en la mateixa mesura que el País (o la resta de les ciutats) “passa” d’ella. Això quan la mar està en calma perquè a poc de marejol que hi haja , surt de seguida l’espantocells del victimisme provincial i ja tenim als de Castelló i als d’Alacant queixant-se de “l’imperialisme” de València ciutat . No cal dir que, sense arribar a aquest extrems, cal maldar de valent per trobar alguna ciutat del País on l’encúnia o la indiferència envers el cap i casal no siga la norma.

I aquesta no és una maledicció que li ha sobrevingut a la ciutat. Ans al contrari, se l'hem guanyada a pols. Ni una trista iniciativa, ni un mal dinar compartit. No seria just oblidar-se de que si hi ha un tret que caracteritza als alcaldes i alcaldesses d'aquest País és la seua baixíssima propensió a establir contactes amb els seus homònims per molt al costat o limítrofes que siguen o per molt semblants que siguen els perfils polítics. Sembla com si la llarga durada de les taïfes com a forma de govern sota la dominació musulmana hagués deixat la seua empremta en les circumvolucions cerebrals dels polítics locals.

En ser aquesta una evidència fàcilment constatable, no és però excusa suficient per a l'aclaparador aïllament de la ciutat. Si l'única autoritat que perdura i que paga la pena és la moral, ser capital d'un País no pot ser fruit de designi diví, reial o de l'Estatut de torn. La capitalitat, com la joia, cal guanyar-se-la amb fets i sobretot cal que els altres et veguen com capital. En un llibre relativament recent sobre les "ciutats internacionals", l'autor defensava que una ciutat es pot considerar ciutat internacional no quan ella pensa que ho és sino quan les demés així ho percebeixen. Doncs en aquest cas, passa exactament el mateix. Amb això no estem invitant a ningú a que engege una estúpida guerra per tal de decidir quina és la capital del país. Hi ha raons històriques, demogràfiques i econòmiques per a que hom accepte la capitalitat de València. Sols que això no pot ser mai cap patent de cors ni justificar la passiva autocomplacència.

És cert que al món acadèmic la darrera dècada ha estat testic d'un fort *rissorgimento* dels defensors dels avantatges de les estructures "en xarxa" de les ciutats front als tradicionals esquemes jeràrquics estretament vinculats a la coneguda teoria del lloc central. Tanmateix, sense posar en dubte aquests avantatges, cal dir que una xarxa de ciutats és jeràrquica o policèntrica per estrictes raons històriques i no en funció del que podria ser més eficient. És una mena "d'herència" quasi impossible de modificar a curt i mig termini. Al

nostre cas concret és cert que, a diferència de Catalunya on l'aglomeració barcelonina o Regió Urbana de Barcelona té un pes relatiu enorme, al País Valencià gaudim d'una xarxa de ciutats mitjanes prou densa i estructurada que és un dels millors actius del País. Però, tot i així, el pes relatiu de València i llur àrea metropolitana és suficientment gran (prop d'un terç) com per a plantejar qualsevol alternativa viable. Del bon funcionament i grau d'èxit "exterior" de la València metropolitana depèn en bona mida la integració del País en l'àmbit de la Unió Europea. Cap altra aglomeració urbana pot a casa nostra substituir a València i aquesta ha d'exercir de baula entre el País i la resta del món. Pot ser comprensible que davant del sempitern problema del secessionisme lingüístic més d'un tinga la temptació de "passar" de la ciutat. Però ni tan sols en l'àmbit lingüístic té trellat aquest desig. Com passa amb els siamesos, per sort o per desgràcia el destí – a molts nivells – del País i de la ciutat de València és indestruïble i caldrà treballar de valent. A un altre nivell – i la comparació és adient – passa el mateix que amb la famosa teoria del donuts. Hi ha molts que pensem que si la Comunitat Autònoma de Madrid fos estat independent a la Unió Europea, la resta s'aclaririen molt millor perquè el problema amb Madrid és, simplement i maldats a banda, que no ho entenen. Però els que així pensem sabem ben bé que el que no pot ser, no pot ser i, a més, és impossible. Què li farem.

Aquests darrers paràgrafs poden semblar a algú una defensa excessivament aferrissada de la "capitalitat" de la ciutat de València. Però aquesta defensa – si no em traïciona el subconscient- no és fruit de l'interès sino de la raó. Però des d'aquesta mateixa raó caldrà dir una i cent voltes que ara per ara la ciutat de València no està fent res per aprofitar en bé de tots aquest predomini objectiu. I aquesta és una greu responsabilitat que sembla no llevar la son als que podrien evitar-ho. La ciutat roman "chiusa" com la closca d'una clotxina. Caldrà posar-la a bullir.

Més d'un es preguntarà perquè hem posat al mateix capítol d'aquest assaig a la "Valencia "Chiusa"" i al la "València dels Filòlegs". Bé la cosa té la seua explicació. Per un costat, hom pot acceptar que en absència del tret diferencial de la llengua, la identitat d'un poble es pot bastir sobre altres elements de percepció de la diferència, siguen aquests de tipus geogràfic o històric. Però quan al tret diferencial de la llengua hi és present no és fàcilment substituïble com a tret identitari en la mesura que la llengua és el vehicle per excel·lència de comunicació de la cultura pròpia i estableix uns lligams molt forts entre els membres de la comunitat. En aquest segon supòsit – que és el nostre amb totes les matitzacions que es vullguen fer- si la capital del País engega- com també és el nostre cas – un procés de secessió lingüística que s'estén per la pròpia influència cultural i mediàtica, el resultat és no sols la creixent "perplexitat" del conjunt social (en el sentit que eli atorga al terme Josep Vicent Marqués) sino, a més , un element de confrontació i alienació entre la capital i la resta del País . Heus aquí perquè ens ha semblat oportú tractar les dues Valències en el mateix capítol.

Entrant en matèria, és una evidència que la ciutat de València té l'honor de ser la ciutat on més filòlegs hi ha per metre quadrat. Raó que justifica sobradament el que a aquesta docta especialització li dediquem un costat del nostre poliedre.

A la ciutat de València, els experts en filologia catalana sovintegen com a bolets a la tardor. Experts als que no els cal ni de bon trós estar en possessió de cap títol que acredite la seua sapiència. Més bé al contrari. Posseir aquest títol suposa un seriós obstacle per a participar en aquesta apassionant discussió que pertany a la nissaga dels "galgos o podencos" i que a fet córrer més tinta que la guerra de Cuba.

¿Perquè la filologia els té tan apassionadament entretesos als habitants d'aquesta estranya ciutat ?- es preguntarà de segur el vianant de torn .Una bona pregunta que es pot tractar de contestar utilitzant indistintament bé

el recurs al comte o bé les eines de la sociolinguística i els fils – subtils però determinants- que la lliguen amb el discurs polític.

Comencem pel comte: “ *Diuen que era una ciutat on es parlava des de la conquesta del Rei en Jaume un idioma que en totes les universitats del mon es coneixia com a català i que provenia del provençal- occità. Una llengüa que també es parlava en molts indrets d’aquell País que abans es deia País Valencià i que incomprendiblement decidiren canviar- li el nom per un molt més lleig que es deia Comunitat Valenciana. Una llengüa que també es parlava al Principat de Catalunya, a les Illes Balears, al Roselló francès i a l’Alguer.*

És clar que a cada lloc tenien accents, paraules i modismes diferents però tots s’entien en la mateixa parla sense gaire dificultats per entendre’s. Moltes menys, probablement, de les que tenien els que arreu el mon parlaven en anglés i infinitament menors que les que tenien els pobres italians, sotmesos a una varietat embogidora de dialectes que feien que cada 20 Kms. la llengua semblava no ser la mateixa.

Pero vet aquí que els habitants de la ciutat de València patiren la invasió d’un virus que els trastocà el cervell i de sobte començaren a preguntar-se si la llengüa que parlaven era o no era substancialment diferent de la que parlaven els seus veïns del nord als que sempre havien mirat amb recel.

La malaltia convertí el recel en dèria i alguns començaren a predicar que els catalans del Principat els tenien per inferiors i pensaven invadir la ciutat i sotmetre-la als seus interessos, sense parar esment que la immensa majoria dels habitants del Principat tenien prou amb els seus problemes i no els interessava gens ni mica el que passara al sud de la Sènia. Els que enyoraven aquells temps en que sols es podia parlar en “cristiano” (val a dir, en castellà) i en el qual eren perseguides totes les altres llengües que es parlaven a Ibèria, varen vore que la malaltia els podria beneficiar molt per tornar a manar i es llançaren sense perdre temps a organitzar una campanya de “defensa” de la llengüa valenciana com si aquesta fora alguna cosa diferent. S’inventaren el terme “catalanista” per desprestigiar als que havien sobreviscut al virus

i encara raonaven i convertiren a un immens intel·lectual, de nom Joan Fuster, en l'enemic públic per excel·lència.

L'esquerra que governava tingué por de perdre vots i començà a recular i fer cesions cercant "la pau". Però als qui havien començat el foc se'l's afegien dia rere dia tota una cohort d'oportunistes que compregueren que per aquella via d'aigua oberta podien arribar a manar. I anaren guanyant terreny al carrer i als mitjans de comunicació que controlaven. I la gent del carrer continuava sense recuperar el seny i es creien tota mena de mentides. Així fou com tots esdevingueren filòlegs: els taxistes, les venedores del mercat, els yuppies, els oficinistes, els botiguers, els funcionaris.... Ningú volia parlar en català. I, al final, tots parlaven en castellà. Era el preu de la pau i la dreta governà per sempre".

A més d'un lector aquest comte si semblarà massa *naif* i inacceptable com a explicació "científica" dels fets. Bo, tot i que no sóc ni de lluny expert en el tema ni la sociolingüística és el meu fort, tractaré de donar una altra versió del comte. Per a no fer-ho llarg, podem deixar de costat les arrels del "anticatalanisme" i de la secessió lingüística i deixar que els experts aclareixquen la influència de la polèmica lliurecanvi- proteccionisme, la "quota" de responsabilitat del blasquisme o els fonaments d'un cert complex d'inferioritat la explicació del qual pertany al rel·liscós terreny de la psicociologia col·lectiva. Tot plegat, és prou evident que abans de la guerra d'Espanya, el valencianisme cultural i polític era prou feixug i que la castellanització de les classes dominants i el procés d'imitació del conjunt social assolien ja dimensions preocupants.

La rebel·lió contra la República triomfà i Franco establí un règim de terror on la llengua no era precisament absent: varen ser perseguides totes les llengües dels "separatistes" i el "hable Vd. en cristiano" es convertí en norma. El valencià sobrevisqué gràcies sobretot a les classes populars i a un petit i actiu grup d'intel·lectuals fins a que arribà la transició democràtica on allò de "llibertat, amnistia i estatut d'autonomia" es cridava en valencià i on el

desig de recuperació de la llengua era patent i explícit en tot al àmbit de l'esquerra ascendent(al menys com a declaració de principis). Fou en aquest context on “es dissenyà” la batalla de València, és a dir, la introducció d'un element de disseny social en torn a la llengua, la bandera i tota mena de símbols. Miguel Ramón Izquierdo, Giner Boira, Emilio Attard, Manuel Broseta i Abril Martorell foren els artífexs de l'estratègia amb l'ajut impagable de Las Provincias i d'alguns grups xenòfobs (el GAV, després Unió Valenciana, Lo Rat Penat etc...). Per a remoure els complexos d'inferioritat els vingué molt bé que l'esquerra caiguera en el parany de dir a totes hores que parlàvem “en català” i que prenguera volada el tema dels Països Catalans com a projecte no sols cultural sino també polític. Més en comote ens hauria estat a l'esquerra el seguir la línia avançada pel PSV dels seixantes i reclamar amb força el “parlem valencià”. Que si català, que si valencià (obviament, la mateixa llengua), que si amb blau o sense blau: la secessió estava en marxa i la dreta es fregava les mans.

A banda dels reflexes espanyolistes, tal vegada (no estic molt segur de que aquesta fos una estratègia o tàctica conscient) el PSPV- PSOE fou més conscient del parany, s'allunyà de les postures “radicals” i tractà de fugir de l'enfrontament però la pròpia divisió jugà a favor de la dreta que mobilitzà tots els seus actius. En nom de la “pau social”, l'esquerra feu importants concessions a l'Estatut del 1983. Com era d'esperar, des de 1991 a la ciutat de València i 1995 a la Generalitat, la dreta ha practicant sense cap problema el sectarisme més groller, consagrant el secessionisme lingüístic. A hores d'ara, el recent acord de l'Acadèmia de la Llengua Valenciana sobre la “unitat de la llengua” està lluny de suposar la fi del conflicte. Al PP li ha estat molt rendible i no deixarà tan suculent mós.

Bo, aquesta és una altra versió del comte, probablement tan discutible com aquell. En qualsevol cas, la “València dels Filòlegs” ha d'ocupar un lloc d'honor al nostre poliedre.

XII- LA VALÈNCIA METROPOLITANA

No reconèixer els fets sol dur problemes i no cal fer una tesi doctoral per tal de comprovar que, des de ja fa un grapat d'anys, la València "real" no coincideix, ni per casualitat, amb la València administrativa, és a dir amb la ciutat de València que "cap" dins els límits municipals. Si es pot considerar preocupant – com hem vist a l'anterior apartat – que la ciutat de València sols siga cap i casal en termes retòrics i que no exerceixca el seu paper de baula entre el País i la resta de l'Estat i d'Europa, la negació del fet metropolità és, simplement, aberrant.

Açò de l'àrea metropolitana o de la València Metropolitana, tant se val, té – cóm no – una mica d'història. El precedent el trobem a la política d'annexions practicada el darrer quart del segle XIX per la qual la ciutat de València absorbí Russafa, Benimaclet, Campanar, Marxalenes, Patraix i els Poblatos Marítims, per citar els nuclis més rellevants. Cal dir que amb aquestes annexions la ciutat guanyà població i dimensió però els nuclis annexionats no guanyaren gaire. El govern municipal es desentengué sistemàticament dels nous veïns als quals el balanç fiscal els era clarament desfavorable. És a dir, pagaven al comú prou més que allò que percibien. Aquest desinterés pels nuclis annexionats dugué com a corol·lari la persistència de l'expressió «anem a València», expressió que reflexa amb prou claredat fins a quin punt els habitants del nuclis annexionats mai s'han trobat membres de ple dret de la ciutat. I avui és el dia en que encara roman aquesta expressió i aquesta percepció. La ciutat ni tans sols ha reïxit a "integrar" a aquests nuclis i això deixa ben a les clares una incontestable impotència històrica.

El tancament en fals de la qüestió de les annexions no fou però cap obstacle per a que els governants locals es contagiaren ben prompte del virus de la "grandeur" i ja en temps de la Dictadura de Primo de Rivera hi hagué un intent de constituir la "Gran València". El 3 de Desembre de 1928

l'Ajuntament en Ple pren l'acord de "solicitar la aneji3n a Valencia de los 13 pueblos situados dentro de los 4 Kms. de distancia del Cº de Tránsitos en la forma que consta en el Dictamen". Aquesta nova aneji3n arribà a aprovar-se per Decret del 17 de Desembre de 1929 però els nombrosos recursos plantejats pels afectats (Sedaví, Alfafar, Benetússer, Paiporta, Xirivella, Quart de Poblet, Paterna, Burjassot, Godella, Bonrep3s, Mirambell, Tavernes Blanques i Alboraia), conseguiren que el 30 de Març del 1930 , l'esmentat acord fora revocat. Caldrà esperar a la posguerra per veure com, al final, comença a perfilar-se la València Metropolitana.

El nivell de desenvolupament urbà de la comarca de l'Horta estava molt lluny de poder servir de justificaci3 a la necessitat d'una organitzaci3 supramunicipal del territori. Aix3 és cert el 1928 i també el 1946 que fou quan es creà la Corporaci3 Administrativa Gran València i s'aprovà el "Plan General de Valencia y su Cintura". ¿Què havia canviat entre aquestes dos dates tan pr3ximes?. Obviament el context polític. Al règim li convenia fer demostracions de "racionalitat" que li ajudaren a legitimar-se. I a Madrid hi havia un petit nucli d'urbanistes que havien begut de les fons de l'urbanisme racionalista dels anys 30 i coneixien bé les experiències de planificaci3 urbanística supramunicipal. La confluència d'aquestes dos circumstàncies fou el que determinà la creaci3 del Gran Bilbao i del Gran València. La "Gross Berlin" en versió autàrquica.

All3 fou un magnífic exercici de distracci3 i una plausible representaci3 teatral. I no perquè el Pla de 1946 fora dolent. Pel contrari, es pot afirmar sense cap mena de dubtes que el Pla de 1946 – esclau, aix3 sí, de la metodología funcionalista nascuda a la Carta d'Atenes i del lèxic agrarista de l'època- fou un magnífic Pla amb estudis detallats i propostes capdavanteres d'integraci3 dels 31 municipis afectats als que ,com era de suposar, aquesta vegada no se'ls demanà opini3. Però fou un Pla ut3pic no en el sentit de pertanyer a la corrent de l'urbanisme ut3pic (de Plató a Howard i, fins i tot , a

Le Corbusier) sinò en el sentit de que les condicions objectives maximitzaven les probabilitats de que el Pla engreixara els calaixos destinats a albergar la nombrosa família de *les gran projects*. Ni el nivell de desenvolupament assolit exigia la planificació supramunicipal, ni hi havia recursos econòmics per a dur-lo endavant. En 1946 el que hi havia era molta fam, por i repressió.

Subratllar el caràcter utòpic (en el sentit emprat aquí) del Pla de 1946 no lleva per a que, ara i aquí, li fem justícia reconeguent que , a més de superar per primera vegada el límit municipal i definir un àmbit de planejament lògic, plantejà un model de desenvolupament urbà prou equilibrat i racional basat en el creixement preferencial de la corona metropolitana a partir de la potenciació de l'especialització funcional dels diferents eixos o subsectors. A més, l'estructura viària proposada era prou coherent amb interessants solucions ferroviàries. Avantatges tècnics aquests que eren per descomptat compatibles amb declaracions ideològiques que no deixen cap dubte sobre el context en el que el Pla es va pensar , el laborar i aprovar. No em resistec a oferir al lector una verdadera joia de l'època : una part de la intervenció del Director General d'Arquitectura D. Pedro de Muguruza al Paranif de la Universitat de València el 23 de Febrer del 1945 amb motiu de la presentació "oficial" del Pla . Aquestes foren les seues paraules:

"... Decía Keyserling en una de sus últimas filosofía , Revolución Mundial, que para que el orden exista es necesario establecer antes , perfectamente , las denominaciones y designaciones sin las cuales el orden no existe y reina el desorden....A fines del siglo XVIII aparece la Revolución Industrial; es decir aparece la máquina de vapor y se establecen los ferrocarriles. El régimen de vida cambia en absoluto y nace algo terrible para nosotros, los técnicos, independientemente de otros asuntos: la prisa y el materialismo...Consiguientemente, viene el materialismo exacerbado que , para nosotros , en el problema urbano, significa la especulación.....Así, los mayores problemas se han producido en los países industriales como Inglaterra , Alemania y Estados Unidos donde , naturalmente esa consecuencia de la industrialización ha tenido peores y peores resultados porque ha sido su consecuencia el que las gentes hayan abandonado el campo marchando a la ciudad....el proceso urbano de las ciudades es muy parecido al proceso humano; basta considerar por encima un texto de psicopatología y sustituir la denominación "hombre" o "ser humano" por la denominación "unidad urbana", para poder establecer un paralelismo

perfecto entres estos dos procesos, de lucha constante entre el instinto y la razón , entre la bestia y el angel; esa lucha que da como resultado la conciencia humana y de lo que se deduce una serie de vicios perfectamente definidos y calificados...El fino sentido político del Ministro, más acertado que la visión técnica unilateral de los problemas y sus conveniencias, me hizo ver que era mejor enfocar otro problema completamente diferente; y recogiendo las orientaciones que de nosotros mismos habrá recibido sobre el criterio del urbanismo actual, decidido defensor de la agricultura y su explotación auténtica frente a la invasión industrial y con el fin de llegar , cuando sea y como sea, al perfeccionamiento industrial pero al campo, y a su mayor explotación, me señaló la conveniencia de estudiar el caso de un provincia cuyas condiciones naturales y situación actual fueran aplicables; y el mismo me señaló varias provincias entre ellas la de Valencia..."

No es fàcil trobar un text tan mal redactat y que, ahora, exemplifique millor la ideologia agrarista, anti-industrial, biologista i, al remat , feixista pròpia de l'època .

El que resulta paradoxal és com divergeix el discurs oficial del caràcter pràctic de les orientacions del Pla. Que les circumstàncies de l'època feren del Pla de 1946 paper mullat, no vol dir que no es mantingueren les apariències. Ens constituí la Corporació Administrativa Gran València on estaven tots els que calia, començant per l'Arquebisbe, el Capità General i el llavors poderós Governador Civil, a més dels alcaldes franquistes dels 31 municipis i algú que altre buròcrata ministerial. Pura democràcia orgànica, si senyor. Cada municipi integrat en el Gran València havia d'aprovar el seu "Pla Parcial" i això donava per a un grapat de reunions i de notícies de premsa que pretenien fer creure que el Gran Hermano planificava el futur amb solvència. L'organisme vegetà tot el que fou possible fins a que la València del "desarrollo", la del sis-cents, el va treure de la seua somnolència digestiva sols per demostrar que de la *Gran València de les Grans Promeses* a la *Gran València de la Gran Especulació* sols hi havia un pas i que la gerontocràtica institució no anava a ser precisament un entrebanc per a que es feren rics els que havien guanyat la guerra .Les úniques glòries que calia ofrenar a Espanya eren uns comptes corrents el més sanejats posible .

Cal reconèixer que, en aquesta noble funció, la Deesa Fortuna extingué al costat de la Corporació Administrativa Gran València. La riuada del 1957 obligà a plantejar-se el desviament del vell llit del Túria i naixquè la famosa Solució Sud, aquella que segons proclamà Adolfo Rincón de Arellano es faria en un parell d'anys (*“ nosotros hemos estado en contacto con empresas extranjeras que consideran posible construir el nuevo cauce y sus obras de fábrica en el plazo de un año”*) i després trigà més d'una dècada en completar-se (sols l'obra hidràulica), amb el famós segell inclòs . Coses que passen. Però el que fou una afortunada casualitat fou que calia “adaptar” el Pla del 46 a la dita Solució Sud i aquesta fou l'oportunitat per a aprovar el pitjor dels plans possibles: el Pla de 1966. Un Pla la memòria justificativa del qual no arribava a una dotzena de fulles i que es reduïa a un plànol amb generosíssimes recalificacions de sòl rústic en urbà i amb unes quantes novetats de la xarxa viària que feren les delícies del enginyers de camins. Pel que fa a la “generositat” en les recalificacions repetirem una frase del principi de l'assaig: *no està de més començar recordant que al darrer Pla General de la ciutat aprovat el 1988, hi havia 3.632 Hectàrees de sòl urbà i 815 de sòl urbanitzable. Aquestes 4.447 Hectàrees es corresponien amb 9.018 no urbanitzables. Així es distribuïen les 13465 hectàrees del terme municipal .En temps de Rincón de Arellano ho veïen d'altra forma i el Pla de 1966 destinava 6200 Hectàrees a sòl urbà i 830 a urbanitzable . Una mica exagerats o molt interessats com vulguen.*

El ferrocarril quedà com a opció residual i, en canvi, es preparà el camí per a la ciutat dels cotxes. Algunes innovacions foren especialment brillants com ara la reconversió del vell llit del Túria en un eix de comunicació oest- est, farcits de carrils i adobat amb edificis col·lidants al mateix llit del Túria .Fantàstic.

Al Pla de 1966 la qüestió metropolitana no interesava. Es tornaren a posar blanc sobre negre quasi totes les propostes de 1946 però l'allau immigratori ja havia començat fruit d'una industrialització generalitzada tant a la ciutat com als municipis perifèrics i el que calia era “facilitar” l'acollida fent

barris com a llonganices. La providència havia fet que el 1956 es creara l'Institut Nacional de l'Habitatge i s'aprovara la legislació de Vivendes de Protecció Oficial. Amb aquestes eïnes era suficient per a implantar el nou model urbanístic: el xabolisme vertical.

La legalitat sempre fou- fins al 1979- una qüestió opinable i la Corporació Administrativa de Gran València no destacà precisament per la persecució de les infraccions de la legislació vigent. En més d'un cas (tal vegada l'exemple més paradigmàtic fou l'expedient del "nou" barri de Jaume Roig), hagué de ser "Madrid", la que posara problemes a la legalització d'allò ilegalitzable. La història "administrativa" de l'aprovació del Pla Parcial nº 11 (l'àrea de "Facultades") podia servir de guió a una tele-novel·la. Una i altra vegada la Direcció General d'Urbanisme de Madrid rebutja l'aprovació del Pla en els termes proposats (excesos d'edificabilitat, canvis de zonificació, absència de zones verdes...) exigint modificacions en profunditat. I una i altra vegada l'Ajuntament tractà de convèncer al Ministeri de la bondat de la proposta. Un contenciós de durà tres anys (1970- 1973) i que fa palesa la supeditació de la política urbanística de l'Ajuntament als interessos immobiliaris més grollers.

S'alçava finca darrere finca però l'urbanització bàsica i els equipaments esdevingueren bens de luxe que, fins i tot en els habitats suposadament qualificats, eren ben difícils de trobar. Una font tant poc sospitosa com Las Provincias reconeixia el 1975 que a la major part dels carrers de la ciutat mancava l'urbanització més bàsica.

La qüestió metropolitana no importava. La inversió pública necessària per assegurar nivells de connectivitat raonables i infraestructures bàsiques imprescindibles (com ara la xarxa de clavegueram) no apareixia en lloc. I, tanmateix, el plantejament supramunicipal, que el 1946 era més ficció que altra cosa perquè l'entorn romaníà bàsicament rural i els fluxes no eren encara rellevants, ara sí que esdevenia estratègic. Perquè, ara sí, la València Metropolitana s'obria pas sense demanar permís. Entre 1960 i 1975 es produí a

la comarca una vertadera revolució socioeconòmica i territorial .El “fil” industrial present des del XIX esclatà mercé al Pla d’Estabilització i la indústria esdevingué el principal motor de les transformacions demogràfiques i territorials. Algunes dades son d’obligada referència.

Així entre el 1960 i el 1975, la població de l’Horta passà de **766.440** habitants a **1.193.048** amb un increment del 55’6%. I , pel que fa a l’habitatge , sols entre el 1960 i el 1970 , el nombre de vivendes passà de **200.594** a **344.631** amb un increment del 71’8%.En aquest període (després vindria la descentralització productiva i residencial de la ciutat central) tant la ciutat de València com els municipis de la comarca de l’Horta creixqueren vertiginosament i els fluxes diaris entre la ciutat i la corona metropolitana començaren a intensificar-se com mai en el passat. El 1975 ja erem més d’un milió de persones (xifra “màgica” per a que, al menys en els USA , es considere que l’aglomeració urbana és un àrea metropolitana de debó) i malgrat el cúmul de deficiències de tota mena, el desenvolupament de les forces productives havia creat el que 40 o 60 anys abans era sols una quimera. Havia nascut l’àrea metropolitana de València i la ciutat administrativa i la ciutat real deixaren de coincidir.

Cert que aquest no fou un procés espacialment uniforme. Als anys 60, a banda de la ciutat central, foren els corredors del sud (el districte industrial del moble estructurat en torn a la Pista de Silla) i de l’Oest (seguint la carretera a Madrid amb una derivació cap a Torrent) els que més es desenvoluparen tant en termes poblacionals com productius. Mentres tant, al nord del vell Llit del Túria , els creixements eren molt més moderats i fins i tot en l’Horta Nord, seguint l’antiga carretera de Barcelona, l’horta i les alqueries encara dominaven el paisatge. Fou ben entrada la dècada dels 70 que començà a madurar el que avui és, sens dubte l’eix més dinàmic de l’àrea metropolitana: l’eix d’Ademús. Llavors la ciutat de València ja havia encetat el procés de descentralització industrial i la construcció de l’autovia fins a Llíria tingué uns efectes catàrtics.

Paterna assolí una situació geoestratègica immillorable, la Font del Gerro s'omplí d'indústries i la pràctica totalitat del Camp del Túria s'anà incorporant a l'Àrea Metropolitana a cops d'urbanitzacions, polígons industrials, centres comercials i fins i tot serveis públics i privats. L'Horta Nord també havia estrenat el peculiar dualisme entre els municipis tradicionalment agrícoles ubicats a l'antiga carretera de Barcelona (on es desenvolupà algú que altre polígon industrial) i els flamants i horrorosos nuclis costaners induïts per un traçat irracional de l'autopista. Malgrat els creixements de les dues darreres dècades, qualsevol fotografia aèrea actual encara deixa ben clar que els espais intersicials d'horta o tarongers en l'Horta Nord romanen, tal vegada no per massa temps vista l'eufòria de l'atovó, un tret diferencial.

L'àrea metropolitana, la ciutat "real" es desenvolupà per tant entre el 1960 i el 1975 sense ordre ni concert, amb un déficit aclaparador de les grans infraestructuras de transport i sanejament que calien, menjant-se l'horta a cabassos malgrat les declaracions retòriques i amb una "qualitat" urbanística (de "disseny" i d'edificació) que deixava molt que desitjar. Un creixement quantitatiu i groller que deixava una pesada herència als ajuntaments democràtics.

En aquest context, no deixa de tenir prou d'interès la *fuite en avant* que suposà el macroprojecte de la ciutat satèlit de Vilanova, projectada als termes municipals de Ribarroja, Xest i Loriguilla. Concebuda com una ciutat satèl·lit de 100.000 habitants « autònoma, integrada, social i humana », aquesta actuació de "descongestió" (aprovada el 1972 i sortosament dipositada al calaix que li pertocava) era, alhora, un reconeixement explícit del fracàs de la política urbanística i un intent de resoldre aquest fracàs per la via coneguda, assajada i fracasada de les "new towns", fruit tardà del fil utòpic que travessa el pensament urbà des dels temps de Plató. Com que la ciutat real i històrica no es pot o no es vol transformar, millor recórrer a l'utopia. *Dejà vu*. A hores d'ara

tenim un fill menor de Vilanova (el projecte Sociòpolis a La Torre). Sempre la mateixa cançó.

Si als setenta es consolida un àrea metropolitana plena de deficiències d'infraestructures i equipaments, pot sorprendre que després de 25 anys de democràcia, el caos metropolità haja anat *in crescendo*. La població de l'àrea no ha variat significativament des del 1981 però s'han incorporat noves àrees a la dinàmica metropolitana. Pel nord, la relativa autonomia de Sagunt ha actuat de fre a l'expansió. Si no hagués estat així, avui les àrees urbanes de València i Castelló ja s'hagueren conurbat. Pel nordoest, com ja hem dit, l'àrea s'esten a tota la comarca del camp del Túria que creix amb molt de dinamisme i per l'oest, camí de Madrid, Xest , Xiva , Turis i Godelleta estàn plenament incorporades. En termes de temps de viatge fins i tot Bunyol i la pròpia Requena poden integrar-se perfectament a curt termini (o tal vegada ja ho estiguen). Per l'autovia a Xàtiva, es defensable situar en l'Alcúdia el llinar d'influència de València encara que Alzira, Carcaixent i Algemesí (una mica allunyades de l'autovia) mantinguen el "nucli dur" de la Ribera. Per últim, pel sud, el Perelló, Sollan , Cullera i Sueca són part de la València real , malgrat la seua relativa especialització agrícola i turística .

Aquesta és l'àrea metropolitana d'avui. I aquesta és la que sols suporta un adjectiu: caos. S'ha ampliat, com acabem de comentar, l'àrea. S'ha incrementat més que notablement la mobilitat. S'han fet fortes inversions en infraestructures viàries i, en molta menor mesura, ferroviàries. Però no hi ha hagut cap govern metropolità que planificara els usos del sòl, coordinara els 44 (¿o 70?) municipis i racionalitzara temes tan bàsics com el transport, els residus i l'aigüa. No cal dir que la promoció econòmica d'abast metropolità sona a música celestial.

¿Perquè no s'ha consolidat un govern metropolità a València? Europa i Estats Units estan farcits de governs d'aquesta mena amb diferents modalitats organitzatives. Per treure dos referències que atestigüen aquest fet, el

lector pot consultar el primer i darrer llibre publicat per l'extint CMH o bé, el suggerent article, molt més actualitzat en el temps de Christian Lefèbvre.

La realitat és molt cabuda i el sentit comú diu que quan de fet hi ha un àrea metropolitana, mirar cap a l'altre costat pot esdevenir força perillós en termes de costos socials i eficiència. Però, tot i que siga una excepció, en aquest cas no podem recórrer a l'explicació casolana de la psicociologia col·lectiva. Perquè a l'Estat Espanyol no hi ha cap govern metropolità (cal subratllar el cap) malgrat l'elevat grau d'urbanització i l'existència d'un considerable nombre d'àrees urbanes en les que l'absència d'un govern metropolità està generant molts més costos que guanys.

El perquè d'aquesta atípica situació cal cercar-lo en part en la feixugesa de la cultura polític-territorial però sobretot en l'efecte de "*crowding out*" (o expulsió) que en aquest tema han exercit les noves i flamants comunitats autònomes nascudes de la Constitució de 1978. La consolidació en un breu plaç de temps d'un estat quasi-federal ha exigít que les noves administracions emergents absorbiren el màxim de competències que eren capaçs i que cap arbre els fera ombra. Així, no sols demanaren a "Madrid" la cessió de les competències establertes als estatuts que abans pertanyen a l'únic Estat existent sino que en aquests texts "fundacionals" s'autoadjudicaren un seguit de competències que a tota Europa són desenvolupades en tot o en part per les corporacions locals.

Fruït d'aquesta voracitat competencial (que, al nostre cas, continua inalterada en la nova proposta d'Estatut) i d'una desafortunada imitació de l'estructura administrativa de "l'antic règim" ha estat el desenvolupament d'unes comunitats autònomes omnipresents i *de facto* ,prou poderoses que, tanmateix, no han reït en l'articulació d'uns mecanismes de coordinació eficients. L'habitual recurs al Tribunal Constitucional troba en aquesta descoordinació part de la seua explicació i el resorgiment de l'esperit cantonalista (aquesta vegada a escala "regional") n'és una evidència.

Paradoxalment, tot i que l'estat autonòmic fou el fruit d'un delicat consens a la Constitució del 1978 ,tanmateix, els mecanismes de coordinació dels estats pura i simplement federals(com ara Alemanya) són de bon trós més eficients que aquest bilateralisme hostil que practiquem en aquest estat federal descafeïnat.

En aquest context de voracitat competencial i de recels de les comunitats autònomes no li sobtarà a ningú que els governs metropolitans hagen tingut tan poc de predicament. Com es diu de las *meigas*, també de les àrees metropolitanes podem dir que “haberlas, haylas” però no es volen reconèixer com a àmbits de poder local perquè fan ombra(administrativa i política) a les respectives comunitats autònomes. No es casualitat que el 1986, l'aprovació per la Generalitat de Catalunya de la seu Llei de Règim Local serví per a fer desaparèixer la Corporació Metropolitana de Barcelona, coincidint temporalment – ironies de la història- , amb la supressió en l'Anglaterra de la Sra Thatcher, primer del *Greater London Council* i, immediatament després, de les sis autoritats metropolitanes existents a aquell País.

Per tal de no tirar- li tota la culpa a les Comunitats Autònomes haurem de reconèixer que hi altres dos factors que expliquen també l'inexistència de governs metropolitans a l'Estat Espanyol en clamorós contrast amb l'experiència europea (fins i tot a Anglaterra s'han tornat a reconèixer) i nord-americana. Aquest dos factors són, per ordre d'aparició, l'existència prèvia de les diputacions i l'escasa propensió dels alcaldes i alcaldeses d'aquest País a cedir competències “cap a dalt”.

Pel que fa a les diputacions, no desvetllarem cap misteri en afirmar que aquestes centenàries institucions han esdevingut (amb algunes notables excepcions com ara la Diputació de Barcelona o les Diputacions Forals d'Euskadi) màquines de generar subvencions per als municipis, amb la matització necessària de que aquestes subvencions solen recaure en els municipis que tenen el mateix color polític que la Diputació de torn. Ara, de

govern del territori (amb el que puposa de planificació i gestió) les Diputacions apliquen escrupulosamente el principi del *dolce fare niente*. El problema és que, a sovint, l'àmbit de les àrees metropolitanes és molt semblant al de les Diputacions i, és clar, aquestes – cas d'existir els governs metropolitans- sols “manarien” en una petita part del territori provincial, la qual cosa no els fa gens de gràcia i s'oposen a l'existència de noves fòrmules de govern territorial que els condemna pràcticament a exercir el paper de “florero”.

La segona variable (l'escasa predisposició d'alcaldes i alcaldesas a cedir competències “cap amunt” endinsa els seus arrels tant en la pròpia naturalesa del poder polític (el primer manament per a qualsevol polític és surar i romandre com a tal) com en una cultura quasi inexistent de cooperació horitzontal. Poden contar-se amb els dits de la mà les experiències de col·laboració intermunicipal al nostre País. La Federació Valenciana de Municipis i Províncies és un dinosauri del pleistocé superior que vegeta la mar de a gust i a les nostres autoritats locals (que tenen alergia a parlar entre elles (per molt pròxima política i geogràficament que es troben), això de tindre que cedir competències a un ent d'àmbit geogràfic superior (com l'àrea metropolitana) no els provoca precisament entusiasme. Cedir competències sempre es cedir poder i la defensa d'un municipalisme obsolet és una bona torratxa per a oposar-se a qualsevol moguda metropolitana. A més del municipalisme i del recurs a una identitat que ningú nega, treure el fantasma de “l'imperialisme” de la ciutat central sol donar també bons resultats.

Malgrat els obstacles objectius als que hem fet referència hi hagué un intent de posar una mica d'ordre en la València Metropolitana. Costà Deu i ajuda que el govern central suprimira per llei la Corporació Administrativa Gran València i com que el nou planejament urbanístic no podia esperar més, el 1983 s'autoritza a que cada ajuntament (els 31 compresos en l'antiga Gran València) redactaren el seu Pla General de forma independent. Decisió comprensible però perillosa perquè just quan manava l'esquerrra es

renunciava a una planificació metropolitana dels usos del sòl. Mal començàvem.

Així i tot, el 1986 l'alcalde Ricard Perez Casado i el Conseller d'Administració Pública Vicent Soler es posaren d'acord i el Consell de la Generalitat aprovà la llei de creació del Consell Metropolità de l'Horta (CMH). El nou organisme neixia amb les supsicàcies de tothom (la Generalitat que no volia cedir poder, la Diputació de València que veia perillar el seu futur i els propis ajuntaments de la comarca de l'Horta que es veien obligats a cedir a contra cor competències municipals). La Llei fou formalment correcta i adjudicà al nou ent quasi totes les competències lògiques: urbanisme, transport, aigua, residuus, extinció d'incendis etc... Si de cas, li mancà una referència explícita a la promoció econòmica. El sistema de votació s'establí de forma que la ciutat de València no tinguera la majoria absoluta i haguera de pactar amb altres municipis. L'àmbit escollit fou el de la comarca de l'Horta, evidentment insuficient perquè l'àrea ja feia temps que havia incorporat altres territoris. No es podia demanar, però, més.

El problema des d'un principi fou que malgrat les amples competències establides a la llei de creació, el CMH tingué des del principi dos grans handicaps. En primer lloc, la Generalitat s'apressà en sostreure del control del nou organisme dues àrees bàsiques com ara l'urbanisme i el transport. En el àrea de l'urbanisme la llavors Directora General Blanca Blanquer aprovà unilateralment les Normes de Coordinació Metropolitana, donant, això sí, "audiència" als municipis afectats. Amb això s'impedia que el CMH fera les seues pròpies normes que hagüeren pogut contrarrestar el minifundisme del nou planejament del que ja hem parlat. En el tema del transport, el Consell aprovà a instàncies de Eugenio Burriel una Llei del Transport Metropolità que suposava que sols la Direcció General del ram podia tallar l'abaetxo.

Per si aquest fort retall de competències no fora prou, des d'un principi el CMH patí una crònica i endèmica insuficiència financera. La llei era molt imprecisa en aquest àmbit (*se podrà*) i de fet el CMH sols comptà amb les aportacions (no sempre puntuals i sense problemes) dels ajuntaments implicats. Ni la Generalitat feu cap transferència corrent (al·legant que no volia afavorir la "burocràcia") ni es va a arribar a aplicar el recàrrec sobre l'IBI que contemplava la llei com a possibilitat. Tot plegat, la conseqüència no fou altra que la penúria de mitjans financers. Des del 1986 fins al 1993, el CMH anà a trompicons, dedicant-se a l'aigüa i els residuus (EMARSA i FERVASA) . La seua projecció pública fou molt feble i sols en temps de Clementina Ródenas assolí un major nivell d'activitat pel còmode recurs a les transferències d'inversió finalistes. És a dir, la Generalitat li passava uns diners per a fer obres programades i el CMH era el braç executor. Res a veure amb la funció metropolitana de l'organisme.

El 1993, el PSPV- PSOE – que encara manava a la Generalitat- decidí donar-li al CMH el cop de gràcia: modificà la llei de creació i li "lliurà" explícitament de les competències d'urbanisme i transport. Ningú ha explicat encara la raó d'aquesta marxa enrere. Quan el 1995 la dreta conquistà el Palau de la Generalitat, es nomenà President del CMH a l'alcalde de Rafelbunyol i la somnolència digestiva continuà. Tanmateix, no deixa de sorprendre que fou en aquest període quan es publicà una revista i un llibre i s'organitzà un congrés internacional de prou nivell al Palau de Congressos de Foster. Però prompte les eleccions de 1999 - tot i confirmant l'hegemonia del PP a tot el País- donaren en l'àmbit del CMH uns resultats que esdevindrien fatals: segons la llei , l'esquerra havia de tornar a governar al CMH i seria l'única institució governada per l'esquerra.

Al PP no li mancaren els reflexes: decidí carregar-se el CMH promulgant una nova llei i començà una campanya de premsa acusant al CMH d'ineficient i "polititzat". El 2000 es consumà l'homicidi i es crearen unes

extranyes figures legals (les entitats metropolitanes d'aigües i residuus) a la que s'afegiria la creació de l'Empresa Metropolitana de Transport, sempre depenent del Conseller d'Obres Públiques i Infraestructuras.

Aquí acabà la curta i dissortada història del CMH. Després del CMH, a ningú l'interessen els costos generats per l'inexistència d'un govern metropolità. A la dreta perquè es millor que el mercat faça de les seues (en aquest cas, desastres) i a l'esquerra perquè, poses a banda, no estàn disposats a trencar amb la inèrcia del cantonalisme municipal . S'ha creat recentment una associació cultural amb el nom de València Metropolitana on uns quans apòstols de la causa prediquen al desert. Ni en el Llibre Blanc del ministre Sevilla ni en el projecte del nou Estatut s'aborda amb un mínim de serietat la qüestió o, simplement, no es tracta. La València Metropolitana no té qui l'escriga, remedant la novel·la de Gabriel García Márquez. La ignoren, la destrossen. No importa. Al igual que els rius quan es desborden, també la València Metropolitana treurà les seues escriptures, les ensenyarà i condemnarà als autors de tanta barbàrie al judici de la història.

XIII.- LA VALÈNCIA SUBJECTIVA

Em perdonarà el lector si no esmerce massa temps en defensar la inclusió d'aquesta "nova" València en el nostre peculiar llistat de "Valències". Parlar de la València subjectiva no té res a veure amb l'evidència de que no hi ha, per contrast, cap València "objectiva". Ni tan sols la València Estadística. La primera subjectivitat és sempre la de aquell que escriu perquè sempre hi ha una selecció del temes a tractar, de la forma de tractar-los, dels aspectes a subratllar i sempre juguen les fòbies i fílies que cadascú és molt lliure de tindre.

Val a dir, per tant, que quan parlem de la València Subjectiva no ho fem en cap moment contraposant aquesta a una inexistent València Objectiva. El que ens interessa aquí és posar de relleu la "percepció" que de València tenen un conjunt de col·lectius. En primer lloc, ens interessa l'autopercepció dels propis ciutadans. En segon lloc, la percepció que els ciutadans tenen de la seua ciutat, és a dir, quins són els trets bàsics de l'imaginari col·lectiu. En tercer lloc, seria interessant conèixer la percepció que de la ciutat de València tenen els ciutadans d'altres ciutats del País. En quart lloc, ens resultaria molt útil conèixer la percepció de la ciutat d'aquells que ens visiten de fora del País (de l'Estat o de l'estranger) i el grau de coincidència entre la imatge de la ciutat que s'en duen amb aquella que se'ls proporciona abans de mampendre el viatge mitjançant uns o altres canals d'informació. Per últim, té un interès indubtable allò que podríem anomenar "La València Desitjada", és a dir, quines son les mancances de la ciutat des de la perspectiva d'aquells que- començant per l'autor d'aquestes ratlles- mantenen un esguard crític i no combreguen amb la propaganda oficial. Cal apresar-se a dir que totes aquestes vessants no són ni de bon trós independents les unes de les altres sino que, pel contrari, més bé funciona allò dels vasos comunicants. Totes les percepcions assenyalades estan influïdes, en major o menor mesura, per alguna de les altres.

El paràgraf anterior és més aviat un programa d'investigació que no pas un conjunt de "conclusions" que oferir al lector. No sovintegen precisament els treballs sobre el concepte d'espai subjectiu aplicat a la ciutat de València i patim un dèficit aclaparador d'enquestes fiables que ens ajuden a objectivar una mica el tema i fugir del recurs a l'inventiva o a la hipòtesi agossarada. Tanmateix, tenim al menys les agudes premonicions de Josep Vicent Marqués (el País Perplex), el meritori i capdavanter treball de Josep Vicent Boira, les assenyades opinions de Rafa Ninyoles, alguns altres treball posteriors sobre els "valors" dels valencians com ara l'ofert per Manuel García Ferrando i Antonio Ariño i les suggerents reflexions de Pau Rausell en torn a la imatge corporativa de la ciutat i al grau d'èxit o fracàs que acompanya a l'oferta de la ciutat "empaquetada".

Amb aquests elements haurem de bastar un edifici força defectuós, plé de buits, amb l'esperança que no triguen en aparèixer noves i fecundes investigacions. Aquest capítol té, per tant, molt més d'incitació, de provocació que d'altra cosa.

Començem pel tema de l'autopercepció. Tòpics, autocomplacència i confusió serien tal vegada els substantius més adients per a expressar. Tòpics perquè com senyala encertadament Ninyoles, els adjectius més afavoridors amb els que s'autoqualifiquem són els de oberts, simpàtics, treballadors, bona gent, festers i creatius mentre que s'apenedim de ser meninfots, despreocupats, falsos i mancats d'amor propi. Autocomplacència perquè com diu el propi Ninyoles: *"aparentment la percepció de les qualitats positives que podrien caracteritzar als valencians resulta molt més acusada que el reconeixement dels seus possibles defectes. Però és el cas que el desconeixement dels "defectes" augmenta segons es desplacen de l'esquerra a la dreta de l'escala ideològica. De fet, més de la meitat de la gent autosituada a la "dreta" no coneixen o no expresen cap imatge o atribut negatiu que els afecte com a col·lectiu social"* (op. cit pg. 32). Confusió que assoleix la seua màxima expressió en els temes identitaris, és a dir, la llengüa i la relació

subjectiva amb Espanya. Pel que fa a la llengua tan Ninyoles com Ferrando i Ariño ens ofereixen resultats prou esperables i coherents: un marcat predomini dels castellà (el 56% dels enquestats s'autodefineixen com a castellano parlants i el 10% com a bilingües en García Ferrando Ferrando i Ariño), amb un ús inversament proporcional a l'edat i una persistència de l'ús "familiar" de la llengüa. Aquesta dualitat descompensada es reforça amb un interessant posicionament envers "Espanya". Així, l'any 2000 un 2'4 % dels enquestats es sent "solo valenciano" mentre que un 15'1, es decanta per "más valenciano que español", un 49'3% per "tan valenciano como español", un 20'3% per "más español que valenciano" i un 11'2 % per el "sólo español"(García Ferrando i Ariño op. cit pg. 277) Bonic panorama.

El tema de l'autopercepció dona molt de joc, sobretot si s'endinsem en les explicacions causals seguint els fils apuntats per Josep Vicent Marquès(allò de la fosca conciencia, la mala conciencia i l'autoodi). No és aquest el lloc però no em resisteixc a passar per alt un fet cridaner: mentre que s'autoatribuim uns valors mitjans de modernitat superiors als de l'Estat Espanyol, prou de la meitat dels enquestats consideren que Catalunya com a regió i Barcelona com a ciutat són les més modernitzades, prou per damunt de Madrid i molt per damunt de la pròpia València que assoleix sols un modest 5%.(Ninyoles op. cit . pg. 75- 76) .¿Realisme ? ¿Confusió ? ¿Complexe?.

Passem pàgina i aturent-nos una mica en la percepció que de la ciutat de València tenen els seus residents. El recurs al pioner treball de Josep Vicent Boira és aquí indefugible. Utilitzem, per a ser fidels, les mateixes paraules de l'autor :

"Si bien se ha detectado, una actitud general muy positiva hacia Valencia(una puntuación de 7'6% sobre 10), los más mayores, las mujeres, las personas con menos estudios, y los nacidos en la ciudad o que llevan residiendo en ella más de 10 años muestran una opinión menos crítica jóvenes , hombres , titulados superiores y los que habitan en la ciudad hace menos de 10 años...En cuanto a las cosas que más

gustan son , precisamente, aquellas que no aluden al carácter urbano de la ciudad . Tal es el caso de los elementos sociales,(35%)(gente , fallas, ambiente, fiestas) y , sobre todo , de los naturales (33%)(clima , mar , playa , situación litoral)...Por último es en las palabras que resumen el carácter de la ciudad donde se producen las mayores divergencias con otras ciudades españolas , y donde la representación diferencial de Valencia aparece más nítidamente dibujada. La imagen de Valencia tiene mucho muy poco de urbana y mucho de tópica, puesto que las expresiones más utilizadas por los encuestados son : fallas , naranjas, luz, flores, paella, sol, belleza y mar”(Boira . op. cit pg. 177).

Les coses poden haver canviat la darrera època i el propi autor té el mèrit de preguntar- se, a la pàgina 185, si aquesta percepció de la ciutat de principis de 90 es veurà afectada i en quina mesura pels projectes urbans en curs i anunciats. Evidentment, l'espai subjectiu, l'imaginari, canvia molt lentament i seria una mica ingenu pensar en canvis radicals vinculats als canvis estructurals de la ciutat i a l'aparició de noves icones. La qual cosa no és incompatible en que, ara i aquí, reclamem un estudi urgent actualitzat sobre el tema. Perquè si Ninyoles constatava la preminència del Micalet, les Torres de Serrans i la Plaça de la Verge com a referents més nítids (Ninyoles. op. cit. 17- 20), en un treball molt recent Rausell ens posa en guardia en afirmar que segons una enquesta del 2003 *“un elemento tan novedoso como la Ciudad de las Artes y las Ciencias se convierte par algunos colectivos en el elemento referencial que más se identifica con la ciudad”*(Rausell op. cit. Pg. 10).

En un suggerent gràfic inclòs en l'esmentat treball, Rausell ubica les referències iconogràfiques de la ciutat en un doble eix en el que l'horitzontal les estructura a partir del binomi passat/futur, mentre que el vertical fa referència al binomi (alta cultura/ cultura d'èlit –cultura popular /consum de masses. En el primer, la Llotja, el Gòtic Valencià i el Centre històric són a un extrem mentre que al Ciutat de les Arts i les Ciències és a l'altre (per sota la línia com correspon a la seua creixent especialització en consum de masses). Al bell mig,

l'horta i les falles es situen en la intersecció dels dos eixos amb Sorolla, Blasco Ibáñez i la taronja lleugerament escorats cap al passat. En els dos quadrants de dalt (alta cultura), LLuis Vives a l'esquerra i L'IVAM, l'arquitectura contemporània i el Campus Party a la dreta defineixen prou bé el significat de l'eix vertical.

És a dir, l'imaginari col·lectiu d'una ciutat per al seus propis habitants canvia en el temps i cal estar atent per tal de no pecar per excés (tot ha canviat) o per defecte ("la València "eterna" i "profunda" no canviarà mai).

Passe pàgina per veure quina és la imatge corporativa que els poders públics ofereixen de la ciutat i que influeix tan en la percepció subjectiva dels habitants com en que es formen aquells que es visiten i que provenen de la resta de l'Estat o de l'estranger. Com diu encertadament Pau Rausell, *"en el nou context de les "ciutats globals" el turismo és un potent indicador de l'èxit en el posicionament en la jerarquia urbana. En conseqüència, l'orientació turística va més enllà d'una estricta especialització sectorial productiva per a esdevindre un focus d'atenció obligat per part dels Policy Makers"*(Rausell op. cit.pg. 1). En aquest marc, el concepte de ciutat "empaquetada" esdevé cada vegada més l'element estructurant de l'estratègia de la promoció turística en la mida en que articula el conjunt de fullets, publicacions oficials, webs promocionals, reportatges en revistes especialitzades, dossiers etc...

En el nostre cas es produeix una certa contradicció entre una política de promoció exterior prou activa en els darrers anys (farcida, és clar, de fotos molt selectives amb l'angular escaient i de realitat virtual) i una patent descoordinació d'iniciatives al no existir una única instància que aglutine i canalitze la promoció exterior de la ciutat. Des de fa uns quants anys funciona el *Valencia Convention Bureau* (www.turisvalencia.es), però la seua activitat es solapa amb la desenvolupada pel propi Ajuntament i, més recentment per la *Fundació Astroc* amb seus a Madrid, Palma, València i Nova

York(www.fundacionastroc.org) i pel mateix Consorci Valencia 2007(www.copaamericavalencia.com).

Tot i que sembla mentida, l'Ajuntament de València, arran la seua denominació en Novembre del 2003 com a seu de la 32ª edició de la Copa d'Amèrica (amb l'impuls que aquest event pot donar a la promoció exterior de la ciutat), no ha estat capaç ni de tenir una Oficina de Relacions Exteriors com cal ni d'assegurar la coordinació de la política de promoció exterior. A més, aquesta projecció exterior d'una imatge corporativa de la ciutat "positiva" té com entrebanc l'existència d'un notable grau de disens pel que fa als punt forts de la seua estratègia territorial i urbanística. Disens social que respon al caràcter tecnocràtic del procés de decisió i a la manca de participació ciutadana i que, és clar, debilita la pròpia imatge exterior de la ciutat minvant les possibilitats d'èxit del *city marketing*. Malgrat totes aquestes matitzacions i el reconeixement del relatiu fracàs de la política turística de la ciutat (la xifra "record" de 117.000 visitants en Juliol del 2005, 41.600 d'ells estrangers, no és precisament una fita de la que enorgullir-se), és innegable que estem en un moment de transició pel que fa a la imatge exterior de la ciutat i que la insistència oficial en oferir una imatge idíl·lica, tot i que xoca amb la realitat i el sentit comú, va produint els seus efectes a l'imaginari col·lectiu.

Fetes aquestes reflexions sobre la València subjectiva públic/privada, ens resta abordar el tema de la "València Desitjada" que pertany també a l'àmbit de la percepció subjectiva de la ciutat però que té algun tret diferencial. En efecte, la pròpia existència d'una València Desitjada pressuposa l'existència d'un grau major o menor d'inconformisme i d'autocrítica. En absència d'aquests, la formulació d'aquest espai subjectiu és, simplement, inversemblant. Es desitja allò que no es té sempre que es tinga la consciència de la possibilitat d'arribar a gaudir d'una situació millor que la present. En sentit ample, hi ha tants espais subjectius desitjats, tantes Valències Desitjades com persones que manifesten algun grau de disconformitat amb la

seua ciutat. Que es faça realitat el desig dependrà de la superació de les imperfeccions detectades per cadascú en funció de les seues preconcepcions. La generalització de la disconformitat és el que possibilita el progrés de qualsevol ciutat sempre i quan els agents urbans sàpiguen o siguen capaços de canalitzar el descontent.

Pel que hem vist abans, la percepció que de la seua ciutat tenen els residents a València és prou benèvola, prou més tal vegada del que hom podria esperar perquè, sense caure en el catastrofisme, el marge de millora en molts àmbits és o sembla ser realment gran. La pregunta escaient és si hi ha una sobrevaloració de les mancances per part de les “veus crítiques” o si la desinformació i la manipulació mediàtica expliquen la benevolència del judici. Probablement, com sol passar, les dues coses són certes.

Per finalitzar aquest capítol de la València Subjectiva i posar de relleu l'ample marge d'elecció en el que es mou la València Desitjada pot ser siga procedent treure a la llum alguns textos que faciliten que el lector comprove per ell mateix com canvien les percepcions. Com que inserir-los aquí trencaria excessivament el fil conductor, hem optat per remetre al lector a l'Annex nº 6 que hem titolat “Les Valències Desitjades”. El primer text que el lector pot trobar a l'esmentat Anexe és una impagable contribució d'Amadeu Fabregat, escrita el 1985 a la revista Batlia, al gènere de l'escepticisme sarcàstic sobre el futur de la ciutat, a més d'una peça d'indubtable qualitat literària. El segon text és una poesia d'Enric Sòria reproduïda com a epíleg al llibre de Rafa Ninyoles (*Sociologia de la Ciutat de València*) que originàriament es publicà al llibre del mateix autor *Compàs d'espera*, editat el 1993 per edicions de la Guerra-Vicent Berenguer Editor. Forma i contingut es reforcen en aquesta peça excel·lent que, al igual que l'anterior, trasmet un considerable desencant. El tercer pertany a l'autor d'aquestes ratlles i fou escrit com a part de la cloenda d'un llibre publicat el 1999 per Edicions Tàndem que es titulava, precisament, “*La València Desitjada. València entre el present i el futur*”. Es tracta d'un text

benintencionat, *naïf* i ingenu, l'únic mèrit del qual es reflexar un altre "posicionament", comú, amb diferències és clar, a un no massa nombrós grup de "veus crítiques" que farien les delícies del Amadeu Fabregat del 1985 pel que tenen de tossuderia en defensar un futur per a la ciutat de l'anti-futur...

En fort contrast amb aquest tres textos que oferim a l'Annex nº 6 ,la darrera València "subjectiva" en la que convé que s'aturem una mica és en la València "oficial". En termes generals, és lògic que des del poder polític s'oferesca una versió de la realitat esbiaixada. Però aquesta , com moltes altres , és una qüestió de grau i no faltarem a la veritat si afirmem que des del 1991, data en la qual la dreta torna a governar , assistim a una continuada i exagerada operació de maquillatge de la realitat que no sols s'utilitza (això seria més perdonable) com a eina de promoció exterior de la ciutat- no és costum treure els draps bruts fora de casa- sino que a més, s'utilitza també de cara al consum "interior" practicant un memoricidi groller(res que tinga data anterior al 1991 mereix comentari que no siga negatiu). Es ven una imatge profundament distorsionada que es repeteix, de forma porfídiosa, una i altra vegada. Per tal de demostrar- ho hem escollit l'últim llibre "oficial" (*Valencia. Ciudad para crear, invertir, visitar i VIVIR. Centro de Estrategias y Desarrollo de Valencia -CEyD- València 2004*). És un llibre d'imatge corporativa, patrocinat per la Asociación Plan Estratégico Valencia 2015 i el laborat per l'equip tècnic de l'empresa consultora que gestiona l'esmentat Pla Estratègic. Un llibre de luxosa edició, clarament "promocional" on es presenta una València -present i futura – on no té cabuda l'autocrítica i que expresa amb prou claredat la "doctrina oficial". Un bon contrapunt als tres primers textos.

Al pròleg del mateix, l'alcaldesa Rita Barberà ja ens posa en la pista:

"La presentación del estudio titulado "Valencia , una ciudad para crear e invertir, visistar y VIVIR" coincide con su designación para celebrar la Copa de América de Vela en el año 2007, un evento deportivo con una relavancia mundial que , sin duda , impulsará y acelerará la imptante transformación que la ciudad está viviendo

en éstos últimos años. El libro que tienen en sus manos demuestra con indicadores comparativos que la ciudad , desde hace una década, tiene un fuerte dinamismo económico y social, y que és superior al de las principales ciudades españolas..... La transformación de Valencia ha tenido como aspecto fundamental el disponer de una estrategia compartida con los principales agentes económicos y sociales de la ciudad a través del desarrollo de su Plan Estratégico, aprobado el año 1995, y que , a lo largo de estos años ha enraizado en las aspiraciones y retos que la ciudad tiene y que se renueva permanentemente de acuerdo con la importante evolución que está viviendo.El desarrollo económico y social de Valencia, lejos de ser coyuntural, es estructural, al asentarse en los factores económicos y sociales que son propios de una sociedad del siglo XXI; una sociedad que tiene en la formación de sus ciudadanos, en la capacidad de innovar, en la gestión de redes y en la búsqueda permanente de la calidad y la competitividad su principal garantía de éxito. Un conjunto de factores que hacen que hoy Valencia tenga la oportunidad de consolidarse en una posición de liderazgo en Europa y en el Mediterráneo como ciudad de referencia también en la sociedad del conocimiento”.

Aquestes paraules donen pas a una sèrie de capítols la lectura dels quals esdevé de vegades feridora pel fet de presumir precisament d'aspectes que són realment carències (com ara allò de “los proyectos pioneros hacia la democratización de la Sociedad de la Información”). En altres casos dibuixa un panorama absolutament idíl·lic on tot va la mar de bé i tot és magnífic. Insistesc en que el problema greu rau en que aquest és el discurs oficial que arriba als ciutadans i no sols un exercisi de propaganda dirigit a captar inversors o turistes. No hi ha cap altre discurs que es desvie ni un pel d'allò de ser els millors del món mundial.

Amb aquesta informació i les opinions que al llarg del llibre s'han anat vessant, el lector té la possibilitat de ubicar-se segons la seua pròpia percepció de la ciutat i sumar-se d'aquesta forma al caleidoscopi de les Valències Subjectives i les Valències Desitjades.

CLOENDA

Bó, hem arribat al final d'aquesta petita excursió per les Valències, per l'urbs polièdrica. Ens han surtit catorze capítols i setze Valències però podria haver estat uns altres números. Tan se val. A tall de breu conclusió podriem dir que hi ha – per part de l'autor- una honesta creència en la utilitat del mètode emprat però també en el caràcter manifestament millorable d'aquesta vella, diversa i encisadora ciutat.

Pel que fa al mètode- el de tractar d'identificar totes les “Valències” rellevants i percebre la ciutat com a un poliedre cada costat del qual és possible identificar amb una determinada vessant – és el lector qui té que jutjar l'utilitat de l'invent. El que és prou evident és que aquest mètode obliga a treballar en àmbits “disciplinars” diversos i això- a més de fer una mica més complex l'esforç de comprensió – té alguns avantatges indubtables com ara fugir del blanc o negre i endinsar-se en tots els colors del gris. Un mètode que no és mal antídote contra el dogma i les aseveracions ideològico- idiòtiques provinents de qualificats portantveus. Un dels trets més cridaners de la psicologia col·lectiva d'aquesta ciutat és l'elevada propensió al conflicte i l'escassa capacitat d'assolir qualsevol mena de consens i aquesta constatació té molt a veure amb la feblesa d'una cultura de la discussió i el debat entesa no com a conjunt de crits sino com a exposició d'arguments i contrarguments. Aquí el que funciona és la desqualificació apriorística i sistemàtica del suposat adversari(o el silenci com a eina eficient per al prompte oblit del discrepant) i a aquest esport es dediquen amb verdadera fruïció no sols la nostra classe política sinò també els discutibles representants d'allò que es diu la societat civil. La virulència dels enfrontaments és inversament proporcional a les hores “perdudes” en el vell ofici de parlar i escoltar.

Un altra variant- i aquesta té relació amb el silenci al que feiem referència- és la poca costum de debats públics en qualsevol tribuna (premsa, ràdio o televisió). Ú – i parle amb coneixement de causa- corre el risc d’escriure una pila d’articles d’opinió sense saber mai- per absència de la figura del discrepant- si allò exposat té o no algun trellat.Comptat i debatut, no sembla precisament perjudicial que, en aquest context, s’insisteixca en la complexitat de les coses que no té perquè traduir- se en passivitat.

Pel que fa al caràcter manifestament millorable de la ciutat, les fulles precedents proporcionen suficient combustible com per a encendre i mantenir la flama del debat. No es tracta tant de que el tarannà general siga més o menys crític com que es posen damunt al taula allò que hom pot considerar problemes, disfuncions o reptes als que fer front. És clar que en un assaig com aquest l’opinió juga un paper important i que la subjectivitat és força present. Però també cal acceptar que les dades, per molt interpretables que siguen, són també prou cabudes i no és de rebut recórrer a l’estereotip del “eixa serà la seua opinió”. Bo, hi ha de més i de menys fonamentades. En aquest sentit, l’assaig ha procurat explicitar al màxim fets i dades per tal de reduir la subjectivitat pròpia i aliena a uns límits raonables.Amb l’esperança – supose que *naïf* i ingenua com sempre- de que aquest paper, a més d’entretés, tinga alguna utilitat col.lectiva.

Wait and see

BIBLIOGRAFIA

- ALMELA I VIVES, F.(1930). Valencia. Ed. Cervantes. València
- AJUNTAMENT DE VALÈNCIA(1999). Valencia en marcha. Asociación Valencia Plan estratégico 2015
- AJUNTAMENT DE VALÈNCIA(2000).Valencia , modelo de ciudad. Asociación Valencia Plan estratégico 2015
- AJUNTAMENT DE VALÈNCIA (2004) Valencia. Ciudad para crear , invertir, visitar i VIVIR. Centro de Estrategias y Desarrollo de Valencia (CEyD)
- VALÈNCIA
- AJUNTAMENT DE VALÈNCIA (2004)-. Anuari Estadístic 2004. Ajuntament de València, València
- ARIÑO, A.; GARCIA FERRANDO, M.(2001). Postmodernidad y autonomía. Los valores de los valencianos 2000. Ed. Tirant lo Blanch, València
- AZAGRA, J.(1993) .Propiedad inmueble y crecimiento urbano en Valencia 1800-1931. Ed. Síntesis
- AZAGRA, J. (1996). "Valencia 1850-1930. Acotaciones al proceso de urbanización" dins J. AZAGRA, E.MATEU i J: VIDAL(eds.)De la sociedad tradicional a la economia moderna. Instituto de Cultura Juan Gil- Albert. Alacant
- BELLVER, R. ET. AL(1993). Valencia 1991: ciudad, población y sociedad.Ajuntament de València. València
- BLAT, J. (2000). Vivienda obrera y crecimiento urbano. Valencia 1856-1936.Generalitat Valenciana-COACV, València
- BOIRA, J.V. (1992).
- -"El centro urbano subjetivo de la ciudad de Valencia. Percepción, delimitación y caracterización de un espacio céntrico". Ciudad y Territorio, Ministerio de Administraciones Públicas. n.90. 4/91. 1991. pp.353-364. Madrid.

- La ciudad de Valencia y su imagen pública. Universitat de València, València.
1992

- El port de València i el seu entorn urbà . Ajuntament de València,
València.1997

- "Les relacions entre València i Barcelona. El redescobriments d'una agenda geopolítica". L'Espill, n.6, pp.150-164, 2000. Edicions Tres i Quatre-Universitat de València.

- "El puerto de Valencia en el siglo XX. Paisaje portuario e historia económica", Cien años de la Asociación Naviera Valenciana. Asociación Naviera Valenciana, 2003

- " La perspectiva interregional i l'economia i el territori d'Espanya. L'eix del mediterrani", pp.303-315. Memòria Econòmica de Catalunya 2003. Cambra de Comerç de Barcelona., 303-315 . 2003 .

- "Science, politics and image in Valencia: a review of urban discourse in the Spanish City". Cities, vol.20, n.6, 2003.

- "L'Euroregió de la Mediterrània. Una aposta des de València". L'Avenç, 278, 2003.

BONET CORREA, A. (1991): Cartografía militar de plazas fuertes y Ciudades españolas, siglos XVII-XIX, Eds. Ministerio de Cultura-Instituto de Conservación y Restauración de Bienes Culturales, Madrid.

DIRECCIÓ GENERAL D'URBANISME(1986) . La Gran Valencia. Trayectoria de un Plan General. COPUT. Generalitat Valenciana, València

DIRECCIÓ GENERAL DE TRANSPORTS(1992). El transporte en el área Metropolitana de Valencia. COPUT. Generalitat Valenciana. València

DIRECCIÓ GENERAL DE PATRIMONI.(2002). Rutas De Acercamiento al Patrimonio Artístico Valenciano I : Ciudad de Valencia . Generalitat Valenciana, València

FABREGAT, A.(1985). “Lletra exculpatòria per una comanda imposible”
Revista Batlia nº 7, 1985 pgs. 112-117

GAJA, F.(1989). La promoción pública de vivienda en Valencia 1939-1976.
 COPUT. Generalitat Valenciana , València

GAJA, F. (1996). “La transformación de Valencia I i II”. Urbanismo. Revista del
 Colegio Oficial de Arquitectos de Madrid, nº 28 i 29. Madrid

HERRERA, J.Mª ET AL.(1985)Cartografía Histórica de la Ciudad de Valencia
 1714-1910. Ajuntament de València, València

GIMÉNEZ, E. y LLORENS, T. (1970): “La imagen de la ciudad, Valencia”,
 ap.rev. Hogar y Arquitectura, nº 86, Eds. Ediciones y Publicaciones
 Populares,Madrid.

LAGARDERA,J. i LLOPIS, A.(eds.)(1998). La Ciutat Moderna. Arquitectura
 Racionalista a València I i II. IVAM , València

LEFÈBVRE,CH. (2004). Les coopérations metropolitaines en Europe . Pour un
 rayonnement europeen des metropoles francaises .DATAR . Juin

LLOPIS, A. , PERDIGÓN, L. i TABERNER , F.(2005)Cartografía histórica de la
 ciudad de Valencia .Del Padre Tosca al siglo XX.Facsimil Edicions Digitals,
 València

LLUCH, E.(2003). La via valenciana. Ed. Afers, València, 3ª edició revisada i
 ampliada

LOPEZ HERNANDO, J.J.(1983).Hacienda Local en Valencia 1880-1930.
Presupuestos,Reforma Urbana y Deuda Municipal.Tesis Doctoral
 Inédita.Facultad de Ciencias Económicas y Empresariales.Universidad de
 Valencia

LOPEZ HERNANDO, J.J.(1991). Hacienda Municipal y Construcción de la
 Ciudad 1940- 1980. Conselleria d’Economia i Hisenda. Generalitat Valenciana ,
 València

MERELO , L.(1975). Valencia hacia el mañana. Colegio Oficial de Ingenieros Industriales , València

MARQUÉS, J.V.(2000).Pais Perplex. Edicions 3 i 4 , València. 3ªedició

MONFORT V.; SORRIBES, J. (2004). Asertos incómodos. A contra corriente . Col·leció Papers del Roure nº 2 , València

MUÑOZ IBÁÑEZ,M.(1997).El modernisme a la Comunitat Valenciana. Genralitat Valenciana, València

NINYOLES, R. (1996) .Sociologia de la ciutat de València.Ed. Germania, Alzira

PECOURT,J. i PIÑÓN,J.L.(Directors)(1997). La València Marítima del 2000. COACV, València

PEDRO,A. (2000).Espacio Urbano y Política de la Vivienda.Perspectiva histórica y Análisis Comparado. COPUT Generalitat Valenciana- COACV, València

PEDRO, A; SORRIBES, J. (2004). “El filtrat: un output no desitjat del boom immobiliari. València 1998- 2003” Arxius nº 10, juny. pgs. 107-119

PEÑÍN, A.(1978). Valencia 1874-1959 .Ciudad, Arquitectura y Arquitectos. ETSAV, València

PERDIGÓN, L. ET AL.(1997) “València” dins Atlas Histórico de las Ciudades Europeas., Tomo I, Península Ibérica. Ed. Salvat, Barcelona

PEREZ PUCHE, F, (1979). 50 Alcaldes. El Ayuntamiento de Valencia en el siglo XX. Ed. Prometeo, València

PICÓ, J. I REIG , R. (2004) . Feixistes , rojos i capellans . Universitat de València, València , 2ª edició revisada

PIÑÓN, J.L. (1987). Los Orígenes de la Valencia Moderna. Ed. Alfons el Magnànim- IVEI, València

PONS, A. i SERNA, J. (1991). La propietat a subhasta.La desamortització i els seus beneficiaris: inversió i mercat. València 1855- 1867.Universitat de València, València

PONS, A. i SERNA, J(1992). La ciudad extensa. La burguesía comercial- finaciera en la Valencia de mediados del XIX. Diputació de València, València

- PONS, A. i SERNA, J.(1996). "En buena compañía.Los burgueses valencianos a mediados del siglo XIX) dins J. AZAGRA ET AL.(ed.)De la sociedad tradicional a la economía moderna. Instituto de Estudios Juan Gil- Albert, Alacant
- RAUSELL, P. (2005). " *The City of Valencia*¿Marca cultural global?Reflexiones sobre la Valencia empaquetada" Innovación tecnológica y turismo cultural. UIMP Valencia. 21 de Juliol
- REIG,R. (1982). Obrers i Ciutadans. Inst. Alfons el magnànim, València
- REIG, R (1986), Blasquistas y clericales. Ed. Alfons el Magnànim-IVEI, València
- REIG, R (2002). Blasco Ibáñez. Vidas de Escritores. Espasa
- REIG, R ; SORRIBES, J.;VETGES TU I MEDITERRÀNIA (2006). Valencia 1812-2004: en trànsit a gran ciutat.Biblioteca Valenciana. València(en curs d'edició)
- ROSSELLÓ, V. M. y ESTEBAN CHAPAPRÍA, J. (2000): La fachada septentrional de la ciudad de Valencia . Fundación Bancaja, València
- SANCHIS GUARNER, M. (1983) . La Ciutat de València. Síntesi d'Història i Geografia Urbana. Ajuntament de València, València
- SERVICIO GEOGRÁFICO DEL EJÉRCITO (1976): Catálogo de Mapas y Planos. Volumen III: Región Valenciana. Siglos XVI a XIX, Eds. Instituto de Geografía Aplicada-Consejo Superior de Investigaciones Científicas, Madrid.
- SIMÓ, T.(1973). La arquitectura de Renovación Urbana en Valencia. Ed. Albatros, València.
- SOLAZ, R.(2004). La Valencia prohibida. Sexo vigilado en la ciudad. Ed. Pentagraf, València
- SORRIBES , J.
 .-Crecimiento urbano y especulación en Valencia. Editorial Almudín, València, 1978.
 -"Proceso de Urbanización y promoción inmobiliaria en la comarca de L'Horta 1960-1975". Investigaciones Económicas, n.8 . Julio-Agosto, 1978.

- "El papel del suelo urbano en el proceso de desarrollo capitalista reciente del País Valenciano". Panorama Bursátil, nº 9 . 1978
- "Proceso de Urbanización y promoción inmobiliaria en la comarca de L'Horta 1960-1975". Investigaciones Económicas, n.8 . Julio-Agosto, 1978.
- "El papel del suelo urbano en el proceso de desarrollo capitalista reciente del País . Valenciano". Panorama Bursátil, nº 9 . 1978
- "El planejament urbà i les àrees metropolitanes al País Valencià" (en colaboración con Gaspar Jaén Urban, Vicente González Móstoles y Ricard Pérez Casado). Butlletí del C.E.U.M.T. n.6, Barcelona, 1978.
- "Burguesia i creixement urbà a la ciutat de València: notes per a una anàlisi històrica". Arguments, nº.4, Ed. L'Estel, València, 1979.
- Los nuevos distritos de la ciudad de Valencia (En colaboración con M. García-Lliberós, Ernest Moltó, Alejandro Pons, Enrique Tamarit ; Joaquin Tormo). Ajuntament de València, València, 1980.
- El Libro de la Ciudad. (en colaboración). Ajuntament de València. Març 1983.
- Crecimiento económico, burguesía y crecimiento urbano en la Valencia de la Restauración 1874-1931. Fundación Juan March, Serie Universitaria. Madrid . 1983.
- Desarrollo capitalista y proceso de urbanización en el País Valenciano (1960-1975). Col·lecció Politècnica 17. Institució Alfons el Magnànim. Institució Valenciana d'Estudis e Investigació. València 1985
- La Valencia de los 90. (en col.laboració). Ajuntament de València. 1987.
- "Planificación territorial y crecimiento económico de las áreas urbanas: El caso de Valencia". Actas del I Congreso Europeo de Ordenación del Territorio. Generalitat Valenciana. 1988.
- "Valencia: un proyecto de ciudad". Actes del I Congreso Europeo de Ordenación del Territorio. Generalitat Valenciana .1988.

- "Transformaciones demográficas en la Valencia de la Restauración 1874-1931". I Congrés d'Història de la Ciutat de València. Ajuntament de València .1988.
- "Una aproximació al model de creixement econòmic de València" (en col·laboració amb Carlos Escribà i Octavi Vila). I Congrés d'Història de la Ciutat de València. Ajuntament de València. 1988.
- "Crecimiento urbano: tendencias y desarrollo de la renta 1878-1931". I Congrés d'Història de la Ciutat de València. Ajuntament de València . 1988.
- "Conflictividad y transformaciones urbanas en la Valencia de la Restauración 1874-1931. I Congrés d'Història de la Ciutat de València. Ajuntament de València 1988.
- "A la recerca de l'arca perduda". Extra "València 750 anys". El País, 7 de Octubre 1988.
- "La transición urbana: método y resultados. Valencia 1974-1931" dins GARCÍA DELGADO J.L. (ed.) Las Ciudades de la Modernización de España . Siglo XXI Eds. 1992.
- "Impacto ambiental y áreas metropolitanas. El caso de Valencia" (en col·laboració amb Francisco Higón Tamarit) en AAVV . Actas del IV Congreso Nacional d'Economía . Aranzadi Editorial, Pamplona 1992.
- "El área metropolitana de Valencia: Estructura Metropolitana y Crecimiento Económico" en VVAA: L'Economia Valenciana en el llindar del segle XXI, 2^{on} Congrés d'Economia Valenciana. Generalitat Valenciana . 1993.
- "Cambio económico y crecimiento urbano " dins J.AZAGRA i alt. (editors) . De la sociedad tradicional a la economía moderna . Instituto de Cultura Juan Gil Albert . Diputació d'Alacant 1996

- “Estructura urbana , planificación urbanística y transporte en el Área Metropolitana de Valencia: un ejercicio de prognosis” Revista O.P. nº 36. 1996
- Comprendre i Gestionar la Ciutat: un Assaig d’Economía i Política Urbana. Universitat de València.Collecció Materials nº 22 . 1997
- La Ciutat Desitjada. València entre el passat i el futur . Ed. Tandem. València. 1998
- “Compendre i gestionar la ciutat : un assaig d’economia i politica urbana” en AAVV . Universitat i Empresa al Segle XXI . Fòrum de Debats . Universitat de València 1999.
- “La Base Econòmica de la Ciudad a la entrada del siglo XX” en VV AA, Història de la Ciutat de València. Editorial Prensa Valenciana S.A. . Fasc.53. Valencia 1999
- Las Areas Metropolitanas.Análisis teórico y experiencia comparada. Consell Metropolità de l’Horta. Quaderns de l’Horta nº 1 . València .1999
- “La Renuncia Metropolitana” dins VVAA . Història de la Ciutat de València. Editorial Prensa Valenciana S.A. . Fasc.54. Valencia 1999
- “Las perspectivas de crecimiento urbano de Valencia y su área metropolitana ” Estudios Regionales. Impactos Regionales de la Integración Europea . Associació Valenciana de Ciència Regional . València 1999.pgs. 32- 34
- Las Ciudades del Siglo XXI: el reto de la sostenibilidad.Colección Interciencias nº 12 .Centro Francisco Tomás y Valiente . UNED Alzira-València. 2001
- “El Futuro de las Áreas Metropolitanas” III Jornada Valencia Sociedad de la Información Museo de Las Ciencias Príncipe Felipe . València .17 de Mayo del 2001
- “Dinámica reciente de las áreas metropolitanas”(conjuntament amb Juan Romero) en JUAN ROMERO et alt. (coord.) La Periferia Emergente.

La Comunidad Valenciana en la Europa de las Regiones. Ed Ariel

Geografía . Madrid 2001

-“El malestar urbà a València . A propòsit dels “salvem””. Mètode .

Revista de Difusió de la Investigació . Universitat de València . Tardor del 2001

-Un País de Ciutats o les Ciutats d’un País Universitat de València .

Col.lecció Assaig nº 5 .2002.

- “L’engoliment del Camp del Túria en el àrea metropolitana de

València” . Lauro. Quaderns d’Història i Societat nº 10 . 2002

-“La Construcció de la Ciutat . Diagnosi i Perspectives” dins VV. AA.

València. La Difícil Modernitat. L’Avenç nº 278 . Marc 2003

- “Un País de Ciutats” dins VV.AA. València , un país també en una cruïlla econòmica Serra d’Or nº 533.Maig 2004

-“El model valencià(1995-2003)”(conjuntament amb Joan Romero) en

VV.AA. Construcció , economia i territori: un model sense futur?.

L’Espill . 2ª Época nº16. Primavera 2004 pgs. 47-58

-“El “boom” immobiliari al País Valencià(1996-2003). Les bases d’un bloc social hegemònic”(conjuntament amb Aurora Pedro) en VV.AA.

Construcció , economia i territori: un model sense futur? . L’Espill . 2ª

Época nº16. Primavera 2004 pgs.60-69

TABERNER, F. (1986) . “La revolución en Valencia : consecuencias urbanas del programa blasquista” dins VVAA, Vicente Blasco Ibáñez. La aventura del triunfo.1867-1928. Diputació de València , València

TABERNER, F.(1987) . Valencia entre el Ensanche y la Reforma Interior. Ed. Alfons el Magnànim- IVEI, València

TEIXIDOR DE OTTO,Mª J. (1976). Funciones y desarrollo urbano de Valencia.Ed. Alfons el Magnànim, València

TEIXIDOR DE OTTO,Mª J.(1982). València, la construcció d’una ciutat .Ed. Alfons el Magnànim- IVEI, València

VETGES TU I MEDITERRÀNIA (1982).“Antonino Sancho y las transformaciones urbanas en Valencia, previas a las propuestas del Ensanche. 1836- 1858 “ Arquitectos nº 59, Madrid.

VILLENA, M.A.(1992). Imagen de Valencia .Ed. El Pais, Madrid.

VALLÉS SANCHIS, I. (1979): Cartografía histórica valenciana, Eds. Alfons el Magnànim-Diputació de València, València.

VV.AA. (1983):“Valencia: conjunto histórico- artístico a favor de seis Zonas de la ciudad”, ap. Catálogo de monumentos y conjuntos de la Comunidad Valenciana, t.II, Eds. Generalitat Valenciana- Consellería de Cultura, Educación y Ciencia, València.

VV.AA.(1984).El Ensanche de Valencia de 1884.COACA, València

VV.AA.(1985). València , els darrers 150 anys. Batlia nº8. Diputació de València, València

VV.AA (1990): Les vistes valencianes d’ Anthonie van den Wijngaerde (1563), Eds. Generalitat Valenciana-Conselleria de Cultura, Educació i Ciència, València.

VV.AA. (1996 y 2001): Conocer Valencia a través de su arquitectura, Eds.Colegio Oficial de Arquitectos de la Comunidad Valenciana-Ajuntament de València, Valencia.

VV.AA. (1997): Cartografía Valenciana (siglos XVI-XIX), Eds. Diputació de València, Valencia.

VV.AA. (2003): El plano de Valencia de Tomás Vicente Tosca (1704), Generalitat Valenciana, Valencia.

VV.AA. (1999): Historia de Valencia, 61 fascículos, Eds. Universitat de València-Levante/El Mercantil Valenciano, Valencia.

VV.AA. (2000): Historia de la Ciudad I. Recorrido histórico por la arquitectura y el urbanismo de la ciudad de Valencia, Eds. Colegio Territorial de Arquitectos de Valencia-ICARO, València.

VV.AA. (2001): Arquitectura del siglo XX en Valencia, Eds. Institució

Alfons el Magnànim-Diputació de València, València.

VV.AA. (2002): Historia de la Ciudad II. Territorio, sociedad y patrimonio.Una visión arquitectónica de la historia de la ciudad de Valencia, Eds.Colegio Territorial de Arquitectos de Valencia-Ajuntament de València-Universitat de València, Valencia.

VV.AA. (2002): Registro de Arquitectura del s. XX, Comunidad Valenciana, Eds. Generalitat Valenciana-Colegio Oficial de Arquitectos de la Comunidad Valenciana-Instituto Valenciano de la Edificación, València.

VV.AA. (2004): Historia de la Ciudad III. Arquitectura y transformación urbana de la ciudad de Valencia, Eds. Colegio Territorial de Arquitectos de Valencia-Ajuntament de València-Universitat de València, València.

VV.AA. (2004). L'Horta. El paisatge de la memòria. Afers .nº 47

VV.AA. (2005). Los límites del territorio. El País Valenciano en la encrucijada.Universitat de València

ANNEXES

Annex nº I : LA VALÈNCIA ESTADÍSTICA

Inaugurarem aquest apartat d'annexes exercint el prosaic i noble ofici de notari o – per ser més modest – de comptable. Donarem fe – si els Deus ens acompanyen- de quans i com som, on i de qué vivim, quan paguem i que rebem i alguna que altra curiositat més. De vegades, ens referirem a les darreres dades disponibles en un intent de treure una foto fixa de qualitat acceptable. En altres ocasions, les dades sols s'entenen si practiquem l'estàtica comparativa, és a dir, si tirem cap endarrere per trobar un punt de comparació. En qualsevol cas, sempre són xifres- més o menys comentades- i tothom sap que introduir aquest invent dels àrabs en un assaig presenta no poques dificultats i el risc evident de provocar la somnolència del lector. Ho farem, per tant, tot lo distret i amable que sigam capaços però aquest és un tràngol del que no es podem lliurar.

Començarem per la població, és clar. A hores d'ara, la població de pret de la ciutat és segon l'annuari estadístic del 2004, de **790.754** persones. És a dir, som la tercera ciutat d'Espanya, superant a Sevilla, Saragossa i Bilbao. Una ciutat gran (en habitants i també en superfície) que és cosa ben diferent de ser una ciutat gran. No és, dissortadament, un joc de paraules com podrem comprovar a mesura que es desenvolupe l'assaig. Fa 150 anys (el 1857) erem **106.435** i des d'aquesta data fins al 1981, la demografia de la ciutat ha estat sempre creixent. Al 1900 ja havíem duplicat la població inicial però la cosa tenia una mica de trampa en forma d'annexions. Russafa- primer- i Campanar, Benimaclet, Marxalenes, Benimàmet, Patraix i els Poblat Marítims (la llista és més llarga) esdevingueren entre el 1875 i el 2000 "ciutat de València" per la còmoda via del Decret. Entre el 1910 i el 1930 el creixement assolí un ritme més que apreciable (un 27'71 % d'augment) però fou la conjuntura bèlica la que ens

posà en el mig milió de persones el 1950(135.000 més que el 1930).La dècada dels 50 s'estabilitzà la població en el mig milió fins a l'embranchida dels 60: **501.777** el 1960, **648.003** el 1970 i **744.748** el 1981 .Finalitzada l'època de les grans migracions interregionals, el cada vegada més moderat creixement vegetatiu de la ciutat coincidí amb un lent però persistent procés de "fugida" de població cap a l'àrea metropolitana.Això explica que el 1991 encara erem **752.909** persones i el 2001 , **750.476**.És clar que el darrer increment de 40.000 persones en els últims tres anys que té una explicació obvia : la nova onada d'immigració procedent aquesta vegada del Magrib , de Latinoamèrica i dels països de l'est europeu.

Pel que fa a la distribució de la població actual per districtes, la nova divisió de la ciutat en barris i districtes aprovada el 1981 es feu cercant un cert equilibri poblacional entre els districtes perquè hi havia la sana intenció de procedir a allò de la descentralització. De bons propòsits està ple l'infern i, al capdavant, de descentralització, uns tímids intents i després...*niente*. El que sí que ha succeït és que, amb excepció dels districtes de pedanies, la població de la major part dels districtes està en la franja que va dels **40.000** als **60.000** habitants. Per sota queden Ciutat Vella, Campanar, Pla del Real i Benimaclet i, per sobre, Quatre Carreres . Però, comptat i debatut, l'equilibri destaca més que el desequilibri.

La nostra piràmide d'edats/sexe no ens sorprén: un desequilibri de cinc punt a favor de les dones (52'1% font al 47'9 %) i una estructura d'edats "madura" amb una base relativament estreta (un 18% de menys de 20 anys) i una població de més de 65 anys que ja arriba a més del 15%. L'estrat més nombrós és el comprés entre els 25 i 29 anys (el 9'2%), darrer vestigi del *baby boom* . El 18% de la població que es troba entre els 25 i els 35 anys són els que suporten bona part dels problemes laborals i d'habitatge. Joventut, divina joventut. Tanmateix, aquest relatiu envelliment de la piràmide d'edats tendeix a corregir-se gràcies a la forta immigració(**39.381** "oficials" el 2004) ja que el gruix

d'aquesta població té precisament una edat compresa entre els 25 i els 35 anys i l'increment de la taxa de natalitat ha estat notable els darrers anys.

Els actuals ciutadans de València tenen un origen força variat. Dels **790.754** habitants censats, **440.163** han nascut a la pròpia ciutat, **21.880** en la resta de l'Horta, **69.004** en la resta del País, **173.320** en la resta de l'Estat i **86.387** en l'estranger. S'imposa la multiculturalitat i també augmenten les dificultats de normalització lingüística a la ciutat perquè prop de **300.000** valencians residents a la ciutat provenen de llocs on el valencià no és la llengua habitual. Suposant – que es ser molt optimista- que la meitat dels nascuts a la ciutat, a l'Horta o a la resta País utilitzen el valencià estariem parlant d'uns **300.000**, és a dir, d'un 30 %. Xifra aquesta que coincideix amb la població que segons el cens del 2001 parla en valencià (**39.783**), el parla i llig (**120.214**) i el parla, llig i escriu (**158.053**). Em perdonarà el lector si confese el meu escepticisme envers aquestes xifres que em semblen molt generoses. ¡Tant de bo si m'equivocara!

Pel que fa a la composició familiar, aquests **791.000** habitants de la ciutat constitueixen **303.703** nuclis familiars amb una mitja de 2'59 persones per nucli familiar. Més enllà de la mitja, convé subratllar que el nombre de famílies monoparentals es considerablement elevat (**83.628**) i que així mateix les unitats familiars de dues persones són les segones en importància (**79.006**). Si la meitat de les unitats familiars de la ciutat tenen un o dos membres, els responsables de la política social i d'habitatge farien bé en prendre bona nota.

Mirem ara de conèixer els nivells educatius dels residents a la ciutat i al seua relació amb l'activitat econòmica. La informació referida als nivells educatius està un mica endarrerida- les dades són del 2001- però ens permeten una aproximació suficient. El primer tret que crida l'atenció és que, malgrat que el nivell d'analfabetisme i de població sense estudis encara és una mica més gran entre les dones, en la resta de nivells educatius l'equiparació és pràcticament total. Si de cas, també crida l'atenció que el percentatge de doctors

siga més baix en les dones (0'70%) que no pas en els homes (1'37%). A ningú li sorprendrà que també la ciutat de València siga una ciutat plena de diplomats i llicenciats (el 19'30% de la població de més de 10 anys) la qual cosa no es necessàriament una bona notícia perquè reflexa, entre altres coses, el fracàs estrepitos de la formació professional a casa nostra.

De fet , les xifres relatives a la relació de la població amb l'activitat econòmica ja ens proporcionen un panorama menys optimista. De les **348.866** persones que composaven el 2001 la població activa , sols estaven ocupats **299.349** mentre que **10.500** estaven cercant la seua primera ocupació i hi havia **39.017** persones aturades que ja havien treballat abans . Moltes d'elles, de segur, amb contractes temporals que representaven el 2001 el 30% del total de treballs assalariats i que afectaven a la població més jove . I això que – parlant dels residents i sense comptar als que venen de fora- els **56.313** estudiants “no computen” com a població activa. Encara hi ha, però, **80.476** persones que es dediquen a tasques de la llar (majoritàriament dones) i aquí sí que hi ha una font d'increment de la població activa que junt al creixement de la immigració pot suposar un increment de les tensions al mercat laboral i un creixement de l'atur a poc que l'economia ralentitze el seu creixement. Això seria una mala notícia per a una ciutat en la qual hi havia el 2001 **36.951** llars amb una persona en l'atur , **4802** amb dues persones i i vora **1000** amb tres o més.

Com que la ciutat són, simplificant molt el discurs, persones, habitatges i mobilitat, ara li toca el torn a la “ciutat construïda”, a la rajola o l'atavó, a les vivendes o habitatges que utilitza la població per tal de protegir-se de les inclemències i desenvolupar les relacions familiars. Després s'aturarem una mica en l'elevada mobilitat de la que podem presumir tot i que de vegades siga més exacerbada que altra cosa.

Anem per parts. Pel que fa a l'ús residencial no està de més començar recordant que al darrer Pla General de la ciutat aprovat el 1988, hi havia **3.632** hectàrees de sòl urbà i **815** de sòl urbanitzable. Aquestes **4.447**

hectàrees es complementaven amb **9.018** no urbanitzables. Així es distribuïen les **13.465** hectàrees del terme municipal. En temps de Rincón de Arellano ho veïen d' altra forma i el Pla de 1966 destinava **6.200** hectàrees a sòl urbà i **830** a urbanitzable. Una mica exagerats o molt interessats com vulguen. Bo. Ara, s'anuncia una "homologació" del Pla de 1988 que suposarà urbanitzar dos milions i mig de metres quadrats (250 Hectàrees). Tant com la superfície del vell llot del Túria. La dreta mai té prou.

D'aquestes **4.447** hectàrees, el Pla de 1988 destinava **2.760** hectàrees a ús residencial, **284** a ús industrial, **104** a ús terciari i **1.299** a sistemes generals (xarxa viària, grans equipaments públics, grans parcs etc...).

Segons el cadastre del 2002 a la ciutat de València hi havia **36.499** parcel·les edificades amb una superfície total construïda de **23** milions de metres quadrats. Hi havia **6.065** solars no edificats i un total de **573.493** unitats urbanes sotmeses a tributació que es corresponien amb les **42.564** parcel·les censades (**36.499** edificades i **6065** solars). D'aquestes **573.493** unitats urbanes de les que ens parla el cadastre, **381.171** estan considerades com a habitatges i paga la pena aturar-se un moment en "l'estructura d'edats" del parc immobiliari. En tenim **424** anteriors al 1800, **8.020** construïdes el segle XIX, **9.137** construïdes al període 1900- 1920, **24.754** en el període 1920- 1940, **49.878** en els següents 20 anys, **93.881** construïdes entre el 1960 i el 1970, **99.083** en la dècada dels setanta, **40837** en la dels vuitanta, **43.863** en la dels 90 y en el 2001 i 2002 (en plena expansió immobiliària), **6182** i **5292**, respectivament. Val a dir que a la València del "desarrollo"(entre 1960 i 1980) es construïren "sols", **199.964** habitatges, el 52'19 % del total. I que desde 1998, data d'inici de l' actual *boom* immobiliari estem superant de llarg les 5.000 vivendes anuals amb la qual cosa, si no s'atura de sobte el cicle, la primera dècada del segle XXI superarà amb escreix les dues darreres dècades del XX pel que fa a l'activitat constructiva. Ja en parlarem dels avantatges i inconvenients d'aquesta marxa triomfal.

La superfície mitjana dels habitatges de la ciutat és de **97'8** metres quadrats construïts i "l'eficàcia" del cadastre com a instrument tributari roman fora de dubte quan el 2003 adjudica un valor mitjà de **262, 84** euros el metre quadrat amb un ventall ben moderat de preus que oscil·la entre els **194** dels Pobles Marítims i els **402** del Pla del Real, és a dir, una relació d'ú a dos que està molt lluny de la realitat. Tant lluny com el preu mig "assignat". Perquè tot i que la vivenda de segona mà té preus inferiors a la de nova construcció, la diferència és moderada i la pròpia oficina d'estadística de l'Ajuntament en el seu darrer número de la revista *Dades* ens parla d'un preu mig de **1.571** euros el metre quadrat el tercer trimestre del 2004. Alguna cosa no quadra i l'explicació és ben senzilla: el lloc d'actualitzar els valors i baixar els tipus impositius, es mantenen els valors molt per sota de la realitat i, a més, amb un ventall per àrees clarament regressiu. Evidentment, el valor mig imputat als **65.404** solars censats fa, simplement, risa: **66'94** euros el metre quadrat.

Deixem de fer-se mala sang amb les valoracions cadastrals i girem l'esguard cap a les dades que ens ofereix els cens d'habitatges del 2001, algunes de les quals tenen prou interès. En primer lloc, del **38.857** edificis que hi ha a la ciutat el nombre de plantes té una distribució esperada: **17.232** de menys de tres plantes i, en l'altre extrem, **15. 248** de sis o més plantes. Tot i que el que importa és l'aprofitament i la densitat, les dades que acabem d'exposar deixen ben clar l'existència d'un notable dualisme a la ciutat. No podia ser d'altra forma perquè la "vella" València encara té un pes considerable (no en habitants però si en nombre d'edificis).

Del total d'habitatges familiars de la ciutat (**374.544** segons el cens del 2001), **275.593** serien principals, **26.257** secundaris i **65.464** desocupats. Cal anar en cura amb aquest tercer grup perquè hi ha un percentatge que es troben temporalment desocupats per raons estacionals (els turístics) o simplement conjunturals (acaben de buïdar-se poc abans de l'operació censal) sense que pugam saber quants estan desocupats per raons d'estricta obsolescència. De

tota manera, encara que els secundaris siguen més nombrosos, no es evidentment la ciutat de València un nucli turístic on prou de la meitat o més dels habitatges son de segona residència.

Malgrat que fa quatre dies com aquell que diu, tothom, incloent a molts de renda elevada, vivia en lloguer, al final, la política iniciada el 1957 per Vicente Mortes ha guanyat la partida. De les **275.593**, sols **32.761**(l'11'88%) estan en lloguer, **12.058** en règim d'herència o donació i **5.138** cedida gratis o a baix preu. El gruix (**218. 294**, és a dir, el 79'20%) està ocupada en règim de propietat, encara que, lògicament, **71.000** d'aquestes tenien pagaments pendants.

Bé, passem ara a la mobilitat. Per fortuna, al cens del 2001 es va incloure , per fi , una pregunta de gran interès analític que feia referència a la mobilitat dels residents de més de 16 anys que treballen o estudien. De les **335. 188** respostes procesades, **181.075** fan un viatge d'anada i tornada al dia però **146. 901** fan dos o més viatges al dia. **250.000** sols utilitzen el cotxe particular i el temps de desplaçament més freqüent es situa entre els 10 i els 45 minuts. Val a dir: una utilització a totes llums excessiva del transport privat i un nivell de congestió moderat. Del **738.441** residents, sols uns **260.000** resideixen i treballen o estudien a la ciutat. La resta es mou diàriament cap a altres municipis. En sentit contrari, unes **169.077** persones declaren desplaçar-se diàriament a València per raons de treball o estudi. Malgrat el caràcter aproximatiu de les dades, açò s'anomena àrea metropolitana i la manca d'un govern metropolità no ajuda precisament a resoldre els problemes. Parlarem.

Dels **275.594** llars enregistrat al cens del 2001, **130.432** tenen un vehicle, **45.142** en tenen dos i **12.609** tres o més. Al 2004 hi havia a la ciutat **466.923** vehicles que abonaven l'impost, dels quals **349.824** eren turismes. El nombre de turismes matriculats començà la dècada del 90 amb xifres moderadament elevades (de **14.000** a **16.000**) però a partir del 1998 es situà per damunt dels **25.000** nous turimes /any amb un record (de moment) l'any 1999 (**30.078** vehicles nous matriculats).

La xarxa de metro (Metrovalencia) transportà el 2003 **51** milions de passatgers i l' EMT **103** milions amb una velocitat comercial de **12'61** Km/h (una velocitat que disuadeix a qualsevol). El problema és que no coneixem les dades d'increment global dels viatges totals i, per tant, no podem saber si el transport públic guanya o – com és de témer- perd quota de mercat.

En temes de mobilitat no tot son persones. També hi ha mercaderies. No es coneix cap estudi sobre el fluxe de transport de mercaderies que travessa la ciutat com a lloc, d'orige, de destí o de pas. Aquest desconeixement no diu molt a favor dels responsables però a nosaltres ens condemna a no poder valorar la situació. Sols tenim informació del moviment de mercaderies del Port que –conflictes ciutadans a banda, que ja comentarem-, va guanyant competitivitat en la seua especialització en tràfic de contenidors.

Deixem la mobilitat i acostem-se al que diuen les dades referents al “perfil” econòmic de la ciutat. Que, a hores d'ara, la ciutat de València té un caire marcadament terciari no és cap secret. Des de principis dels setenta s'encetà un rapidíssim procés de descentralització industrial que ha fet que els polígons industrials de l'àrea metropolitana es plenaren en part per les indústries que “fugen” de la ciutat espentades tant per la possibilitat de realitzar les plusvàlues com per un planejament urbanístic groller. Al remat, la indústria és una activitat clarament residual a la ciutat. Tot i que sols siga un exemple, el 2003, la ciutat sols representà un 2'6% de la inversió industrial de l'Horta mentre que aquesta mantenia un percentatge gens menyspreable del 22'3% en relació al conjunt del País. Aquesta ha estat la tònica des de ja fa molts anys i deixa ben a les clares el poc pes industrial de la ciutat.

Una altra font (l'Impost d'Activitats Econòmiques) ens permet copsar amb un grau major de generalitat quina és l'estructura econòmica de la ciutat. Sobre un total de **73.236** activitats censades el 2004, el comerç i els serveis representen el 63'6% i les activitats professionals i artístiques el 24'0%. La construcció amb un 7'0% i la indústria amb un 5'3% completen un panorama

marcadament terciari, coherent amb la funció de ciutat central que ha assolit València. La distribució de les **315.000** persones ocupades a finals del 2003 no fa sino confirmar aquest perfil: **239.700** al comerç i els serveis, **25.700** a la construcció, **47.000** a la indústria i **2.700** a l'agricultura. El problema rau en que la presència d'això que es diu "terciari avançat" no és precisament cridanera: segons les dades de la seguretat social del 2003, sols podriem computar a aquest subsector un percentatge del 12'55% del conjunt del terciari. És cert que aquesta xifra pujaria una mica si computarem aquells professionals i artistes, l'activitat dels quals incorpore de forma clara progrés tècnic però tenim estudis com el de Júlia Salom que indiquen que el mercat d'aquestes empreses del terciari avançat és molt feixug a poc que s'allunyem de la ciutat.

Una centralitat, doncs, que és més una qüestió absoluta, de pes relatiu que no pas d'influència en el territori. I malgrat que el sector terciari "tradicional" (inclòs el sector públic) es caracteritza per absorbir contingents importants de mà d'obra al no poder incrementar la seua productivitat de forma sensible, malgrat això, deiem, la taxa d'atur oficial a la ciutat es mou segons l'enquesta de població activa en torn al 11%, sols una mica inferior a la mitja espanyola la qual cosa no és cap consol. No sembla doncs que l'economia de la ciutat registre un especial dinamisme i que siga capaç d'absorbir una població activa en augment degut a la continua incorporació de la dona al treball i a la darrera onada d'immigració. I això que el *boom* immobiliari que dura des del 1998 ha ajudat a minvar el problema.

Per finalitzar aquesta foto fixa de la València Estadística no podem deixar de costat les finances de la ciutat. Com que dedicarem un apartat a glosar la València del Dèficit i és allà on afilarem l'instrumental, es limitarem aquí a constatar que segons la liquidació del pressupost del 2003, la ciutat disposa de **676** milions d'euros (a banda dels **120** procedents d'exercicis tancats) per a fer front a unes despeses lleugerament inferiors gràcies a que sols quedaven per pagar **560** milions d'euros d'exercicis anteriors. Si, com es obligat,

dividim aquesta quantitat per els **782.846** habitants d'aquest any, obtenim un pressupost d'ingressos (sense comptar els reidus dels exercicis anteriors) de **863** euros per habitant. Si considerem la imposició autònoma (impostos i taxes), cada valencià pagà de mitja uns **359** euros. Pel que fa a la despesa, destacar que la nòmina dels **5171** funcionaris es dugué un 38'78 % de la despesa corrent i que es varen invertir uns **200** euros per habitant. És clar que per tal de fer un judici una mica més acurat, cal veure l'evolució temporal de les xifres i treballar en euros constants per eliminar la ilusió monetària derivada de la inflació. Però això, estimat lector, ho deixarem per al capítol adés esmentat.

Aquesta és, en apretada síntesi, la nostra València Estadística, la que ens dona la necessària perspectiva quantitativa. Una pila de números sempre aspres de llegir i entendre i que hem optat per posar al principi de l'assaig, quan el lector està més fresc i pot suportar millor aquest petit calvari. Per animar-lo, li puc assegurar que no hi haurà més sorpreses. Al remat, les xifres que hem exposat ens deixen una imatge de la ciutat molt "normal", molt semblant a altres ciutats espanyoles i europees. Sent semblants els mecanismes econòmics i els valors culturals no ens ha de sorprendre que, sota el punt de vista estadístic, no sigam gaire diferents. Altra cosa ben distinta es la singularitat que la història s'ha encarregat de trasmetre a aquesta polièdrica ciutat de València.

ANNEX Nº 2 : LA VALÈNCIA PATRIMONIAL

Oferim a continuació un llistat d'edificis d'interés arquitectònic , classificat per àrees de la ciutat i , dins d'aquestes, per localització concreta i any de construcció. Aquest llistat és – lleugerament depurat per tal d'eliminar edificis que poden tindre interés per als especialistes però no per al públic no entés- el mateix que s'ofereix al llibre *Conocer Valencia a través de su arquitectura*. Editat pel Col·legi d'Arquitectes i que , al nostre parer , és la millor guia existent . El lector interessat pot recórrer a l'esmentat llibre o bé utilitzar aquest annex per a orientar-se en un profitós passeig per la ciutat.

BARRIO DEL CARMEN

TORRES DE SERRANOS

Plaza de los Fueros s/n S.XIV

PUENTE DE SERRANOS

C/ Blanquerías - Pza.Sta. Monica 1518

EDIFICIO DE VIVIENDAS

C/ Roterros, 8 - C/ de las Rocas, l S. XVIII

CASA DE LAS ROCAS

C/ de las Rocas, 3 - C/ Roterros, 10 S. XVIII

ALAMEDITAS DE SERRANOS

C/ Blanquerías - C/ Conde Trenor 1830

G. ASOCACION NTRA. SRA. DE LOS DESAMPARADOS

C/ Padre Huérfanos, 3, 5 1864

SALON DE RACIONISTAS

C/ Blanquerías, 15 1886

CASA MUSEO BENLLIURE

C/ Blanquerías, 23 1880

CONVENTO DE SAN JOSE

Plaza del Portal Nuevo, 6 - C/ Blanquerias s/n 1609

PUENTE DE SAN JOSE

C/ Guillén de Castro-C/ Blanquerías-CI LLano de Zaidia 1604

CALLE NA JORDANA

2ª mitad S.XIX

EDIFICIO DE VIVIENDAS

C/ Museo, 3 - C/ del Cabrito, 8 1864

IGLESIA Y CONVENTO DEL CARMEN

Plaza del Carmen, 7 - C/ Museo S. XIII - S.XVIII

PALACIO DE PINEDA

Plaza del Carmen, 4. 1728

CASA SEÑORIAL

C/ Roterros, 25 - C/ Pintor Fillol 10 acc. S. XVIII

PLAZA DE LA SANTA CRUZ

2ª mitad S. XIX
 EDIFICIOS DE VIVIENDAS
 Plaza de Santa Cruz, 4 .1ª mitad S. XIX
 CASA SEÑORIAL
 C/ Baja, 48. S. XVIII
 RESTOS DE MURALLA ARABE
 Plaza Navarros, 3. S. XI
 TORRE DE SAN BARTOLOME
 Plaza de Manises, 3 1703
 PALACIO DE FUENTE HERMOSA
 C/ Caballeros, 9 .1903
 EDIFICIO DE VIVIENDAS
 C/ Caballeros, 8. 1897
 EDIFICIO DE VIVIENDAS
 C/ Caballeros. 14.16.18 – C/ Mare Vella, 2. 1881
 PALACIO
 C/ Portal de Valldigna, 7 - C/ Lusitanos - C/ Mare Vella 1ª mitad S.
 XIX
 PALACIO DE LOS PASCUAL GUILLEM
 C/ Portal de Valldigna, 4 - C/ Mare Vella - C/ Frígola 1880
 PORTAL DE VALLDIGNA
 C/ Portal de Valldigna, 12, 13 acc. y 14 .S.XIV
 CENTRO TEATRAL "ESCALANTE"
 C/ Landerer, 3, 5 y 7 2ª mitad S.XIX
 EDIFICIO DE VIVIENDAS
 C/ Landerer, 8 - C/ Lusitanos 2. 1875
 EDIFICIO DE VIVIENDAS
 C/ Landerer, 10 . 1799
 PALACIO DE LOS MALFERIT
 C/ Caballeros, 20, 22 .1893
 PALACIO DE LOS CENTELLES O DE LOS DAYA NUEVA
 C/ Caballeros, 33 .1898
 EDIFICIO DE VIVIENDAS
 C/ Landerer,1 - C/ Caballeros, 24 acc..1861
 PALACIO DE LOS MERCADER
 C/ Caballeros, 26. s. XVIII
 PALACIO DE LOS ALPUENTE
 C/ Caballeros, 28 . S. XVII
 PALACIO DE LOS QUEIXAL O DE LOS TRENOR
 C/ Caballeros, 43 - C/ Abadía de San Nicolás, 9 1858
 PALACIO DE LOS FERNANDEZ DE CORDOVA
 C/ Caballeros, 36 . 1851
 PALACIO DE LOS MARTINEZ DE RAGA
 C/ Baja 25, 27. 1840
 MESON DE MORELLA
 C/ Mesón de Morella, 4 - C/ Morella, 2. 1869
 PALACIO
 C/ Corona, 8 - C/ San Ramón, 7. S.XVIII
 ASILO DE PARVULOS
 C/ Beneficencia, 11 .1962
 ASILO DEL MARQUES DE CAMPO

C/ Corona, 34 . 1882
CENTRO CULTURAL LA "BENEFICENCIA"
C/ Corona, 36 .1876
ASILO DE SAN JUAN BAUTISTA
C/ Guillen de Castro, 175. 1868
CONVENTO DEL CORPUS CHRISTI
C/ Guillén de Castro. 169. 1687
TORRES DE QUART
C/ Guillen de Castro s/n . S.XV
CONVENTO DE SANTA URSULA
Plaza de Santa Ursula, 2. S. XVII
IGLESIA DE NUESTRA SENORA DEL PUIG
Plaza de Vicente Iborra, 1. 1872
EDIFICIO DE VIVIENDAS
C/ Quart, 14. 1891
EDIFICIO DE VIVIENDAS
C/ Quart, 21, 23. 1861

BARRIO DE VELLUTERS

EDIFICIO DE VIVIENDAS
C/ Guillen de Castro, 135 - C/ Quart, 59. 1920
EDIFICIO DE VIVIENDAS
C/ Guillen de Castro, 129.1900
CONJUNTO DE EDIFICIOS
C/Moro Zeit - C/ Rey D.Jaime – C/ Conquista. 1850
VIVIENDA UNIFAMILIAR
C/ SantaTeresa, 12 – C/ Valeriola – C/ Carda. S. XIX
PALACIO DE LOS EXARCHS
C/ Exarchs, 5, 7, 9. S.XIX
EDIFICIO DE VIVIENDAS
C/ Carniceros. 3 – C/ Pie de la Cruz. 17,19. S.XIX
COLEGIO DE LAS ESCUELAS PIAS
C/ Carniceros, 6. 1739-1773
EDIFICIO DE VIVIENDAS
C/ Villena, 13. S.XVII-XVIII
VIVIENDA UNIFAMILIAR
C/ Carniceros. 8 – C/ Villena. S.XVIII
EDIFICIO DE VIVIENDAS
C/ Carniceros, 22 – C/Lope de Rueda. S.XVIII
GREMIO DE CARPINTEROS
C/ Balmes, 29. S.XV-XVIII
SOCIETAT CORAL EL MICALET
C/ Guillen de Castro, 73. 1930
IGLESIA DEL PILAR
Plaza del Pilar.1611
HOSPITAL VIEJO
C/Guillen de Castro – C/ Hospital. 1409
COLEGIO DEL ARTE MAYOR DE LA SEDA
C/ Hospital, 9.S.XV-1705-1939
BARRIO DE UNIVERSITAT-SANT FRANCESC
EDIFICIO DE VIVIENDAS
C /San Vicente, 2 - Pza. de la Reina 1896

IGLESIA DE SAN MARTIN
 C/ San Vicente - C/ San Martín - C/ Abadía de San Martín 1382
 EDIFICIO DE VIVIENDAS
 C/ San Vicente, 1 - Pza. de la Reina, 5 1895
 EDIFICIO DE VIVIENDAS
 C/ San Vicente, 8 - C/ Cerrajeros, 2 1ª década S.XX
 EDIFICIO DE VIVIENDAS
 C/ San Vicente, 10, 12, 14 1ª década S.XX
 PASAJE RIPALDA
 C/ San Vicente, 29
 ANTIGUO CINE RIALTO
 Pza. del Ayuntamiento. 17 - C/ Moratín, 10. 1935
 ATENEO MERCANTIL
 Pza. del Ayuntamiento, 18 - C/ Moratín, 12.1931-1953
 AYUNTAMIENTO
 Pza. del Ayuntamiento. 1759-1929
 MANZANA TEATRO OLIMPIA
 C/ San Vicente - C/ Garrigues - C/ Maestro Clavé. 1914
 EDIFICIO DE VIVIENDAS
 C/ San Vicente, 51 - C/ Sangre. 1934
 EDIFICIO DE VIVIENDAS
 C/ San Vicente, 63, 65. 1935
 IGLESIA DE SAN AGUSTIN
 Pza. S. Agustín - C/ Guillén de Castro. S.XIV-1971
 EDIFICIO DE VIVIENDAS
 C/ Játiva, 71, 73 - C/ San Vicente. 1935
 EDIFICIO DE VIVIENDAS
 C/ Játiva, 4 .1940
 INSTITUTO LUIS VIVES
 C/ Játiva - Avda. Marqués de Sotelo. 1551
 ESTACION DEL NORTE
 C/ Játiva - C/ Alicante - C/ Bailen. 1906-1917
 PLAZA DE TOROS
 C/ Játiva - C/ Alicante. 1850-1860
 EDIFICIO DE LA UNION Y EL FENIX
 C/ Játiva, 13 .1929
 CINE CAPITOL
 C/ Ribera, 16 .1930
 EDIFICIO DE VIVIENDAS
 C/ Convento Santa Clara, 6 - C/ Ribera. 1936
 EDIFICIO DE VIVIENDAS
 Paseo de Ruzafa, 12-C/ Convento Santa Clara, 2 .1930
 EDIFICIO DE VIVIENDAS
 Pza. del Ayuntamiento, 25, 26, 27 .2ª década S.XX
 EDIFICIO DE CORREOS Y TELEGRAFOS
 Pza. del Ayuntamiento, 24.1915
 EDIFICIO DE VIVIENDAS
 Pza. del Ayuntamiento, 21, 22, 23. 1909-1910
 HOTEL REINA VICTORIA
 C/ Barcas, 4, 6 – C/ Perez Pujol, 2.1910

EDIFICIOS DE VIVIENDAS
 C/ Barcas, 5 al 13. Finales XIX
 TEATRO PRINCIPAL
 C/ Barcas, 15 – C/ Poeta Querol. 1808-1854
 EDIFICIO DE VIVIENDAS
 C/ Pérez Pujol, 3.1911
 EDIFICIO DE VIVIENDAS
 CI Pérez Pujol, 5.1911
 BANCO TRANSATLANTICO
 C/ Roger de Lauria, 5 – C/ Pérez Pujol. 1911-1930
 EDIFICIO DE VIVIENDAS
 C/ Roger de Lauria, 7
 BANCO DE LONDRES. BANCO HIPOTECARIO
 C/ Pascual y Genís - C/ Martinez Cubells. 1916-1992
 COLEGIO NOTARIAL
 C /Pascual y Genis, 21. Finales S.XIX
 CASA RELIGIOSAS OBLATAS
 C/ Pascual y Genís, 23.1884
 EDIFICIO DE VIVIENDAS
 C/ Roger de Lauria, 22.1889
 EDIFICIO DE VIVIENDAS
 C/ Colón, 30 - C/ Roger de Lauria. 1889
 BANCO DE LA EXPORTACION
 C/ Barcas - C/ Pascual y Genis, 2. 1911
 BANCO DE VALENCIA
 C/ Pintor Sorolla - C/ D. Juan de Austria.1942
 PALACIO MARQUESES DE PENALBA
 C/ Pintor Sorolla, 16. S.XVIII-1975
 EDIFICIO DE VIVIENDAS
 C/ Pintor Sorolla, 13. 1889
 EDIFICIO DE VIVIENDAS
 C/ Pintor Sorolla - C/ Dr. Romagosa. 1ª Década S.XIX
 PALACETE DE LOS PESCARA
 C/ Pintor Sorolla - C/ Monjas de Sta. Catalina. 1893
 EDIFICIO DE VIVIENDAS
 C/ Universidad. 1, 3 - C/ Barcelona – C/ Nave. 1931
 UNIVERSIDAD
 C/ La Nave - C/ Universidad - Pza. Patriarca. 1830
 EL PATRIARCA
 Pza. Patriarca – C/ La Nave. 1586-1610
 PALACIO DE LOS SEÑORES DE BETERA
 C/ Libreros, 2, 4. S.XVIII
 IGLESIA SAN JUAN DE LA CRUZ
 C/ Poeta Querol, 6. S.XVIII
 EDIFICIO DE VIVIENDAS
 C/ Embajador Vich, 15-C/ Prócida. 1905
 CONJUNTO DE EDIFICIOS
 Rinconada Federico García Sanchiz. S.XIX
 PALACIO DEL MARQUES DE DOS AGUAS
 Rinconada Federico Garcia Sanchiz, 6. 1740

HOTEL INGLES

C/ Marqués de Dos Aguas, 6. S.XIX

EDIFICIO DE VIVIENDAS

C/ Paz. 19 - C/ Comedias, 8, 12. 1901

EDIFICIO DE VIVIENDAS

C/ Comedias, 16. S.XIX-1904

EDIFICIO DE VIVIENDAS

C/ Paz. 21 - C/ Comedias, 7 - C/ Mar, 42. 1905

EDIFICIO DE VIVIENDAS

CI Paz, 31 - C/ Bonaire

EDIFICIO DE VIVIENDAS

C/ Bonaire, 9 - C/ Verger

EDIFICIO DE VIVIENDAS

C/ Paz, 42, 44 – C/ Donaire. 1901

EDIFICIO DE VIVIENDAS

C. Paz, 46 - Pza. Alfonso El Magnánimo, 15. 1903

EL PARTERRE

Plaza Alfonso El Magnánimo. Mediados S.XIX

LA GLORIETA

C/ General Tovar – C/ Palacio de Justicia. 1817-1844

PALACIO DE JUSTICIA

C/ Palacio de Justicia. 1758- 1802

ANTIGUA CAMARA DE LA PROPIEDAD URBANA

C/ Colón, 80 – C/ Conde Salvatierra. 1917

CONJUNTO DE EDIFICIOS

Plaza Porta de la Mar. 3, 4, 5. 1ª década S. XX

BARRIO DE LA SEU-XEREA

CAJA DE AHORROS Y MONTE DE PIEDAD

C/ General Tovar, 3 - C/ del Mar. 1932-1934

CASA DE SAN VICENTE FERRER

C/ del Mar, 51. S.XII

CENTRO CULTURAL BANCAIXA

Pza. de Tetuán, 23 - C/ General Tovar, 4. 1891

IGLESIA Y CONVENTO DE STO. DOMINGO

Pza. de Tetuán. 1321

PALACIO DE CERVELLON

Plaza de Tetuán. 3. S.XVIII

PALACIO MARQUESES DE MONTORTAL

Plaza de Tetuán, 4. S.XVIII

CASA OLIAG

Plaza de Tetuán, 17, 19. 1880

PUENTE DEL REAL

Paseo Ciudadela - Pza. Llano del Real. 1595

CASA DEL BARON DE CAMPOLIVAR

C/ Gobernador Viejo, 30. S.XVII

PALACIO DE MONTORNES

C/ Conde de Montornes, 1, 3, 5. 1853

IGLESIA DE LA CONGREGACION

Plaza de San Vicente Ferrer, 1. 1727

PALACIO DE LOS VALERIOLA

Calle del Mar, 31. S.XVII

IGLESIA DE SAN JUAN DEL HOSPITAL
 C/ Trinquete de Caballeros, 5. 1238-1685
 IGLESIA DEL MILAGRO Y HOSPITAL
 C/ Trinquete de Caballeros, 6, 4. 1356
 CASA DE LA BARONESA DE ALACUAS
 C/ Trinquete de Caballeros, 9. 1850
 PALACIO DE LOS CONDES DE ALMANSA
 C/ Trinquete de Caballeros, 8, 10. S.XVIII
 CASA DE LOS MARQUESES DE TREMOLAR
 C/ Trinquete de Caballeros, 11, 13. 1862
 PALACIO DEL ALMIRANTE
 CI del Palau, 14. S.XV
 BANOS DEL ALMIRANTE
 C/ Baños del Almirante, 3, 5. S.XI
 PALACIO ARZOBISPAL
 Plaza del Arzobispo.1941
 CATEDRAL METROPOLITANA
 Pza. de la Reina - Pza. de la Virgen. S.XIII
 CASA DEL PUNT DE GANTXO
 Plaza de la Almoína, 4.1906
 BASILICA VIRGEN DE LOS DESAMPARADOS
 Plaza de la Virgen. 1652
 PALAU DE LA GENERALITAT
 Plaza de Manises. L. S.XV
 PALACIO DE LA BAILIA
 Plaza de Manises. 4.S.XV
 PALACIO DE LOS MARQUESES DE SCALA
 Plaza de Manises, 3.S.XVI
 CONVENTO E IGLESIA DE LA PURIDAD
 C/ Convento de la Puridad, 4 . S. XVII
 PALACIO MARQUESA DE COLOMINA
 C/ Almudín, 1. 1863
 EL ALMUDIN
 C/ Almudín, 3. S.XVI
 PALACIO DE LOS ESCRIVA
 Plaza de San Luis Beltrán. 2.S.XV
 PALACIO DE LOS CONDES DE BERDEBEL
 Plaza del Arzobispo, 3.1857
 IGLESIA DE SAN ESTEBAN
 Plaza de San Esteban. S.XVIII
 PALACIO MARQUES DE CARO
 C/ Almirante, 14. 1840
 EL TEMPLE
 Plaza del Temple. 1763
 PALACIO DE ARIZA
 C/ Conde de Carlet, 3. 1887
 ANTIGUO SEMINARIO CONCILIAR
 C/ Trinitarios, 3.1853
 IGLESIA DEL SALVADOR
 C/ Trinitarios, 1. S. XIV
 PALACIO DEL BARON DE CARCER

C/ del Salvador, 20 . S.XVIII
PUENTE DE LA TRINIDAD
C/ Conde de Trénor - C/ de la Trinidad. S. XIV
COLEGIO SAGRADO CORAZON DE JESUS
C/ Muro de Santa Ana, 5 . 1891
PALACIO DE BENICARLO
Plaza de San Lorenzo. 4. S.XV
IGLESIA DE SAN LORENZO
Plaza de San Lorenzo. S.XVIII
PALACIO DE LOS CATALA DE VALERIO LA
Plaza de Nules, 2. S.XV
PALACIO DE LA MAESTRANZA
Plaza de Nules,1. 1850
EDIFICIO DE VIVIENDAS
Plaza de Cisneros, 7.1880
PALACIO DE CERVERO
Plaza de Cisneros. 4.1750
EDIFICIO DE VIVIENDAS
Plaza de Cisneros, 5. 1886

BARRIO DEL MERCAT

MERCADO CENTRAL
Plaza del Mercado. 1914
EDIFICIO DE VIVIENDAS
C/ Ramilletes.1 - Plaza del Mercado. 1907
IGLESIA DE LOS SANTOS JUANES
Plaza del Mercado. 1311
LONJA DE MERCADERES O DE LA SEDA
Plaza del Mercado.1482
PALACIO DE LOS MARTINEZ VALLEJO
Plaza Horno de San Nicolás, 4. S.XVIII
IGLESIA DE SAN NICOLAS
Plaza de San Nicolás, 8. 1455
PALACIO MARQUESES DE SANTA BARBARA
C/ Cadirers, 14 - Pza. San Nicolás. 1, 2. S.XV
PALACIO DE LOS LASSALA
C/ Calatrava, 13 - C/ Mendoza, 3.S.XVIII
PALACIO
C/ Purísima, 14. S.XVIII
PALACIO D'EN BOU
C/ En Bou, ll. 1474
EDIFICIO DE VIVIENDAS
C/ Reloj Viejo, 7, 9. S.XIX
CASA VESTUARIO
Pza. de la Virgen, 1 , 3 - C/ Miguelete, 7.1800
EDIFICIO DE VIVIENDAS
C/ del Miguelete, 1. S.XIX
CASA ROTGLA
C/ Bordadores, 6. 1906
IGLESIA DE LA COMPANIA
Plaza de la Compañía, 4. 1595-1886
PLAZA REDONDA . 1837

IGLESIA Y TORRE DE SANTA CATALINA

Plaza de Santa Catalina . 1238 -1688 -1950

CONJUNTO DE EDIFICIOS

Plaza Lope de Vega . 1860

ENSANCHE COLON - RUZAFÁ

CASA ALBACAR

C/ Grabador Esteve, 4. 1884

CASA SANTOMA

C/ Grabador Esteve, 14.1924

EDIFICIO DE VIVIENDAS

C/ Grabador Esteve, 16.1914

EDIFICIO DE VIVIENDAS

C/ Sorni, 23. 1905

PUENTE DEL MAR

Plaza de América - Paseo de la Alameda. 1596- 1933

EDIFICIO DE VIVIENDAS

C/ Cirilo Amorós, 88, 90. 1935

CASA PERIS

C/ Cirilo Amorós, 74. 1913

EDIFICIO DE VIVIENDAS

C/ Cirilo Amorós, 66 – C/ Conde Salvatierra. 1914

MERCADO DE COLON

C/ Cirilo Amorós – C/ Jorge Juan .1914-1917

EDIFICIO DE VIVIENDAS

C/ Sorní, 14. 1907

CASA DEL DRAGON

C/ Sorní. 4 – C/ Jorge Juan, 3. 1901

CASA CANDELA

C/ Jorge Juan, 20 . 1921

CASA GOMEZ

C/ Jorge Juan, 19 – C/ Martinez Ferrando. 1920

CASA COLL

C/ Jorge Juan. 22. 1925

IGLESIA DE LOS DOMINICOS

C/ Cirilo Amorós, 56. 1906-1921

PALACIO DE LA CONDESA DE BUNOL

C/ Isabel la Católica, 8 . 1906

IGLESIA DE SAN JUAN Y SAN VICENTE

C/ Isabel la Católica, 13, 15. 1897 -1916

EDIFICIO DE VIVIENDAS

C/ Félix Pizcuela, 3. 1901

CASA FERRER

C/ Cirilo Amorós, 29 - C/ Pizarro, 16 .1907

EDIFICIO DE VIVIENDAS

C/ Félix Pizcueta, 23. 1910

CASA ORTEGA

Gran Vía Marqués del Turia, 9.1906

EDIFICIO DE VIVIENDAS

Gran Vía Marqués del Turia, 1 - C/ Ruzafa, 29. 1906

EDIFICIO DE VIVIENDAS

C/ Gral. San Martín, 19 – C/ Ruzafa, 28. 1945

COOPERATIVA AGENTES COMERCIALES
 G.V.Germanias - C/ Castellón - C/ Gral San Martín .1933
 EDIFICIO DE VIVIENDAS
 C/ Castellón. 20.1930
 EDIFICIO DE VIVIENDAS
 Gran Via Gernanias, 36 - C/ Alicante. 1925 -1927
 EDIFICIO DE VIVIENDAS
 Avda. Reino de Valencia, 10. 3ªdécada S.XX
 EDIFICIO DE VIVIENDAS
 C/ Gregorio Mayans, 3. 2ª Década S.XX
 EDIFICIO DE VIVIENDAS
 Gran Via Marqués del Turia, 26 .1934
 EDIFICIO DE VIVIENDAS
 Gran Vía Marqués del Turia, 39 – C/ Hernán Cortés, 28 . 1910
 CASA DE LAS GOLONDRINAS
 Gran Vía Marqués del Turia, 36, 38, 40. 1909
 CASA NOGUERA
 C/ A. Cadarso.7,9,11,13-C/ C. Altea, 17.19,21 . 1921
 CASA HERNANDEZ
 Gran Vía Marqués del Turia, 58. 1912
 CASA TATAY
 G.V. Marqués del Turia, 61,63 - C/ C.salvatierra, 34, 36 .1909
 CASA BARONA
 Gran Vía Marqués del Turia, 70. 1914
 CASA CHAPA
 Pza. C. del Castillo - G.V. Marqués del Turia .1906-1911
 EDIFICIO DE VIVIENDAS
 Pza. C. del Castillo - C/ Grabador Esteve. 1934
 PUENTE DE ARAGON
 G. V. Marqués del Turia - Pza.de Zaragoza .1927-1933
 EDIFICIO DE VIVIENDAS
 C/ Conde Altea, 43. 3ªdécada S.XX
 PUENTE DEL ANGEL CUSTODIO
 Avda. Peris y Valero - Avda. Eduardo Boscá.1949-1967
 COLEGIO NTRA. SENORA DEL LORETO
 C/ Salamanca - Avda. Peris y Valero. 1940-1945
 EDIFICIO DE VIVIENDAS
 C/ Ciscar, 59, 61 - C/ M. Racional. 4ªdécada S.XX
 EDIFICIO DE VIVIENDAS
 C/ Joaquín Costa, 57. 3ª década S.XX
 ESCUELA DE MAESTRIA INDUSTRIAL
 Avda. Reino de Valencia - C/ Luis Santangel. 1925-1931
 EDIFICIO DE VIVIENDAS
 C/ Pedro III el Grande, 34. 2ª década S.XX
 EDIFICIO DE VIVIENDAS
 C/ Pintor Salvador Abril, 26.3ª década S.XX
 EDIFICIO DE VIVIENDAS
 C/ Donoso Cortés, 1 - Pza. Barón de Cortes. 1933
 IGLESIA DE SAN VALERO
 CI Dr. Serrano, 2 - C/ Padre Perera, 4, 6.1636-1759
 ESCUELAS PÚBLICAS GRUPO BALMES

C/ Maestro Aguilar, 15 . 2ª década S.XX

EDIFICIO DE VIVIENDAS

C/ Romeu de Corbera, 16.3ª década S.XX

EDIFICIO DE VIVIENDAS

C/ Cádiz, 37. 2ª década S.XX

ENSANCHE QUART - EXTRAMUROS

FINCA ROJA

C/ Jesús - C/ Marvá - C/ Maluquer . 1939-1930

IGLESIA DE SAN VICENTE DE LA ROQUETA

C/ San Vicente Mártir, 134, 136. S.XIII

ANTIGUO CINE JERUSALEN

C/ Convento Jerusalén, 61 - C/ Vives Liern, 7. 1925

EDIFICIO DE VIVIENDAS

C/ Jesus, 22.1934

ANTIGUO MERCADO DE ABASTOS

C/ Alberique - C/ Buen Orden. 1945-1950

CENTRAL HIDROELECTRICA ESPANOLA

Avda. Pérez Galdós, 117. 1908

CONVENTO DE SANTA CLARA

Avda. Pérez Galdós, 119. 1911

IGLESIA DE SAN JOSE DE LA MONTAÑA

C/ San José de la Montaña, 15. 1925

MATADERO MUNICIPAL

Paseo de la Pechina, 37. 1898-1902

FINCA FERCA

G.V. Fdo. el Católico - Paseo de la Pechina.1949

EDIFICIO Y FABRICA MAXIMO BUCH

C/ Quart, 114, 116. 1935

IGLESIA DE SAN MIGUEL Y SAN SEBASTIAN

Plaza de San Sebastián.1725-1739-1906

JARDIN BOTANICO

C/ Quart - C/ Beato Gaspar Bono. 1802

COLEGIO JESUITAS

Gran Vía Fernando el Católico, 94. 1884

LLANO DEL REAL

PASEO DE LA ALAMEDA. 1677

CUARTELES DE SAN JUAN DE LA RIBERA

Paseo de la Alameda. 1870- 1880

LA CIGÜEÑA

Paseo Alameda, 16 - C/ Amadeo de Saboya, 2. 1926-1951

CASA BLASCO

Paseo Alameda, 11. 1886

JARDINES Y PALACETE DE MONFORTE

C/ Monforte. 1859

CHALETS DE LOS PERIODISTAS

Avda. de Blasco Ibañez - C/ Jaime Roig. 1931-1933

ANTIGUA FACULTAD DE CIENCIAS

Avda. de Blasco Ibañez, 13 - C/ Jaime Roig. 1911-1914

FACULTAD DE MEDICINA

Avda. de Blasco Ibañez, 15. 1918-1948

COLEGIO MAYOR LUIS VIVES

Avda. de Blasco Ibañez, 23. 1935-1957

FABRICA DE TABACOS

C/ Amadeo de Saboya, 13 - C/ Micer Mascó. 1905-1909

ASILO DE LACTANCIA

C/ Amadeo de Saboya, 14 - C/ Muñoz Seca 1908

PALACIO MUNICIPAL

Pza. de Galicia, 4 - C/ Arquitecto Mora. 3. 1909

POBLADOS MARITIMOS

PALACETE

Avda. del Puerto, 24 . 1802

IGLESIA DE SAN JUAN DE LA RIBERA

Avda. del Puerto, 69 - Callejón Suay, 3, 5 .1897-1910

IGLESIA DEL GRAO

Avda. del Puerto, 279.1683-1736

ATARAZANAS

Pza. Juan Antonio Benlliure - C/ José Aguirre.S.XIV

VARADERO PUBLICO

Puerto Autónomo . 1ª década S.XX

EDIFICIO DE ADUANAS

Puerto Autónomo . 1930

TINGLADOS DEL PUERTO

Muelle de Tierra - Muelle de Poniente. 1911-1914

DOCKS COMERCIALES DEL PUERTO

C/ Juan Izquierdo - Puerto Autónomo. 1918

PUENTE DE ASTILLEROS O DE NAZARET

C/ Ejército Español - Camino de las Moreras. 1929

CASA RIBES

C/ Eugenia Viñes, 95. 1918

BALNEARIO LAS ARENAS

C/ Eugenia Viñes - C/ Otumba. 1909- 1941

ANTIGUA LONJA DE PESCADO

C/ Eugenia Viñes, 133 al 171. 1909

TERMAS VICTORIA

C/ Eugenia Viñes. 2ª década S.XX

SANATORIO NUESTRA SENORA DEL CARMEN

C/ Isabel de Villena. 1919

CONJUNTO DE VIVIENDAS DEL CABAÑAL

C/ Mediterráneo - C/ Reina - C/ Barraca - C/ Dr.Lluch. S.XIX - XX

MATADERO DEL CABAÑAL

C/ Pedro de Valencia – C/ Serrería .1ª decada S. XX

IGLESIA DE NUESTRA SRA DEL ROSARIO Y VIVIENDAS

Pza del Rosario - C/ del Rosario. 1736

IGLESIA DE NTRA SENORA DE LOS ANGELES

Pza Iglesia de los Angeles. S. XVIII

ASILO HOSPITAL DE SAN JUAN DE DIOS

C/ Río Tajo .1907

CASA MUSEO DE VICENTE BLASCO IBAÑEZ

C/ Isabel de Villena . 1902

IGLESIA PARROQUIAL MARIA INMACULADA

C/ Gran Canaria – C/ Arnaldo de Vilanova. 4ª década S. XX

ERMITA DE VERA

Camino de Vera . S.XV.

VALENCIA NORTE Y SUR

JARDINES Y PALACETE DE AYORA

C/ Justo y Pastor - C/ Industria .1900

IGLESIA NUESTRA SRA. DE LA ASUNCION

Plaza de Benimaclet S. XVI – XX. 1947

CONJUNTO VIVIENDAS DE BENIMACLET

Plaza de Benimaclet. S. XIX – XX.

IGLESIA NTRA. SRA. SAGRADO CORAZON

C/ Esteban Dolz de Castellar - C/ San Vicente de Paul. 1491

VIVEROS MUNICIPALES

Llano del Real S. XI - XX

VILLA BURGUESA

C/ Alboraya, 6 .1893

MUSEO DE BELLAS ARTES SAN PIO V

C/ San Pío V. S. XVIII

REAL MONASTERIO DE LA TRINIDAD

C/ Trinidad - C/ Alboraya .1446

ANTIGUA ESTACION "DEL TRENET"

C/ Cronista Ribelles. 1892

ASILO E IGLESIA DE SANTA MONICA

Pza. Santa Monica, l. 1603 -1915

IGLESIA DEL CARMEN

C/ Alboraya, 43 .1887

COLEGIO DE LOS PADRES SALESIANOS

C/ Sagunto, 190. 1916

FABRICA DE BOMBAS CEYDA

Avda Burjasot, 54. 1930

MONASTERIO SAN MIGUEL DE LOS REYES

Avda de la Constitución, 284 .1548- 1644

IGLESIA Y PLAZA DE CAMPANAR

Plaza de la Iglesia. 1507

CARCEL MODELO

C/ Castán Tobeñas - C/ Nueve de Octubre. 1890- 1903

IGLESIA ANTIGUO CONVENTO DE JESUS

Plaza de Jesús. S.XV- XVI

ANNEX Nº 3

“INTERESES MUNICIPALES. LAS CONSTRUCCIONES. - CARESTÍA DE ALQUILERES”.

Los trabajos de edificación urbana han tomado gran vuelo en nuestra ciudad de algunos años a esta parte; cada día se levantan nuevas y hermosas construcciones en el ensanche y en los barrios que comunican con aquel; en el interior de la ciudad, las nuevas alineaciones van determinando también la reconstrucción de edificios con mejores y mas elegantes proporciones; el movimiento de la edificación es general y parece responder al aumento de población por una parte y a la mayor riqueza debida al valor que alcanzan las producciones agrícolas e industriales. De todo ello resultan motivos para felicitarse, pero como en la vida aparece constantemente el claro-oscuro, ese cuadro lisonjero de las edificaciones valencianas tiene un punto negro, que amenaza tomar grandes proporciones y que debemos señalar al inteligente examen de los hombres de cabeza y corazón.

Verdad es que construye mucho, no tanto tal vez como las exigencias de la población urbana demandan; pero todos los nuevos edificios, salvo ligeras excepciones, se destinan a inquilinos de la clase media o de las clases superiores, únicas que pueden satisfacer los crecidos alquileres que se exigen como interés legítimo del capital que se invierte. Las antiguas viviendas de los pobres, las casitas de módico alquiler, van desapareciendo unas tras otras al golpe de la piqueta reformadora, convirtiéndose en lujosos edificios, de todo punto inaccesibles a la modesta clase jornalera, que tan numerosa es en nuestra

capital. El ensanche ha sido un verdadero desengaño para la clase obrera; en vez de servir para sus necesidades sirve para las necesidades de las clases acomodadas, y todas las nuevas construcciones son de lujo, o por lo menos, de un tipo que no corresponde al de la familia obrera. Allí son los alquileres tan caros o mas aun que en el centro de la capital.

Ahora bien: ¿Qué vamos a hacer de esa masa de población, desalojada un día de las rondas, luego de ensanche, hoy del Barrio de Pescadores, mañana de todas partes y que por fuerza ha de refugiarse en algún punto?. Hay que presenciar las dolorosas escenas que los funcionarios de la municipalidad provocan, cuando en cumplimiento de sus deberes, notifican el desahucio a las familias pobres que habitan las casas que compra el ayuntamiento para el ensanche y la alineación de las calles. - ¿Dónde hemos de ir? Exclaman. ¿Dónde hay habitaciones al alcance de nuestros jornales y modestos haberes? Y tienen razón: disminuyen diariamente las casas en Valencia para el pueblo obrero, mientras este aumenta por instantes. La transformación de Barrio de Pescadores absolutamente necesaria por razones de salubridad y vialidad va a dejar en la calle, a la luna de Valencia, centenares de familias pobres. Y una de dos: o esas familias van a aumentar el informe montón de seres humanos que se agolpa por el sistema de los realquileres a las habitaciones medianas, en cuyo caso no se consigue mas que esparcir los focos de insalubridad en vez de suprimir el que existía, o se han de quedar a la clásica luna de nuestro país.

El mal es evidente. ¿Dónde esta el remedio? Confesamos con franqueza que no poseemos el secreto de ese remedio; pero si debemos hacer constar, que aunque escépticos en cuanto a la eficacia de la administración publica para prevenir esos males sociales,

creemos que la iniciativa privada puede hacer mucho en beneficio de las clases pobres y sin daño alguno de los capitales que se inviertan en viviendas baratas. Un atento estudio de los alquileres, nos ha permitido deducir que las casas destinadas a habitaciones baratas son las que mas producen. ¿Cómo, a pesar de este hecho indudable, se encamina la especulación hacia las construcciones caras y se abandona por completo las baratas? Solo puede explicarse por la mayor seguridad y comodidad en el cobro de los alquileres y aun en la conservación de los edificios, que ofrecen las habitaciones destinadas a las clases pudientes sobre las destinadas a los indigentes. Hay indudablemente menos garantías para el capital que se emplea en estas últimas y como el dinero es medroso por naturaleza, busca su colocación allí donde tiene más seguridad y más paz. Pero, ¿no han pensado los capitalistas que se dedican a las construcciones, que puede muy bien repetirse aquí la crisis de Paris, donde se ha observado durante los últimos años, la misma fiebre de los edificios de lujo, que ha terminado por la crisis actual? Hoy, en Paris, existen multitud de habitaciones de crecido alquiler sin inquilinos, sufriendo enormes pérdidas los constructores, mientras que los obreros no encuentran un rincón donde cobijarse, disputándose con encarnizamiento las casas baratas. Es decir, que existe una oferta sin demanda de habitaciones caras y una gran demanda sin oferta de habitaciones baratas, causa de la terrible crisis que atraviesa en Paris la industria de las construcciones y que preocupa al Consejo Municipal, al Parlamento y al Gobierno. Eso puede repetirse aquí, si los constructores no atienden al equilibrio entre la oferta y la demanda, y no procuran edificar para todas las clases.

Comprendemos la tendencia del capital hacia las construcciones de crecido alquiler, dada la mayor seguridad de este; pero abrigamos la firme convicción de que construir para las clases obreras, no

alquilar, sino para vender a largos plazos y módico interés, es un negocio tan seguro o mas que el de los edificios de lujo. El obrero es un mediano inquilino; pero es un excelente propietario. Dadle una casita que el pueda pagar a largos plazos, que tenga la seguridad de que ha de ser suya, andando el tiempo, si cumple sus compromisos hipotecarios, y veréis como la cuida y la asea y cepilla ese prolijo cuidado y esa delicadeza que tanto admiramos entre nuestros labradores de la vega y de los pueblos. Pero ese negocio requiere cabeza y corazón en los particulares o las compañías que lo emprendan; con cabeza y corazón se hace el milagro y se hace un buen negocio. El ejemplo esta en Mulhousse, donde los capitales empleados en las construcciones obreras han producido siempre el interés que se propusieron con obtener las empresas, aun en medio de la horrible guerra de 1870, cuando el país estaba en ruinas y hasta se dudaba de la existencia del país mismo. Ahora bien: ¿no podría repetirse aquí, en esta culta y democrática Valencia, la experiencia de Mulhousse? ¿No habrá aquí esos hombres de cabeza y de corazón que acometan el negocio y realicen un beneficio para ellos y otro beneficio inmenso a los trabajadores?

La administración les ayudaría, es decir, creemos nosotros que les ayudaría. En primer lugar, deberían las nuevas construcciones obreras ser objeto de un ensanche de población, cuyo sitio elegiría el Ayuntamiento, tomando en cuenta las vías de comunicación, tan indispensable para el cómodo transporte de los obreros a las fábricas y talleres. Como ensanche, el Ayuntamiento retiraría las ventajas de la ley, que cubiertos los gastos más precisos, podrían refluir a favor de las empresas constructoras. Además, podría y debería rebajar a un arbitrio puramente fiscal los derechos sobre licencias para edificar, alcantarillado y cierres. Por ultimo, podría otorgar alguna subvención con determinadas condiciones y en pública subasta.

¡Qué! ¿No ha de ser posible esa reforma que nos impone como una necesidad apremiante? ¿No ha de tener Valencia, donde tantos millones se gastan en fastuosas obras de beneficencia, albergue el desvalido?

El Mercantil Valenciano. 29 – febrero – 1884

ANNEX N° 4 . EL CAPITAL IMMOBILIARI 1983-2004

Sobre la base del llistat de visats disponible per al període 1983-2004 , hem fet una petita elaboració. En primer lloc eliminarem del llistat tots els visats la superfície construïda dels quals era inferior a 1.000 metres quadrats. En segon lloc agafarem les promotores que tenien dos o més visats i les ordenarem per nombre de visats i superfície construïda. En tercer lloc , a aquest llistat li afegirem el d'aquelles promotores que malgrat sols haver disposat d'un sol visat , tanmateix superaven els 10.000 metres quadrats construïts . Amb aquestes operacions hem pogut reunir aquelles promotores que més incidència han tingut a la ciutat en el període senyalat. Al remat treballem en 494 empreses promotores i 1.800 visats Abans d'oferir el llistat -pendents com estem de poder fer la necessària i laboriosa consulta al Registre Mercantil i analitzar la possible existència de grups immobiliaris- pot ser interessant comentar algunes primeres impressions. En primer lloc, inclús abans de poder comprovar de forma fefaent que , com és costum , moltes empreses promotores pertanyen al mateix grup empresarial, l'índex de concentració és considerable. Ordenades de major a menor, les primeres 50 empreses promotores representen un 10% del total però concentren el 31 % dels visats i el 49% del la superfície construïda, percentatges que , de segur , s'incrementaran quan fem l'agrupació d'empreses per grups empresarials. En quan a la distribució temporal dels visats, en el període 1983-1988, la mitja anual és de 363 , fent-se palesa la crisi entre 1989 i 1996, període en el qual el nombre de visats minva considerablement situant-se per sota els 150 visats anuals. A partir del 1997 el nombre anual de visats torna a pujar però es manté per sota dels nivells assolits a la dècada dels vuitanta, possiblement degut a l'augment del tamany de les promocions , ja que el volum de vivendes construïdes assoleix el seu màxim en aquest període i es manté molt elevat els darrers vuit anys.

Fetes aquestes consideracions, heus aquí el llistat provisonal del que parlàvem a l'inici d'aquest annex:

ORDENACIÓ DESCENDENT ATENENT A LA SUPERFICIE TOTAL CONSTRUIDA

<u>CLIENT</u>	<u>Nº .VISATS</u>	<u>SUP.TOTAL</u>
VALENCIA URBANA	47	503.000
EDIFICIOS VALENCIA	26	289.427
CONSTRUCCIONES SERRANO	35	239.062
URBEM,S.A.	24	222.302
VALLEHERMOSO	26	217.472
F. INMOB. CISNEROS	40	177.224
INMOB.GUADALMEDINA	17	169.538
INMOB.ZABALBURU,S.A.	19	135.705
CIVISA	15	121.395
INMOBELSA	21	113.473
SALVADOR VILA,S.L.	18	112.536
PROARA	29	105.679
VIVIENDAS JARDIN	5	105.339
INICIAT.LEVANTE	2	103.626
SILLA URBANA	4	102.338
CALVIGA,S.A.	6	92.539
CONSTRUCCIONES SOLDEVILLA	17	84.168
BAUTISTA SOLER CRESPO	9	81.509
CONSTRUCCIONES LIDON,S.A.	5	77.617
FERROVIAL INMOBILIARIA,S.A.	6	74.296
COPVA.A.COMERCIALES	5	74.105
INMOBILIARIA URBIS,S.A.	8	71.329
MARDEVAL,S.L.	5	69.797
GESFESA VALENCIA,S.L.	9	69.627
NUEVO CAMPANAR,S.A.	4	66.712
VALENCIA DE CONFORT,S.A.	10	66.399
COOP.VIV.FERROBUS	3	64.477
JUAN VALERO YAGÜE	15	64.145
PROBELSA	10	60.129
UPROVA,S.A.	10	59.322
CORP.INMOB.HISPAMER	10	53.423
RACOMI,S.A.	2	52.682
FRUTIGER,S.L.	3	51.049
F.C.C. INMOBILIARIA,S.A.	8	48.059
EXPOCASA,S.A.	10	47.915
CMDAD.PROPIETARIOS	5	47.673
ROCAMA,S.A.	2	47.437
INSTITUTO VCIANO.VIVIENDA	11	46.624
INMOB.FOCSA,S.A.	3	46.611
AUMSA	13	46.043
EDIVAMA,S.A.	11	45.539
NECSO ENTRECANALES	6	44.908
GIORGETA,S.A.	4	38.878
CUBIERTAS Y MZOV,S.A.	3	37.929
PROGALZAR,S.L.	13	37.761
CLARIANO,S.A.	2	35.272
BOVEDA,S.A.	3	35.114
CLEOP,S.A.	2	35.012
COOPVA.V.EL FERROBUS	2	39.949
EDINOVO,S.A.	7	34.614
LOFAR,S.A.	2	34.512
URBANAS PATRAIX,S.A.	8	34.459
DUSAN,S.L.	14	34.932
FEDERICO AUSINA NAVARRO	2	33.610
COSESA	6	33.093
URBANAS DE LEVANTE	6	32.262
JAIME GOMEZ PERIS	11	32.214
INMOBILIARIA COLONIAL S.A.	3	32.052
ENTREAVENIDAS,S.A.	2	31.843
DESPEGUE URBANO XXI,S.A.	2	31.448
PROMOTORA LEVANTE,S.A.	3	30.862
GENERAL CONSTR. EBRI TATAY	4	30.847
INMOB.RAVICOSA,S.A	2	30.626
HOGARES URBANOS,S.L.	8	29.203
SOLIUM,S.A.	6	29.188
FERVIAL,S.A.	2	28.636

FEDERICO LOPEZ DE OLARIZ	4	28.610
PROMOCIONES NUEVO SIGLO		
2000,S.L.	4	28.528
PRODAEMI,S.L.	5	27.696
JUAN B.MARTINEZ MICO	3	27.065
ALTIPLA,S.A.	2	26.981
AYMO,S.A.	13	26.846
PARAL,S.A.	10	26.759
PROMOCIONES PATERNA,S.A.	4	26.543
INMOB.CRUIZ DE JATIVA,S.A.	3	26.110
URBANISTICA JAVEA,S.A.	6	25.797
HOGARVAL	3	25.667
ARMIÑANA PROMOCIONES	4	25.401
DUMESA	3	24.935
CONTRAVE,S.A.	5	25.353
URBANAS LLORCA	5	25.243
RIBELLES ARELLANO,S.A.	6	23.957
INMOBILIARIA PATERNA	4	23.907
SERVICIOS INMOB.VALENCIANOS	7	23.396
MADERAS JOSE MARIA FERRERO	5	23.393
NUEVE DE OCTUBRE,C.B.	2	23.258
MAJOFESA	3	23.223
INMOB.CABAÑAL,S.A.	6	22.915
CONSTR.PONS DESCO	7	22.726
INMUEBLES MARAVILLA	12	22.653
CIGEVALLA	8	22.508
COBASA,S.A. INMOB.	3	22.365
ALTIGRAN,S.A.	2	21.947
AYORA,BORONAT,SIRES	3	21.849
EDIF.FEDERICO MARCH	4	21.273
GENTLEMAN,S.A.	2	20.718
ESTUDIO 6,S.A.	7	20.669
URBANA PROZAM,S.L.	6	20.624
BALISPA,S.L.	2	20.188
NUEVAS RESIDENCIAS MIL,S.L.	7	19.824
EULOGIO GARCÍA MARTINEZ	4	19.434
COOPVA.EL FERROBUS	2	19.420
INICIATIVAS Y DISEÑO,S.L.	3	19.077
RAFAEL LAMBIES ESCRIVA	2	19.073
MERCANTIL VCIANA. DE OBRAS	4	18.879
INMUEBLES VALENCIA,S.L.	6	18.824
GECO,S.A.	6	18.677
CALGIVA,S.A.	2	18.537
INMOB.C.VALENCIANA	3	18.082
CONST.Y DERECHO,S.A.	2	18.022
ESPACIO Y URBANISMO,S.L.	3	17.972
VALENCIA 2000,S.A.	5	17.905
NOVAPLANTA,S.A.	3	17.891
SERVICIOS INMOB.TREMON,S.L.	3	17.411
PROTESA	5	17.267
RIO RITA,S.L.	5	17.202
AVENIDA ARAGON,S.A.	3	16.511
PROMOVAN,S.L.	3	16.333
EDIFICIO LUZ,S.A.	2	16.231
VICENTE CORET BIOT	6	15.820
CARRASCO PIZARRO,S.L.	6	15.764
COOPVA.V.BENLLIURE	2	15.634
VDA.C.ESTELLES,S.A.	3	15.523
JARDINES V,S.A.	3	15.308
COOPVA.NTRA S.BELEN	2	15.280
PROM.LUZ BULEVAR,S.L.	5	15.121
AMBROSIO GINER MIRALLES	2	14.958
IVADES,S.L.	5	14.905
ZENTRAM,S.A.	4	14.871
MAVER 2000,S.L.	6	14.713
URVITRA,S.A.	4	14.678
ENSANCHE 19 S.A.	2	14.626
PASCUAL Y CUÑAT,S.A.	3	14.572
OTEGUI Y TELLERIA	8	14.223
PROMONOVO,S.A.	2	14.195
KEY COLONY,S.A.	2	14.055
PROESCA,S.L.	8	13.683
JARDINES DE BULEVAR	4	13.669
GRUPO VALENCIANO DE GESTION	6	13.648

PROMOCIONES FCO.EBRI,S.L.	4	13.438
PLAZA DE VALENCIA,S.A.	2	13.385
MALUQUER S.A.	2	13.219
URBANAS BENIMACLET,S.A.	4	13.178
VALENCIA CALIFORNIA	3	13.064
RAFAEL LAMBIES ESCRIVA	2	13.015
MISLATENSE PROM.INM.	4	12.899
PIVASA	6	12.840
ACTIVIDADES URBANAS	4	12.775
PROM.ORTEGA CATALA	2	12.774
PROM.WALDEN UNO,S.L.	2	12.760
BAFORSA	3	12.755
MANUEL PUCHADES OLMOS	2	12.728
PROMOCIONES Y	3	12.689
GUSTAVO MARTINEZ MORA SOLER	4	12.512
RESIDENCIALES CID,S.A.	2	12.486
VALENCIA NEGOCIOS	2	12.429
PATRIM.SIGLO XXI,S.A.	2	12.344
JORGE BALLESTER TAMARIT	3	12.141
SR.VERDU ESTUDIO 6,S.A.	6	12.141
RAFAEL ORTOLANO ROYO	7	11.978
SERVIDIESEN,S.A.	2	11.896
AMADEO NAVARRO BERTOLIN	4	11.762
C.FERRERO PLANELLS	2	11.721
VITEPAS,S.L.	4	11.547
TIDEN,S.A.	4	11.546
CORPORAC.EDIPORT,S.L.	4	11.521
CMDAD.PROP.JESUS,42	5	11.489
JULIO CASTELL CLAUSELL	6	11.454
PROM.NEGOCIOS ASTOR	2	11.369
BALACONS,S.L.	3	11.355
SOLLER,S.A.	3	11.207
TERESA URBANA 2000,S.L.	3	11.198
PROM.LUIS MAYANS	3	11.192
PROM.ORVIVEL,S.A.	2	11.081
MERTRE,S.A.	2	11.063
SR.BRAVO CIVASA ORGANIZ.		
INMOB.	2	10.995
R.S. E HIJOS,S.A.	3	10.859
INMASE,S.A.	5	10.852
ACTIVIDADES URBANAS,S.A.	5	10.811
PROM.VAL.PROVASA,S.L.	2	10.715
CAJA AHORROS VCIA.	3	10.638
ITEVAL,S.A.	4	10.634
PROMOCIONES COTRINA		
ROMEU,S.L.	4	10.441
INMOB.BONACASA,S.A.	2	10.385
VICENTE BALAGUER PALANCA	5	10.349
PROVALISA	2	10.186
CONS.PEREZ MAICAS,S.A.	2	10.029
URBANAS COVAL,S.L.	3	9.9230
INMOB.COSTR.HMNOS.		
GIMENEZ,S.A.	5	9.889
ALBIÑANA 3,S.A.	4	9.878
ESTUDIO GOLDEN,S.L.	3	9.859
VISOGAR,S.L.	4	9.844
PROMOPAR,S.A.	2	9.832
PROMONOVO 2000,S.A.	2	9.720
CONST.MODERCO,S.L.	6	9.652
PROM.MOCHOLI,S.A.	4	9.628
CIVASA ORG.INMOB.S.A.	2	9.574
GABRIELA MISTRAL 30,S.L.	4	9.572
A.I.A.M.S.A.	3	9.447
INICIATO,S.L.	5	9.407
LUIS MASCORT FAGUAS	3	9.387
VAYMER S.A.	2	9.386
JOSE VIDAL MINGUET	2	9.320
PACVA,S.A.	4	9.291
RAVIMA S.A.	5	9.288
DESARROLLOS INMOBILIARIOS	3	9.285
MIGUEL SAN CIRILO JUAN	2	9.064
PROMOCIONES INMOBILIARIAS	2	9.046
UCROS S.A.S	2	9.019
EDICOL,S.A.	2	9.008
ENRIQUE TATAY MATIES	4	8.777
PATRIMONIOS VCIANOS	3	8.737

PROMOCIONES PERIS-VILA,S.L.	4	8.729
UNION TROB,S.A.	3	8.722
CIA VALENCIANA DE GESTION	4	8.708
EDILE,S.A.	2	8.683
MISLATENSE DE PROMOCIONES	3	8.555
ALCETRES S.A.	2	8.477
COOP.VIV.POPULARES	2	8.461
TRES BULEVARES S.L.	3	8.442
CONSTRUC.EDIMAR S.A.	2	8.418
C.M.CIUTAT VELLA,S.L.	4	8.405
AGROPOP ARQUITECTURA Y	4	8.404
GIMENO MARCH,S.L.	4	8.260
SR.CARDONA PROVALISA	2	8.217
COPROMA,S.L.	3	8.194
COCHAL,S.L.	4	8.186
AV.ARAGON,S.A.	2	8.175
JOSE PUIG BUENO	4	8.175
COEDINSA	2	8.186
CELEBE,S.A.	5	8.153
VIVDAD.ALQUERIA,S.A.	2	8.136
ESEG,S.L.	3	8.085
SERVICIOS Y ALQUILERES DE	2	8.080
GUILLERMO MOLLA VILLAPLANA	2	8.080
PROMOCIONES VALENCIANAS	2	8.073
CMDAD.C.PROPIETARIOS	2	8.030
PROMOCIONES MEDITERRANEAS	4	7.994
FUTUR HABITAT,S.A.	2	7.994
CONSTRUCCIONES URBANAS	3	7.887
PROM.LLORENS SANTA MARIA	2	7.831
EDIFICACIONES FERRANDO,S.A.	2	7.831
RAFAEL ROMO AGUILAR	2	7.804
FOMENTO INMOB.CENTRAL,S.A.	3	7.775
VICENTE VALLES S.A.	2	7.732
KARINE S.A.	5	7.725
ESTEBAN HUERTA ANDUJAR	4	7.697
RAFAEL V.ORTOLANO TORDERA	2	7.688
VALKIWAY,S.A.	4	7.651
MANUEL MARCH,S.A.	3	7.530
SALINCO S.L.	2	7.512
VALENCIANA D'OBRES	3	7.486
BAZA S.A.	3	7.476
HISPAVASA,S.A.	5	7.439
PROLEVA,S.L.	2	7.414
ANTONIO NAVARRO HURTADO	4	7.413
VICENTE SOLER CRESPO	2	7.376
CMDAD.EDIF.AVENIDAS	2	7.360
NUEVA DEFINICION	3	7.360
YESI	5	7.323
COMP.INMOB.VALENCIANA	2	7.302
RAFAEL SALCEDO CASES	3	7.280
NACO 2000,S.L.	3	7.258
PROVISE,S.L.	3	7.237
MDT 98 S.L.	2	7.176
INMOBIVAL,S.L.	2	6.987
EDIF.VALENCIA MAR S.A.	2	6.938
PROESPE S.A.	4	6.935
TORDERA ORTOLANO	2	6.932
JOSE BONILLA MUSOLES	2	6.933
FONTANA,S.L.	3	6.875
ARANZURU GINER INCHAUSTI	2	6.842
CONSTRUCCIONES AZNAR	2	6.797
REHABILITACIONES BARRIO	2	6.792
JOSE LLOP ARCE	4	6.751
ESTEBUR,S.L.	3	6.751
PROMOCIONES SILLAR,S.A.	2	6.610
JUSTO MOCHOLI LUCAS	2	6.589
CORYDE,S.L.	5	6.564
VIDAL VALLE ORTI	2	6.524
JOSE RIBELLES ARCE	2	6.436
JOSE PEREZ DE GRACIA	3	6.408
APEX 2000,S.A.	2	6.367
RAFAEL VILLALBA BELENGUER	4	6.348
ENRIQUE ALONSO MARTINEZ	2	6.341
HAROVÍ S.A.	2	6.312
PROMOUNI P-1 S.A.	2	6.195
LUIS TABERNER PASTOR	2	6.123

COPROALFER,S.L.	4	6.073
VICOMAN,S.A.	2	6.068
ABEL PEREZ GUERRERO	2	6.056
P.CON.SANZ VIZCARRO	2	5.996
PROSOVAL S.A.	2	5.995
VICENTE SANCHO ALAPONT	4	5.862
MANUEL GARRIDO PIQUER	2	5.758
FRANCISCO PLANELLS CABALLER	2	5.660
INMOB.C.H.GIMENEZ,S.A.	2	5.624
PROHEM,C.B.	2	5.597
SAN TELM,S.A.	2	5.561
HOGARES DEL MEDITERR,S.C.V.	2	5.553
OBRAS Y SERVICIOS BIDASOA,S.L.	4	5.550
MICARBRI,S.A.	3	5.401
FERNANDO POLANCO HUIDROGO	2	5.337
VCIANA. DE OBRAS TAY-KA,S.L.	4	5.329
RAFAEL MATEU BONET	2	5.322
EXCASU,S.A.	2	5.321
MERCADONA,S.A.	3	5.254
PROMOCIONES HNOS TADEO,S.L.	2	5.230
FRANCISCO FANDOS MECHO	2	5.215
FELIX RAUSELL CARCELLER	3	5.212
RAOR,S.A.	3	5.183
GEROCENTROS DEL	3	5.084
PROM.PEDRO ALEIXANDRE,S.L.	3	5.032
ANTONIO JORDA OLMO	3	5.000
CONSUPE,S.L.	2	4.926
JOSE M.MARTINEZ RAMIREZ	2	4.878
CMDAD.POLO PEYROLON	2	4.861
PLACA CABALLER,S.L.	2	4.827
VALPROSA-VALENCIA	3	4.815
PROSAEGO,S.L.	2	4.808
CONSTR.CASAÑ HRNOS.	3	4.807
CONST.INMOB.FERMIN		
DONAIRE,S.A.	2	4.798
JOSE ORIENT ORIENT	3	4.754
PROMOCIONES MONTASAN-97 S.L.	2	4.742
CASTELLAR 96,S.A.	2	4.706
SALVADOR PASCUAL BENET	2	4.688
CONSTRUCCIONES SALOM	2	4.678
AGRASUP,S.A.	2	4.661
PROM.INM.J.AGUADO	2	4.648
INMOBILIARIA CABAÑAL	2	4.647
NAJOSA,S.A.	2	4.644
CONSTRUC.ESTUDILLO	2	4.630
JOSE PEREZ MIÑANA Y OTROS	2	4.624
VICENTE PELLICER ROSALEN	4	4.520
VICENTE PASCUAL PUCHHADES	2	4.451
CONTEGEA,S.L.	2	4.441
INMOB.INVERS.URBANAS	2	4.351
JULIAN LOPEZ GOMEZ	2	4.342
CONSTRUCCIONES PLACA	2	4.338
PROMOCIONES JESUS	2	4.327
YOTU,S.A.	2	4.313
PROVISAGA S.A.	3	4.261
AMPARO PASTOR BAQUERO	2	4.238
PROMOCIONES BEDLAND,S.L.	3	4.236
INMUEBLES RUSAN,S.L.	2	4.207
CMDAD.PROP.PL.ESPAÑA	2	4.156
CANDEL COSIN S.A.	3	4.086
TOMAS SANCHEZ CATALAN	2	4.080
A DOS A DOS, S.A.	2	4.062
EDIBELCA,S.L.	2	4.045
TRANSPORTES ALFONSO	2	3.969
STAFF-89,S.A.	2	3.928
JOSE GALIANO JIMENEZ	3	3.923
JOSE LUIS MONPARLER BAVIERA	2	3.903
GILBAEZA,S.L.	2	3.851
AJUPROVI,S.L.	2	3.851
VICENTE VALLES IVARS	2	3.843
JOSE GIRBES FERRERO	2	3.836
EDIF.JUAN LLORENS,43	2	3.828
MANUEL MARTI RIBES	2	3.776
DIECAL,S.L.	2	3.724
AGUADI,S.A.	2	3.703
PROM.VILLAS TURIA,S.A.	2	3.656

MATIAS ESTEBAN GUTIERREZ	2	3.579
MANUEL PONS DESCO	2	3.540
PROMOCIONES MIGUEL Y		
MAXIM,S.L.	2	3.463
SIBANA,S.A.	2	3.447
EDITUR,S.L.	2	3.439
BAUER CUATRO PROYECTOS	2	3.422
COFRON S.A.	2	3.404
VIAMPA S.A.	2	3.379
C.CATOSAN-RINALDI,S.L.	2	3.370
SABOY,S.A.	2	3.348
RAMON PASCUAL MARTINEZ	2	3.338
PROMOCIONES MOCHOLI,S.A.	2	3.337
ALFREDO ORTIZ PERIS	2	3.328
INMUEBLES BENICALAP,S.L.	2	3.328
PROMOC.INMOB.VALENCIANAS	2	3.319
LUIS MAÑAS GOMEZ	2	3.300
POETAS ANONIMOS,S.L.	2	3.293
JESUS VENTURA RODRIGUEZ	2	3.274
LLARECO,S.L.	2	3.252
ARQUEM,S.A.	2	3.246
VALENCIA ANTIGA,S.A.	2	3.241
CONST.CHOSAK,S.L.	2	3.203
CONST.JOSE Y VICENTE LLOP,S.L.	2	3.162
AMPARO MICO ZURRIAGA	2	3.152
JOSE TOMAS CARRIÓN	2	3.148
C.AZNAR PLANELLS S.L.	2	3.136
REHABILITACIÓN LEVANTINA DE	2	3.135
JUAN C.VIÑES FERNANDEZ	2	3.104
LLAR NOVELLES S.L.	2	3.082
INICIATIVAS EUROVCIANAS,S.A.	2	3.075
JOSE GALIANO GIMENEZ	2	3.056
MODULOR INVERSIONES	2	3.049
VAINDENCO,S.L.	2	2.998
JOSE VTE.IBAÑEZ BRU	2	2.995
PROMOLAND DEVELOPMENT,S.A.	2	2.976
JOSE RIPOLL CARBONELL	2	2.972
ALMUDI,S.A.	2	2.959
CARECO S.A.	2	2.954
EDIFICIOS ENIS,S.L.	2	2.944
FRANCISCO LLORENS SANTAMARIA	2	2.942
RUBEME,S.L.	2	2.935
GIBRALTAR 21,S.L.	2	2.933
AVALON TURIA,S.L.	2	2.924
CARMEN RAMON ROCAFORT	2	2.898
COINCO,S.A.	2	2.835
A2 TECH,S.L.	2	2.827
CRISTOBAL ROSALENY NAVARRO	2	2.822
SEYMOCASAS,S.L.	2	2.802
PROMOCIONES ALGAVERT,S.L.	2	2.757
INTERPROF GABINETE	2	2.726
FRANCISCO PELLICER GIL	2	2.712
JULIAN MARTINEZ MARTINEZ	2	2.693
SR.ALCANIZ PRO CORAL,S.A.	2	2.606
BALTASAR GIL HERRANZ	2	2.604
EDIF.JARDIN AYORA,S.L.	2	2.584
VICENTE ALFONSO SERRA	2	2.573
PEDRO APARICIO LLORENS	2	2.572
MANUEL ANDREO SERRANO	2	2.514
PATRICIO MALO ROMAN	2	2.461
PROM. Y CONST. QUART	2	2.404
URBYAGRI,S.L.	2	2.393
DOLORES SANCHO GONZALEZ	2	2.388
ALAPONT MAXIMO,S.L.	2	2.351
OBRAS Y CONSTRUCCIONES VC S.L.	2	2.320
J.L. Y M.VIVIENDAS,S.L.	2	2.308
CMDAD.EDIF.CERVANTES	2	2.275
SPLIT AIR,S.L.	2	2.212
MANUEL MONTOLIU ESCRICH	2	2.208
CONSTRUC.BRASIL S.A.	2	2.148
FRANCISCO PEÑA MANRIQUE	2	2.130
JOSE GOMEZ ELCHE	2	2.122
PROM.VCIANA.CMDAD,S.L.	2	2.108
ANTONIO GIL GALIANO	2	2.090
BENJAMIN ALGARRA GONZALEZ	2	2.048

**ORDENACIÓ PER SUPERFICIE DE PROMOTORES AMB SOLS 1 VISAT DE OBRA Y MÉS
DE 10.000 M² CONSTRUITS**

<u>ANY</u>	<u>CLIENT</u>	<u>SUP.TOTAL</u>
1999	PROMOCIONES BOROSKA	90.152
2001	CRESPO XXI,S.A.	58.257
2001	VICENTE TRILLES SERRA	41.058
2000	GRUPO DE EMPRESAS P.R.A.S.A.	38.091
1996	EAST BUILDING,S.L.	36.601
1995	POLITARIA S.L.	35.766
83-88	MIGUEL CAMAÑES RUIZ	30.058
83-88	PROM.LEVANTE S.A.	29.806
83-88	PROMOTORA LEVANTE	29.806
2000	REALIA BUSINESS,S.A.	27.178
2004	INMOBILIARIA TESEION,S.A.	26.028
1998	T'NAI,S.L.	23.751
1996	INMOBILIARIA CRUZ CUBIERTA	23.682
83-88	MIRACO S.A.	22.721
1996	TDA.ARQUITECTURA,S.L.	22.315
1994	C.TORRES C.CIENCIAS	21.920
1998	NUEVO SANTA BARBARA,S.A.	21.902
2000	INMOBILIARIA OSUNA,S.L.	21.404
2000	INMOBILIARIA ESPACIO,S.A.	19.174
1989	LOEN,S.A.	18.828
1999	RESIDENCIAL ADEMUZ,S.L.	17.925
83-88	PROM.COMUNITARIAS S.A.	17.680
2003	ESPACIOS PARA VIVIR,S.L.	16.909
2000	DRAGADOS INMOBILIARIA,S.A.	16.771
1999	PROCAMVASA,S.A.	16.680
83-88	ALFREDO VIDAL ARNAU	15.639
1997	MARCO A.GARCIA DENIA	15.592
1998	HABITAT NATURA,S.A.	14.913
1999	URBANITE,S.L.	14.175
83-88	SUESSEL S.A.	14.040
2004	INMOBILIARIA NUEVO PRADO,S.L.	13.990
1996	COMERC.HIPOTECARIO	13.657
83-88	EXPOGRUPO,S.A.	13.312
83-88	COOPVA.V.MESTALLA	13.140
1997	CONJUNTO RESID.TORRE	12.968
83-88	RALOMI	12.540
2002	DES.URBANISTICOS NUEVOS	12.498
1999	FUTURO RESIDENCIAL,S.L.	12.427
83-88	EL ROMERAL,S.A.	12.090
83-88	PROM.EL ROMERAL	12.090
1989	EXPROPIADOS S.LUIS	11.968
83-88	IMPROVER EDIFICACION	11.616
1995	PROM.V.G.ALBERTOS,S.L.	11.603
83-88	COOP.VIVDAS.POPULARES	11.295
83-88	JUAN MARTINEZ MICO	11.137
1999	MUT.GRAL.PREV.HOGAR	11.079
1989	SR.CERVERA CIVISA	11.072
83-88	PROMOCION TORRE – 82	10.690
2003	PROMOPINAR,99	10.673
83-88	PROM.TORRE 82 S.A.	10.482
1989	URBANIZADORA 2000 S.A.	10.453
1996	PROMOTORA DE NEGOCIOS	10.437
1992	ACEITES C.BLANCA,S.A.	10.278
83-88	PROVALISA	10.186
83-88	JUAN BTA.SOLER LUDAN	10.100
83-88	REDELME,S.A.	10.078
1997	INICIATIVAS URBANISTICAS	10.041

ANNEX N° 5

APROVACIÓ DE L'EMPRÈSTIT "OBLIGACIONES MUNICIPALES POR RESULTAS"

El empréstito, que no va asociado a inversión real alguna, obedece como indica el concejal Samper en el debate de las bases de emisión a que "el Ayuntamiento se constituye en estado de suspensión pagos desde el momento que solicita a sus acreedores una espera a fin de pagarles sus créditos en el transcurso de 28 años y además les pide una quita(sic) puesto que la amortización se hace a la baja del valor nominal de los títulos" el Concejal señor Cuñat afirma que "este proyecto no constituía un empréstito....sino la consolidación de una deuda a acreedores"....Este tipo de prácticas era comentada así por el Mercantil Valenciano : "Decíamos en 1911 que que el Ayuntamiento no podía pensar en empréstitos hasta haber organizado la Hacienda Municipal que estaba entonces ,y sigue ahora , en crisis porque la transformación del impuesto de Consumos no se sabía el resultado que podía dar Desde hace años el ayuntamiento liquida sus presupuestos con déficit...si el Ayuntamiento ha ingresado menos de lo presupuestado es por error en el cálculo, por engaño manifiesto o porque la potencia tributiva de la ciudad no permite mayor recaudación. Y como en los últimos años y en el actual hay ingresos extraordinarios por venta de solares y por la aplicación del dinero del último empréstito a atenciones ordinarias, resulta que es mentira que el Ayuntamiento de Valencia haya recaudado las siguientes cantidades presupuestadas:

1910.- 7.829.385

1911.- 7.010.301

1912.- 7.626.156

Lo recaudado de menos en el pasado año ... es de ¡1.374.366,62 pts!..... cuando el Ayuntamiento no ha podido cobrar ningún año los siete millones calculados.¿cómo se atreve a hacer un empréstito que necesariamente ha de aumentar la cifra de gastos, y por lo tanto han de necesitarse más de siete millones de ingresos, que el Ayuntamiento no los ha recaudado nunca, y eso que ha tenido solares para vender y las obligaciones del adoquinado del cabañal y las del Mercado Central?¿Qué será el día en que no queden solares para vender y se acaben las obligaciones del Cabañal y se tengan que pagar las obras con dinero contante y sonante?”

No deja de ser sintomático que la propia Corporación, en lugar de rebatir admita implícitamente las críticas antes formuladas aunque se presente como víctima no como inductora de la crisis financiera que exige la emisión.

Juan José López Hernando. Hacienda Local en Valencia 1880-1930. Presupuestos, Reforma Urbana y Deuda Municipal. Tesis Doctoral Inédita. Facultad de Ciencias Económicas y Empresariales. Universidad de Valencia 1983 pgs. 1034- 1038

ANNEX N° 6 LES VALÈNCIES DESITJADES

A) LLETRA EXCULPATÒRIA PER UNA COMANDA IMPOSSIBLE

Benvolgut senyor Director de la revista Batlia:

M'heu demanat, apressadament, quinze folis sobre el futur. Sobre el futur de València. És un encàrrec d'allò més contradictori. Fins i tot, probablement, impossible de complir. Hi ha fets, episodis, circumstàncies sobre les quals és factible d'elucubrar raonablement. Àdhuc d'arribar a conclusions més o menys encertades. O més o menys ambigües, de manera que l'encert es conté, o s'oculta, deliberadament, en la mateixa vagarositat de la formulació. Al llarg de la meua carrera com a escriptor -ara sóc, com sabeu, en excedència voluntària- he rebut comandes extravagants; missions literàries que fregaven la insensatesa, o el crim estilístic, però que hom acceptava per raons de coherència professional. Ni les putes, senyor Director, escolleixen els seus clients (si fos així tothom ho seria, de puta), ni els pobres escriptors les diverses concrecions de la banalitat universal sobre les quals són obligats a expressar-se. Durant els tres últims lustres -i no des de l'entrada a València del rei en Jaume, com ahir insinuava, pèrfidament, un periòdic de la localitat- he hagut de fabricar milers de folis més o menys absurds, sense solta ni volta, pressionat per una lamentable circumstància econòmica. Ara, però, tinc un treball honrat, em lleve cada dia a la mateixa hora, i no tinc necessitat, com abans, de calfar-me el cap per distraure mitja dotzena de lectors que tampoc no la mereixen, la llum sobrenatural de la meua torxa.

És per això, senyor Director, que he de refusar, sense cap mirament, el vostre encàrrec. No sense dubtar abans de la bondat original de la comanda.

Una comanda destinada, em fa l'efecte, a posar-me socialment en evidència per la impossibilitat aclaparadora del seu compliment. M'heu demanat que parle sobre València i el futur. O sobre el futur de València. I vós sabeu -no sé si millor que ningú, o potser com la majoria- que «Valencia» i «futur» són termes del tot antitètics, no gens homologables a l'hora de planificar una acció, o en el moment d'efectuar qualsevol transacció aritmètica. (No cal que us recorde -o potser sí- l'esclafit que féu el Centre de Càlcul de la nostra Diputació el vespre que el professor *Wanamaker* premé el botó que engegava el programa informàtic *Valencia cap al futur*).

Vull dir-vos, d'altra banda, com ja fa algunes setmanes -exactament cent quaranta-quatre- que vaig deixar d'entendre el temps com una llonganissa perfectament trossejable en bocinets impoluts de passat, present i futur. Era un matí assolellat i sublim, que cercava de frustrar tot fent *vudú* a les escaletes de la Llotja, que em sobtà aquella mateixa intuïció que després, vés per on, em plagiarien el senyor *Canetti* -no sé si el coneixeu- i *monsieur Baudrillard*, un francès força pedant però que, de vegades, ens regala amb paràgrafs i aforismes que fa saberut i elegant de repetir. Senyor Director, hi ha havia una volta un futur engrescador i potent, immens i vigorós com un cul de *Rubens*. Era el temps que desitjar encara era útil. Aquell futur, que jo recorde vagament amb aires de revolta i color per tanticolor, és féu, però, fonedís. O «*escàpol*», com diria algun dels més primmirats -i guardonats- lletraferits del Regne. Vist i no vist, l'encanteri fou breu, com els focs d'artifici de casa nostra. Futur, futuret, futuríssim, futoròrum, s'escolà subrepticiament per alguna porositat de qualsevol forat negre intergalàctic. Hi hagué un moment, aquell moment, de durada incalculable, que la humanitat abandonà, sense adonar-se'n, la realitat (tot i exceptuant, no voldria ser imprecís, l'esdeveniment circular de la declaració de la renda, que manté anualment i brutal la seua tangible concretesa). *Canetti* no ho diu, pero a mi em sembla que del moment que el

futur toca el dos, entrarem de rebot al futur. Vull dir, senyor Director, que ja fa molts anys que som al futur. L 'ingenu tríptic temporal que fracciona el calendari en ahir-avui-demà, resta només per a l'ús dels narradors i dels directors de cinema estèticament més innocus. Tanmateix, tampoc no es tracta d'imposar-vos ara les meues manies sobre la qüestió. Sóc, com és ben sabut, una persona tolerant, capaç d'admetre fins i tot l'existència, amb D.N. l. sense caducar, de ciutadans encisadors que creuen de bon grat en el seu passat, en el seu present i en el seu futur. A mi, aquest capteniment em sembla vertaderament admirable. ¿I a vós? Fent un gran esforç, estaria disposat a admetre que el passat, com a arqueologia pura i sovint enutjosa, és quelcom sospesable, efectiu. Sobretot pel que té de materialment arxivable. Però el futur, com a projecció i perspectiva, em resulta senzillament --o complexament-- impensable. Jo, senyor Director, veig el futur, o, millor dit, el pense remotament, com una minúscula i miserable excrecència, com un appendix, com un quist més o menys benigne del present. El futur, segons els teòrics més encimbellats, era fins i tot representable quan el mite del progrés habitava entre nosaltres. Ara, però, roman diluït en la indiferència temporal que inunda, sense massa glòria, sense massa tragèdia, la fi del segle.

Si se'm fa ben difícil de concebre el futur en general, més dificultós resulta encara parlar sobre el futur de Valencia, la més preclara encarnació de l'antifutur. No sols en el sentit que el futur ha deixat de tenir-ne, de futur, ans també pel fet que Valencia mira contínuament el passat, fascinada per les seues restes, com si tingués capgirada la fletxa del temps. Ciutat sobrevivent d'ella mateixa, de la seua voracitat autodestructora i caníbal, *zombie* i simulacre, Valencia conrea i venera el passat; i el reestrena, voluntariament o no, de vegades amb èmfasi, apàticament displicent unes altres. Vós, senyor Director, que treballeu tan responsablement a la més representativa i, per això mateix, provincial, de les nostres institucions, hauríeu de ser-ne ben conscient. O, si més

no, dissimular la vostra -aparentment- ignorància. El preterit forneix València de glòria domèstica, l'única possible, perquè l'èpica, amb la seua magnificència, li és del tot aliena. El present, en canvi, li és dificultós, potser per la incapacitat notable de València a l'hora de construir quelcom de sòlid i durador. I el futur, fins i tot com a simple perllongació sistemàtica del present, li resulta obscur i impensable, estrany. (Advertiu el mot *notable* avaluant positivament la *incapacitat*. Hi ha ineptituds i mancances tan excessives que, a força de ser-ho, i de ser-ho tan singularment, acaben esdevenint excepcionals, cotitzades internacionalment com un exemplar únic i, com València, afortunadament irrepetible).

L'eminent antropòleg *Vicentín Benbragat*, oriünd de Rafelbunyol i que investiga exhaustivament la caracteriologia de la ciutat, escrigué excel·lents encara que incomprensibles pàgines sobre València. «*És com si l'urbs tingués un saldo negatiu amb la història, amb un passat que contínuament pren revenja i amenaça de cobrar-ne el deute per la via executiva.*» No és casual, gens casual, que les runes del pretèrit emergesquen contínuament, absurdes i fantasmals, del subsòl, col·lapsant el present i, el que resulta més greu encara, el trànsit; imposant alhora el seu segell de materials, diuen, sagrats per a la tribu. «*Morí de sobredosi d'història*», podria ser l'epitafi escaient per a la ciutat (tot i que me'n faig carrec, i, cas que València hagués de fruir en vida d'un epitafi, les autoritats competents haurien d'organitzar oficialment un concurs-subhasta, per a procedir democràticament a la seua adquisició, de l'epitafi. Al mateix temps, una auditoria previament auditada en la puresa dels seus procediments, vetlaria per la justesa absoluta de la decisió final). Una "història", tornem-hi, la indignada reacció de la qual ha de raure en el fet d'haver estat pèssimament explicada, adhuc per aquells qui, des de l'esquerra, manipulaven ideològicament -idiòticament- les dades i les dates, com a presumpta defensa en contra de les manipulacions ideològiques -idiòtiques-- de la dreta. (Dreta i

esquerra, tant se val, senyor Director, quan el prejudici inunda la serenitat, quan el dogma respectiu és imposat per la força únicament teològica del dogma). Vull dir, i aquesta és la raó de la meua lletra, que no em veig amb cor, ni encara menys amb cervell, d'inventar un futur per a València. Fóra una ficció massa estrident, massa obvia. Tot i que hi haja una cort de pensadors, sociòlegs, historiadors, mestres d'escola i llibreters empenyats a fabricar-li un passat. Siguem, pero, benèvols, senyor Director. Hi ha qui estrangula la muller per trobar, finalment, una justificació a la resta. Hi ha qui, més pacífic, divorciat o previament vidu, escriu llibres. Els uns i els altres exerceixen la ideologia (només una, en general, aquest és el problema). I la funció primordial de la ideologia és de tranquil·litzar, de sostreure l'individu a la pertorbadora complexitat del món. (Hi ha, pero, aquells qui en lloc de prendre una tasseta d'ideologia s'administren una dosi de *Vàlium*, que és la manera idònia d'assossegat el cos i l'esperit sense empenyar el proïsme).

D'altra banda, com us deia, jo no crec en el futur, la qual cosa, com a valor enunciatiu, exhibeix la mateixa contundència que afirmar que no crec, tampoc, en els efectes benefactors de la posta de sol. Al capdavall, maravall, totes les conviccions puen la seua força en els abismes de la fe, per més que hom faça per apuntalar-se amb hipotètiques, i en general mai ben demostrades, demostracions. Valencia, senyor Director, és també una qüestió de fe, o de pilotes, si hem de fer cas a algun dels nostres polítics més impolític i exaltat. Jo, pero, em declare actualment agnòstic, probablement com a reacció exacerbada -com totes les meues-- als excessos teologals del passat. Comptat i debatut, sóc doncs la persona menys escaient per a complir el vostre encàrrec. A banda les consideracions anteriors, perfectament eludibles i accidentals, haig d'insistir que el futur ha deixat de ser, per a mi, la garantia amb denominació d'origen del futur. Ja fa algunes temporades, senyor Director, que som al futur i no entenc massa bé aquesta obsessió per confondre la materialització del futur amb

la contingència i la frivolitat del calendari. No tingueu dubte que hom podrà ser a l'any 2.034 sense haver sortit encara de l'Edat Mitjana. Aquest serà, memorablement i probable, el cas de València. I només un esdeveniment que mai no tindrà lloc podria evitar-ho. Fóra aquest dinamitar sense manies el centre historic de l'urbs per construir gratacels d'acer i de cristall, llençar al femer les quilomètriques catalogacions del patrimoni artístic, cobrir amb ciment les runes i els jaciments del subsòl. Dir obertament «merda», i sense demanar perdó, a l'extorsió establerta de la Història.

Dispenseu, senyor Director, el meu acalorament. Cas d'haver caigut en el parany, em sembla, de la vostra comanda, haig de dir-vos que el resultat hauria estat decepcionant. Mireu, jo crec que la Valencia que cal projectar no hauria de ser molt millor d'allò que València és. No intentem, doncs, recluir dràsticament el desordre de l'urbs a l'ordre. Potser l'ordre siga molt més intel·ligible i, per això mateix, reconfortant. Però el desordre de València, el seu desmenjament que de vegades esdevé fanatisme, és matèria viva, abundància, insaciabilitat. Els homes -i alguna dona, de tant en tant- que projecten el futur (?) de Valencia, haurien, abans de tot, d'estimar i gaudir València en la selua arrolladora imperfecció, en la sella immadura d'urbs que es resisteix -amb una gran eficàcia- a ser-ho. Heus ací que, al conjur d'aquesta lletra, em sobten, sense desitjar-ho, sensacions tan oposades. L'escepticisme pur no pot existir, o, millor dit, manifestar-se, sense córrer el risc de deixar de ser-ho. Tanmateix, són els escèptics més extremosos que han fet avançar la història en descreure absolutament de l'anterior. Jo sóc, només, un escèptic d'anar per casa. (Anotar-ho ja em sembla una presumpció ingenua). I espere no contraure mai la responsabilitat d'haver fet avançar alguna cosa, ni que siga un automòbil. M'hauria agradat que em féreu un encàrrec una mica menys compromés, que em permetés un lluiment major que no aquest. No sé per quina raó tothom em demana papers abstrusos mentre jo, senyor Director, somnie cada any en oficial

de mantenidor de la Fallera Major (el que realment m'agradaria, no us ho he d'amagar, és ser jo mateix la Fallera Major, pero sembla que caldria, abans, modificar l'Estatut d' Autonomia). També haurieu pogut considerar la possibilitat de fer la comanda a algun sociòleg, a algun polític, a algun poeta. Crec, fins i tot, que la millor predicció sobre el futur de València hauríeu d'encarregar-la a una bruixa. En tenim moltes, a la ciutat, i molt competents. Tractant-se, a més a més, d'una urbs on la superxeria religiosa i la superstició popular disposen de més addictes del que fóra raonable suposar, doncs aquest podria ser el diagnòstic més aproximat. També hauríeu pogut, senyor Director, recórrer al vell costum de l'enquesta, per omplir aquestes pàgines, en lloc de posar-me a mi en aquest compromís i a vós en el risc de la meua venjança sorda, pero segura. Quelcom de la mena de "100 valencians i el futur", idea que, per cert, vull advertir-ho per si de cas us tempta el plagi, he venut ja a una prestigiosa, com totes les nostres, institució oficial. (En farem un llibre caríssim amb moltes fotografies, una exposició a la Sala Parpalló, un programa per a la TVV, un serial per a la ràdio, i un seminari a la Menéndez y Pelayo. La promoció -gratuïta, és clar- anira a càrrec de *Las Provincias*, que criticarà tots els dies el dispendi economic de la maniobra, i del *Levante*, que defensarà aferrissadament la tesi oposada per fer-ne la contra. I al cap de tres setmanes tothom haura oblidat l'afer. Un llibre sobre el futur de València, ja ho podeu entendre, ha de ser necessàriament un llibre subvencionat, del moment que a ningú li interessa, ni de bon tros, el futur de València).

Sé també, senyor Director, que potser us farà estrany rebre aquesta carta en català, o en llengua valenciana, que ja imaginareu que jo no tinc manies, i dues llengües, al capdavall, com dos platans, millor que una. Ja sabreu que, d'un temps ençà, he deixat quasibé d'emprar aquest idioma. Al seu moment, vaig tenir la revelació que, tot i habitant a València, mai no hauria pogut ostentar-ne el domini suficient, i em manca l'impudor imprescindible per

passar per alt aquesta circumstància. Altres ho fan, no cal dir noms, i aconsegueixen a sobre premis i distincions, no sabem si per mor de la ignorància general o, també, pel fet d'allargassar, crec que innecessàriament, la lenta agonia de l'idioma. Són els torturadors de la sintaxi, els botxins del lèxic, parapetats a l'UVI de la llengua. Millor farien, senyor Director, de deixar-la morir, la pobra, amb una certa dignitat, sense esborrallar, amb proses i poesies infames, l'excelsa memòria dels seus clàssics. El fet, però, és que posats a parlar del futur de València, és a dir, del no-futur, calia fer-ho en català, l'idioma que menys en té, també, de futur (per la qual cosa podria succeir que determinats cenacles sempre minoritaris s'entestaren a revaloritzar-lo més. Sol passar). El *futur*, l'estricta i timidíssima dilatació del present, serà, és, en castellà o espanyol, també com vulgueu dir-ne. Això ens evitara una tirallonga im-
portuna de problemes. El bilingüisme, senyor Director, com la bisexualitat, acaba degenerant en conflicte. La perfecció rarament pot ésser dual. Només alguns genis ho aconsegueixen. El castellà era, abans, l'expressió minoritària del meu esperit, l'idioma de les manifestacions més sofisticades i, per tant, falsàries. Ara, però, sembla que el devenir de l'època em duu -i em deixi dur- cap a la tendència contrària. Per això, i per ser el paradigma més idoni del no-futur, he emprat el català a l'hora de confeccionar aquesta -ja us n'haureu adonat- artificiosa lletra. I també perquè, cas que tingueu la temptació de fer-la pública, el desprestigi de la meua impotència, de la meua incapacitat per portar a efecte el vostre encàrrec, no ultrapassaria el cercle reduït dels iniciats habituals. La llengua és també fatídica i coactiva, com les runes, una variable humana del restrenyiment universal. Inundats brutalment per la pressió incessant d'un passat que amenaça amb devorar-ho tot, caldria procedir a la destrucció controlada de la llengua anomenada materna, portadora i transmissora dels virus mortífers de la memòria i de totes les abjeccions de la infantesa.

València és, malgrat tot, honesta. Perquè no exigeix res dels seus habitants. I això pel fet que tampoc València és en condicions de donar gran cosa. Hom pot viure, a València, suspès en el temps, sense haver d'experimentar l'espantosa tensió del futur, l'angoixa dels seus interrogants. València és, per això mateix, pionera universal en la revalorització de l'anti-futur. A desgrat d'alguns canvis a l'epidermis de la ciutat, els òrgans vitals de l'urbs no han mudat el seu teixit des de fa una eternitat. «És un *miracle*, declarava fa uns dies l'honorable professor Wanamaker, *el fet que València creue els segles tan desproveïda de qualsevol ambició de protagonisme, tret d'aquell protagonisme narcissista que esdevé protagonista ell mateix. No coneixem, al món occidental, cap altra ciutat que conserve tan fresca -i tan activada, socialment parlant- la seua arrelada antigor, sorprenentment incontaminada de qualsevol vestigi de modernitat. València és una runa viva, i hauria d'exportar a la resta d'Europa la fórmula magistral de la seua singularitat.*» Això per no parlar, senyor Director, dels esdeveniments polítics. Els polítics no han sabut copsar, ni de lluny, la substància inimitable de l'urbs (jo tampoc no he gaudit d'aquesta il·luminació intel·lectual, però he sabut contrapesar-ho per la via de la comprensió negativa). Alguns d'aquests polítics volen ara vestir València amb robes i models que, de bon grat, mai no s'engiponaria la ciutat. Acuitats per una visió immediata i simplista de les coses, intenten ara inventar un futur per a València. No és, senyor Director, una ocurrència estrictament original. El futur és ara moda segons a quins àmbits d'aquest país. És el temps estelar dels aniversaris i les commemoracions. Ara cal parlar, i parlar-ne molt, del futur, i això explica potser -ho dic amb tota la maledicència possible, però, *«entre nous»*- la vostra sospitosa comanda. Tanmateix, qualsevol reacció a qualsevol esdeveniment és, a València, una reacció mimètica, de ciutat irreal que plagia hipotètiques realitats d'altres contrades. Ara pertoca jugar al futur, però sense assumir-ne les conseqüències (ja sabeu, dinamitar el barri antic, construir gratacels, cobrir amb ciment les runes del subsòl, etc). I València es declara llavors en rebel·lia. I

l'intent de futuritzar-la esdevé esperpent, sàtira o docudrama de l'intent. El futur fracassa, a València, pel que té d'importat, de vergonyant, d'imposat. El «Túria de Bofill», amb la seua geometria escolar i la falsedat a mig fer del columnari, es revela com el paradigma del fracàs d'una política que, en lloc d'entendre València, volgué que València l'entengués a ella. Jo crec, senyor Director, que l'anomenat «tram Bofill» és la materialització d'una burla quasibé genial, pel mateix exhibicionisme de la seua impostura. I només a una urbs tan despreocupada pel futur, per qualsevol futur, hauria estar possible fer-li adquirir una fraudulència tan poc enginyosa. (Advertiu, a sobre, que som a la capital dels simulacres autèntics, per la qual cosa resulta més incomprendible encara que ens deixarem seduir, tots plegats, pels simulacres espuris de l'arquitecte Bofill). Ara, doncs, sonen veus que clamen pel futur de València. No perquè València en tinga cap necessitat, del futur, del moment que València mostra orgullosa el seu rètol de capital de l'anti-futur, la ciutat amb menys futur del Planeta. El que passa, senyor Director, és que València és un petit escenari on es representen les obres més exitoses de l'estranger. Ja fa molts segles, però, que no tenim una estrena totalment nostrada. Tampoc no participe, és clar, de la teoria que el futur dels valencians no depén dels valencians, ans d'altres forces més enllà del nostre territori. Aquesta és una proposició típicament -i tòpicament- «nacionalista», és a dir, toscament exculpatòria. Ja sabeu que el principi substancial -i, per tant, maniqueu- del nacionalisme, rau en la convicció que la culpa és sempre dels *altres*. Adhuc si hi cau la gota freda. Mai, tanmateix, del «nacionalista», tots els actes del qual, per més bàrbars que siguin, estaran justificats pel fet d'ésser-ho. Tot i amb això, tot i el desdeny de la ciutat envers qualsevol mena de valor, tret d'aquells immarcesibles de les tradicions més decrepites que ella mateixa representa, València practica també una generositat insòlita. Ella renuncià secularment al futur, potser conscient dels seus migrats guanys, però el reparteix a bastament, el futur, entre els seus fills predilectes (moltes voltes, no sabem si intencionadament, ho fa també entre alguns quants

fills de puta). És la paradoxa de València, patrona i defensora de la individualitat poderosa, sovint genial, com podeu escorcollar a totes les grans enciclopèdies, pero mai de l'embranzida col·lectiva.

No voldria acabar, senyor Director, sense afegir la meua confiança que les coses no canviaran (la immutabilitat del Tot és la primera conseqüència, al capdavant, dels Manaments del Canvi). Ho crec fermament, i no m'envaeix cap inquietud al respecte. Ara com ara, el socialisme més o menys dominant no sembla haver entés València. Per contra, València sembla haver-ho entés molt bé. Una munió de persones i personatges ha volgut inventar una València a la mida de les seues mancances, cobdícies i frustracions. Una València dissecada, un modellet únic de València, en lloc de deixar que brollaren lliurement i caòtica totes les valències i les polivalències que conviuen – o malviuen- a València. És igual. La ciutat resisteix, i resisteix molt bé, els embats a plantofades del futur sistematitzat. Dins d'uns anys, segles potser, quan el futur siga universalment una eventualitat perfectament desacreditada, València serà a l'avantguarda del procés. Senyor Director, *Einstein* digué una volta que ell mai no pensava en el futur, perquè el futur sempre arriba molt de pressa. València no la coneix, la pressa, i si en fa ús accelerat del calendari és per reestrenar incansable el cicle desganat de la seua insubstantial repetició. Si jo no tingués el convenciment que València és del tot incompatible amb el futur, entés aquest en qualsevol de les dues-centes deu accepcions vigents, creieu-me, senyor Director, que abandonaria immediatament València. Acatant la sentència del filòsof, no vulgueu, doncs, que parle d'allò sobre el qual no és pertinent de dir res. Cerqueu, per a la vostra singular comanda, veus més impúdiques o més necessitades del favor del vostre benefici

Cordialment, Amadeu Fabregat.

Revista Batlia nº 7, 1985 pgs. 112-117

B) ODA IMPOSSIBLE A VALÈNCIA

Ja sé que et mereixes tant una oda ,
ciutat meua estimada, una mena
de càntic, a la manera antiga,
però amb nova agudesas que el gènere permet,
gràcies al canvi inherent de les coses,
i a l'actualitat, com sempre rabiosa :
Ja sé que la mereixes,
l'oda digna de tu i del temps, el cant
que poguera expressar-te, tal com ets,
pam a pam, crit per crit,
de cruïlla en cruïlla,
que donara notícia d'aquest buit
o exili de tu en tu amb què et vas fent l'essència.
Ciutat, ciutat per a poder – te dir
ara caldria una oda com un còdol,
tot reblert de paraules
que no vols recordar perquè t'inventen
amb la importuna veu a tu deguda.

No esperes de mi, ciutat meua estimada,
Escollida en l'amor i el dolor.
Jo no podré cantar-te
Mentre que et fas desfen-te
Somrient i cansada com un puta vella
Que convida, amb quina tendresa que s'ignora,
A gratinyar l'encallida carcassa

que denomina pell.
No, les paraules que tu mereixeries
No te les puc donar, perquè no sé
des d'on, perquè t'estime massa
- amb recança i amb odi, com tu a tu-
mentre et recórrec i em sé i et sóc tot teu.
Sincerament, no puc, i em dol de reconèixer
El cant i aquest tan nostre amor
encara incompatibles.

Fóra tan fàcil , oh boja ciutat meua,
blasmar-te pel que ets: tan malmés i irrisori
entaulat de cartó,
coreografia patètica d'una cançó d'estiu
de la més baixa estofa, amb sol i mar,
palmeres i focs artificials entre aborígens
que somriuen i potser assassinen
ahora que somriuen, sota les tanques
sempiternes de la publicitat,
però publicitat al capdavall també,
cosmètica del pinxo,
que del renecen fa plasenteria.
Aquestes són les gales que t'estimes,
Oh jungla casolana d'asfalt de sèrie b,
miser infern que ja no s'endevina
(i tanmateix ens crema tant com l'altre
on qui entra perd, amb tota l'esperança,
el més remot vestigio de civilització).

Fóra tan fácil(i tan injust també)
de blasmar-te en la teua ceguera,
en la forma pionera que tens de destruir-te,
brutal i incomparable, en guerra guerrejada
de tu i en contra teu, en la vana matèria
des somnis que t'afonen dins un gris laberint
que et condemna a l'oblit, oh tu, ciutat
o pur advertiment del destí que ens espera :
un mer present continu on res no vol dir res,
on la infinita vanitat de tot
vol tornar a l'origen , molt més enllà del temps,
sense història ni objecte, sense límit ni anhel,
ni bellesa, ni amor , ni deus ni gràcia
de cap mena que puga imaginar la ment humana ,
i sense redempció. L'oblit, no més l'oblit
i l'oblit sempre : puntual desolació,
projecte involuntari
de tornar-nos al món senzill de la natura
aquells que t'habitam

Fóra tna fácil(i tan injust també)
de blasmar-te, jo, que només soc en tu,
que és una acompanyada manera de no ser,
dissolt en centenars d'identiques
barriades anodines, en les vastes ruïnes
on , com jo, uns altres súbdits teus
dormiten renegant-te,
consentint-nos només gràcies a l'oblit mutu
- carrer del Triador, i de la Mare Vella,

de vella se'ns ha mort,
quina oda caldrà escriure't , oh barri de Patraix,
oh Nuevo Centro, oh Cabanyal, Paterna
, Orriols o Benimàmet, extra-radi perpetu
on la infamia esdevé arquitectura:
la més grotesca falla del gremi del'absurd-,
negar-te o menysprear-te
(somniau que et negue o et menysprei)
fóra la més baixa manera,
la teua, de ser tu
No puc escriure una oda sobre tu.
No et deixes i no em deixes, ciutat meua,
Estimada i horrible, inhòspita ciutat
on em trobe a ma casa.

Quan t'hages enderrocat tots els racons,
quan hages soterrat l'últim reducte
d'humanitat que fores,
quan t'hages afonat tan dins de tu
que ja sigues un altra, tota origen,
sense record ni rèmores.
Quan hages acomplert, a fi de comptes,
El disegni que et mou i que no saps.
Quan sigues, a la fi, verge i estèril,
oh puta ciutat meua,
llavors ja t'escriuré el cant que mereixes.

Enric Sòria Compàs d'espera, Edicions de la Guerra- Vicent Berenguer
Editor. 1993

C) CLOENDA: LA CIUTAT SOMNIADA

“...Per tal de mantenir el compromís de parlar en primera persona i evitar el tó majestàtic i presumptament acadèmic, voldria comunicar al lector el meu somni. M’agradaria que la meua filla, i amb ella les noves generacions, heredaren un espai urbà que els propocionàs una qualitat de vida superior. Un espai urbà respectuós amb el medi ambient, solidari amb els qui tenen menys, on no es puga parlar de ciutadans de segona. Un espai urbà on s puga gaudir d’uns bons equipaments i on l’oferta cultural siga rica i variada. Un espai urbà econòmicament dinàmic i competitiu on siga possible assolir una formació sòlida i on l’atur juvenil siga marginal o inexistent. Un espai urbà on el patrimoni històric artístic siga valorat i on es conserve la memòria col·lectiva. Un espai urbà que funcione eficientment, on el transport públic siga el mode dominant de transport i on el bon funcionament dels serveis bàsics siga la norma. Un espai urbà menys individualista, on els barris i districtes tinguen vida i personalitat pròpia i on es puga participar de les decisions col·lectives, base per al desenvolupament d’una individualitat plena.

I també una ciutat en la qual les noves generacions es sentiren més orgulloses que jo de ser ciutadans de València. Una ciutat capaç d’articular el seu espai metropolità des de la cooperació, el consens i el sentit comú. Una ciutat que siga respectada per les altres ciutats del País, que els aporte la seua col·laboració activa i que encapçale els moviments de reivindicació col·lectiva. Una ciutat on es parle per tot arreu el valencià sense complexos i amb normalitat i correcció. Una ciutat que parle foro amb la Generalitat i amb el Govern Central. Una

ciutat que mantinga lligams de coopereació amb moltes altres ciutats espanyoles i europees i, de forma especial, amb aquelles que per parlar la mateixa llengua ens són més pròximes. Una ciutat que siga coneguda a Europa i que ofereisca als visitants una atenció eficient i cordial. Una ciutat solidària amb les causes justes, amb la desgràcia d'altres ciutadans del món.

Aquest, estimat lector, és el meu somni, el somni pel qual treballaré tan tossudament com em siga possible.....”

Josep Sorribes. La Ciutat Desitjada. València entre el passat i el futur. Ed. Tàndem València 1998 .pgs. 194 – 195

Documentos de trabajo
Faximil Ediciones Digitales
faximil.com

- 01/2001 / El Viaje Bibliográfico de Pere Salvá, por Romà Seguí i Francés.
- 02/2001 / Cavanilles, una vida azarosa, una obra fundamental, por Francesc Ferrando Vila.
- 03/2001 / El viaje literario de los hermanos Villanueva, por Emilio Soler Pascual.
- 04/2002 / Cuadernos de Ruedo Ibérico: Exilio, oposición y memoria, por Arantxa Sarriá Buil.
- 05/2002 / La estética gráfica de Cuadernos de Ruedo Ibérico en el contexto del arte español de los años setenta, por Carlos Pérez.
- 06/2003 / L'Espill de Fuster (1979-1991), una utopia gramsciana, per Josep Sorribes.
- 07/2003 / Los saberes morfológicos y la ilustración anatómica desde el Renacimiento al Siglo XX, por Jose María López Piñero.
- 08/2003 / La imagen del cuerpo humano a través de las técnicas del arte gráfico: Siglos XVI-XX, por Felipe Jerez Moliner.
- 09/2004 / Valencia 138 a. C.-1929: De la fundación de la ciudad romana a la configuración de la ciudad burguesa, por Amando Llopis, Luis Perdigón y Francisco Taberner.
- 10/2004 / La obra botánica de Cavanilles, por Jose María López Piñero.
- 11/2004 / Bibliografía de Antonio José Cavanilles (1745-1804) y de los estudios sobre su obra (3ª edición revisada y actualizada), por Jose María López Piñero y María Luz López Terrada.
- 12/2004 / ARQVITECTURAS BIS, diecinueve años después del fin de la primera serie, por Amando Llopis.
- 13/2005 / La hora manda: Apuntes y bosquejos sobre la revista Hora de España, por Pau Rausell.
- 14/2005 / Índices de la revista Hora de España (1937-1938), por Alfonso Moreira.
- 15/2005 / Un somni trencat del nacionalisme valencià: La República de les Lletres, per Romà Seguí i Francés.
- 16/2005 / Índexs de La República de les Lletres (1934-1936), por Alfonso Moreira.
- 17/2006 / Índices de Valencia Semanal (Valencia, 1977-1980), por Alfonso Moreira y Lola Miñarro.
- 18/2006 / Valencia Semanal, la revista del País Valencià. Notas a la edición digital por Vicente Navarro de Luján.
- 19/2006 / Les Valències, l'urbs polièdrica, per Josep Sorribes.

Textos descargables en
faximil.com